

Současnost a budoucnost českého zemědělství v EU

Informační příručka
europoslance Hynka Fajmona

Vážení čtenáři,

do rukou se vám dostává příručka „Současnost a budoucnost českého zemědělství v EU“. Publikace vznikla z mého podnětu v Centru pro studium demokracie a kultury (CDK) a její vydání bylo podpořeno poslaneckou frakcí Evropských konzervativců a reformistů (EKR) v Evropském parlamentu. Publikace je zdarma distribuována českým zemědělci a je volně k dispozici také na mé webové stránce www.fajmon.eu.

Jedná se již o pátou informační příručku, kterou jsem během svého působení v Evropském parlamentu vydal. Tato publikace volně navazuje na příručku „Společná zemědělská politika Evropské unie a český venkov“, která vyšla v roce 2008. Situace jak v Evropské unii, tak v České republice se ale od té doby poměrně výrazně změnila – a právě na to reaguje tato nová brožura.

Publikace je rozdělena do tematických kapitol věnujících se postupně všem klíčovým otázkám evropského a českého zemědělství. První kapitolu tvoří můj vlastní text o budoucnosti společné zemědělské politiky (SZP) EU po roce 2013. Druhá kapitola podává přehled principů, cílů a reálného fungování SZP v letech 2007–2013. Třetí kapitola se zabývá budoucností SZP a čtvrtá jednotlivými zemědělskými komoditami. Pátá kapitola je věnována aktuálnímu stavu českého zemědělství a jeho perspektivám. Šestá kapitola se zabývá otázkami šlechtění a geneticky modifikovaných organismů. Poslední sedmá kapitola je věnována biopalivům.

Texty zpracovali renomovaní odborníci na evropskou a zemědělskou politiku a praxi. Rád bych jim tímto za jejich kvalitní

SOUČASNOST A BUDOUCNOST ČESKÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ V EU

Autoři

Společná zemědělská politika EU po roce 2013: Hynek Fajmon

Principy, cíle a fungování společné zemědělské politiky EU v období 2007–2013: Petra Kuchyňková

Budoucnost společné zemědělské politiky: Petra Kuchyňková, Ondřej Krutílek

Komodity: Petra Kuchyňková

Výzvou pro zemědělství v EU i ČR není budoucí expanze, ale udržení stávajících pozic: Petr Havel

Šlechtění a problematika geneticky modifikovaných organismů: Jaroslav Drobník

Biopaliva pro motorovou dopravu: příběh neefektivních dotací: Lubomír Nondek

Fotografie na obálce ČTK a Evropská unie

Vydalo Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK) ve spolupráci se skupinou Evropských konzervativců a reformistů (EKR).

Neprodejné

příspěvky poděkoval. Doufám, že publikace přispěje k lepší informovanosti českých zemědělců a všech těch, kteří se chtějí aktivně zapojit do zlepšování kvality života na českém venkově.

Příjemné a poučné čtení přeje

HYNEK FAJMON
poslanec Evropského parlamentu za ODS
člen zemědělského výboru EP

OBSAH

I. Společná zemědělská politika EU po roce 2013	7
II. Principy, cíle a fungování společné zemědělské politiky EU v období 2007–2013	12
1. Podstata a principy společné zemědělské politiky	12
2. Společná zemědělská politika po východním rozšíření	14
3. Financování společné zemědělské politiky	16
4. Společná zemědělská politika na jednání WTO: EU v defenzívě	21
5. Health Check a dílčí reformy společné zemědělské politiky	25
III. Budoucnost společné zemědělské politiky	31
1. Financování společné zemědělské politiky a budoucnost I. pilíře	31
2. Rozvoj venkova	38
3. Kvalita potravin	54
IV. Komodity	66
1. Cukr	66
2. Víno	79
3. Ovoce a zelenina	91
4. Obiloviny a osiva	107
5. Olejniny	115
6. Živočišná výroba	121
7. Včelařství a výroba medu	147

V. Výzvou pro zemědělství v EU i ČR není budoucí expanze, ale udržení stávajících pozic	153
VI. Šlechtění a problematika geneticky modifikovaných organismů	159
VII. Biopaliva pro motorovou dopravu: příběh neefektivních dotací	165
VIII. Seznam zkratk	185

I. SPOLEČNÁ ZEMĚDĚLSKÁ POLITIKA EU PO ROCE 2013

Francouzský prezident – v reakci na výsledky regionálních voleb, v nichž jeho strana ztratila kromě Alsaska všechny regiony – oznámil, že je připraven bojovat za zachování SZP EU i za cenu „krize Evropy“. Máme toto varování brát vážně? Určitě ano.

Francie je nyní největším příjemcem zemědělských peněz z evropské kasy a o tuto svou pozici rozhodně nebude chtít přijít. Každý rok totiž francouzskému agrárnímu sektoru připutuje více než 10 % evropského rozpočtu. Francie je nejen hlavním příjemcem zemědělských dotací, ale také hlavním architektem a politickým garantem celého systému SZP.

Připomeňme si, že Francie stála u zrodu EU i SZP. Při východním rozšíření v letech 2004 a 2007 prosadila, aby zemědělci v nových členských státech byli po dobu 10 let diskriminováni nižšími dotacemi. A byla to Francie, kdo s pomocí svých spojenců prosadil, aby v rámci finanční perspektivy EU pro roky 2007–2013 zůstalo zemědělství jednou z nejvýznamnějších výdajových priorit.

Proč se francouzský prezident ozývá právě nyní? Je to jednoduché. Zprvė prohrál poměrně důležité volby a potřeboval francouzskou veřejnost ujistit, že na její zájmy bude brát větší ohledy. Zadruhé se v samotné EU nyní rozbíhá rozhodovací proces ohledně budoucnosti SZP po roce 2013. A půjde v něm o velké peníze.

Pro český venkov je diskuse o budoucnosti SZP velmi důležitá. Nyní žijeme v systému, který je definován přístupovou smlouvou ČR k EU a finanční perspektivou EU pro roky 2007–2013. Přístupovou smlouvu, jak známo, špatně dojednaly vlády vedené Zemanovou a Špidlovou ČSSD. Právě díky nim a tlaku Francie dostaly nové členské státy desetileté přechodné období pro zemědělské dotace. První rok tak český zemědělec dostal pouze 25 % toho, co zemědělec ve Francii nebo ostatních státech původní EU-15. Teprve v roce 2013 bude tato zjevná nespravedlnost odstraněna a podmínky v nových a starých členských státech se srovnají.

Důležitá je rovněž skutečnost, že v období 2007–2013 se nově uspořádaly zemědělské výdaje v rozpočtu EU. Zavedl se tzv. první a druhý pilíř, který rozdělil zemědělské výdaje na klasické dotace pro zemědělce v prvním pilíři a výdaje na rozvoj venkova v pilíři druhém. Kromě toho se stanovily celkové objemy přepokládaných peněz pro celé sedmileté (výhledové) rozpočtové období. Toto všechno naši zemědělci už dobře znají a naučili se v tomto systému fungovat. Nyní se ale budou muset podívat do budoucnosti a začít přemýšlet o tom, kam se SZP vydá po roce 2013 a co to konkrétně bude znamenat pro jejich podnik.

V roce 2009 se konaly volby do EP a následně byla na počátku roku 2010 ustavena nová Evropská komise. V této době rovněž vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, která nově definuje institucionální rámec pro evropskou politiku a velmi se dotýká také SZP, za kterou nyní ponese daleko větší odpovědnost než dosud EP. Nová Evropská komise nyní má mandát úřadovat po dobu 5 let, tj. do roku 2015.

Z Lisabonské smlouvy vyplývá povinnost hospodařit dle schválené finanční perspektivy. V rámci mandátu Evropské komise tedy dříve nebo později dojde k jednání o finanční perspektivě pro roky 2014–2020. Ze zkušeností z minulého volebního období je zřejmé, že vytváření této perspektivy se bude dít nejméně 2–3 roky před jejím zahájením. Rok 2010 tedy můžeme označit za rok přípravné diskuse, rok 2011 bude rokem hlavních vyjednávání a léta 2012–2013 roky definitivních rozhodnutí o celé finanční perspektivě EU na období 2014–2020.

První a nejdůležitější otázkou při formulování finanční perspektivy EU 2014–2020 bude rozhodnutí o celkovém objemu peněz, které budou v evropském rozpočtu rozdělovány. Už zde se dá očekávat poměrně ostrý souboj jak mezi institucemi EU, tak mezi členskými státy.

Nyní činí objem evropského rozpočtu cca 1 % HDP jednotlivých členských států. Evropská komise a EP budou nepochybně prosazovat větší objem rozpočtu, bohaté členské státy tomu ale budou zcela jistě bránit, stejně jako při jednání o finanční perspektivě 2007–2013. Platí totiž jednoduché pravidlo: čím větší

bude evropský rozpočet, tím více peněz poteče z bohatých států (Švédsko, Německo, Nizozemsko, Británie, Dánsko, Finsko aj.) do států chudých (Rumunsko, Bulharsko, Litva, Lotyšsko aj.). Jak to dopadne, se ukáže, ale lze myslím realisticky předpokládat, že evropský rozpočet se příliš zvyšovat nebude.

Druhou otázkou bude, jak velký objem peněz bude vyčleněn na zemědělství, resp. SZP. Nyní je to kolem 42 % z celkového objemu rozpočtu. V evropské politické diskusi ale již několik let zaznívá názor, že zemědělství získává z rozpočtu EU příliš mnoho a že se tato skutečnost bude muset přehodnotit; peníze by měly být směřovány spíše do vědy, výzkumu a nových technologií.

Musím říci, že tento názor je poněkud mylný, protože nebere v úvahu skutečnost, že zemědělství je jako jeden z mála resortů kompletně regulován a financován na evropské úrovni, zatímco ostatní resorty včetně vědy jsou dominantně financovány na úrovni národní. Ve skutečnosti tak zemědělské výdaje činí v celkovém objemu veřejných rozpočtů v EU jen zhruba 0,5 %.

O celkový objem zemědělských výdajů v rámci evropského rozpočtu se povede velká bitva. Na jedné straně bude stát zemědělská koalice vedená francouzským prezidentem podporovaným státy, kde zemědělství hraje velkou roli, což je v podstatě celé jižní křídlo EU plus Polsko, Rumunsko, Maďarsko a některé další státy, a na druhé straně bude koalice těch zemí, které budou chtít zemědělské výdaje spíše šetřit; tam bude bezpochyby patřit severní křídlo EU v čele s Velkou Británií a státy, kde zemědělství nehraje důležitou roli.

Pozice České republiky bude někde na pomezí mezi těmito dvěma základními tábory. Určitě budeme chtít rovnoprávné podmínky pro české zemědělce, ale nikoliv to, aby se do zemědělství celkově přidávaly peníze. Jak to dopadne, uvidíme. Můj odhad je, že konečný kompromis bude v celkovém objemu o něco málo nižší než nyní.

Třetí otázkou bude to, jak EU vyjde vstříc požadavkům WTO. V rámci ní probíhají jednání o pravidlech světového obchodu. Všichni dobře víme, že protekcionistické praktiky jsou škodlivé

a bude nutné je dříve nebo později odbourat. Nyní probíhá již několik let jednání WTO v Dauhá a stále ještě nebylo dosaženo shody. Právě otázka zemědělských dotací a jejich fungování je klíčovým problémem.

Předpokládáme ale, že nakonec k dohodě dojde a EU bude muset stejně jako jiné státy některé parametry SZP buď úplně zrušit (exportní dotace a kvótové systémy), nebo změnit, aby vyhovovaly novým celosvětovým pravidlům (přímé dotace výrobcům). Právě tato případná dohoda do značné míry předurčí podobu SZP po roce 2014.

Čtvrtou otázkou bude základní rozdělení zemědělské výdajové kapitoly v evropském rozpočtu. Nyní funguje tzv. dvoupilířový systém, kde první pilíř tvoří výdaje určené přímo na podporu zemědělských podniků a druhý pilíř výdaje na rozvoj venkova. Zhruba 80 % výdajů jde do prvního a 20 % do druhého pilíře. Otázkou bude, zda tato dvoupilířová struktura bude zachována, resp. v jakém poměru budou prostředky na SZP rozděleny. Zatím vše ukazuje na to, že první pilíř se nejspíše bude omezovat a druhý pilíř naopak růst. Lze předpokládat, že vylidňování venkova v EU bude pokračovat stejně jako dosud. Jak na tento fakt budou jednotlivé státy reagovat a jak se to projeví ve veřejné diskusi, je těžké odhadnout. **Téma budoucnosti evropského venkova bude ale každopádně velmi významné.**

Pátou otázkou se stane to, jak a podle jakého klíče rozdělovat peníze v rámci tzv. prvního pilíře. Tedy jak se budou rozdělovat zemědělské dotace, které nyní tečou jednotlivým zemědělským firmám a farmám. Nyní je situace taková, že máme EU rozdělenou na dvě základní oblasti. První tvoří tzv. stará EU, tj. EU-15, kde platí systém tzv. platby na farmu. Druhou oblast tvoří tzv. nová EU, kde platí systém platby na plochu. Systém, který platí v nových členských státech, je časově limitován do roku 2013 a celá EU by měla podle původního záměru přejít na systém, který již platí v EU-15. Nyní se ale diskutuje i o tom, zda je to cesta správným směrem a zda by se nemělo vymyslet nějaké nové jednotné schéma pro rozdělování produkčních dotací. Jak tato diskuse dopadne, rovněž nelze odhadnout. **Naším záměrem**

ale musí být to, aby pravidla byla jednotná pro celou EU a aby se oproti současnému stavu příliš nezpříšňovala.

Kromě těchto hlavních pěti otázek se bude diskutovat i celé řadě dalších; předmětem diskuse bude celá SZP. Dočkáme se tedy také diskuse o budoucnosti GM plodin, o ovoci a zelenině, vlně, cukru, mléce a všech dalších zemědělských komoditách. Diskutovat se bude rovněž o biopotravinách, ekologii, zdravé výživě, ochraně půdy a krajiny, hospodaření s vodou a pravděpodobně i o lesním hospodářství.

Česká zemědělská a venkovská veřejnost by měla být o této diskusi podrobně informována a měla by se jí prostřednictvím své politické a stavovské reprezentace aktivně zúčastnit. **Naším cílem musí být – a také bude – rovnoprávné postavení pro české zemědělství v EU a rozkvět našeho venkova.**

HYNEK FAJMON

poslanec Evropského parlamentu za ODS

člen zemědělského výboru EP

II. PRINCIPY, CÍLE A FUNGOVÁNÍ SPOLEČNÉ ZEMĚDĚLSKÉ POLITIKY EU V OBDOBÍ 2007–2013

Politika společného trhu se zemědělskými výrobky je jednou z nejstarších politických aktivit ES/EU. Závazek vybudovat tento systém, v němž by právní regulace i financování spočívaly zcela v rukou nadnárodního Společenství, byl obsažen již ve Smlouvě o EHS z roku 1957. Zároveň představoval po celou dobu fungování ES/EU jednu z politicky nejcitlivějších oblastí. Jedna z prvních krizí Společenství v šedesátých letech, kdy Francie opustila jednání Rady a zahájila na několik měsíců „politiku prázdného křesla“, byla způsobena právě neshodami o nutnosti převést rozhodování o legislativě a financování v oblasti rodící se SZP na proceduru kvalifikované většiny (QMV) namísto jednomyslnosti. Zvláštnostmi evropského systému komunitární preference v zemědělství argumentoval francouzský prezident de Gaulle, když blokoval první žádost Velké Británie o členství v ES. O systém financování SZP a otázku jeho reformy šlo i v případě problémových jednání o nové finanční perspektivě pro roky 2007–2013.

1. Podstata a principy společné zemědělské politiky

Řídící princip společného zemědělského trhu ES, princip komunitární preference, fungoval (a v řadě oblastí nadále funguje) prostřednictvím množství kvót, intervenčních opatření pro danou komoditu a tržních řádů, o nichž rozhoduje Evropská komise (ve spolupráci s Radou a prostřednictvím systému specializovaných výborů; EP zde spolurozhodovací pravomoc až do vstupu Lisabonské smlouvy v platnost neměl a ani nyní nespolutřazuje o opatřeních týkajících se stanovení cen, dávek, podpor či množství omezení; viz článek 43 Smlouvy o fungování EU). Princip komunitární preference spočíval po deseti-

letí v ochraně domácích zemědělců z členských států, kterým byly vypláceny dotace svázané s množstvím produkce. Vývoz za hranice společného trhu byl podporován vysokými subwencemi. Na druhé straně zemědělské dovozy z nečlenských zemí byly postihovány vysokým clem v závislosti na „citlivosti“ dané komodity.

Tržní řády uměle stanovovaly tři typy cen:

- **cílovou cenu** (cena, za kterou je daná komodita prodávána na vnitřním trhu ES);
- **minimální či intervenční cenu** (cena, kterou má garantovánu zemědělec; v případě nízké poptávky Společenství garantuje, že za ni produkci od zemědělce vykoupí);
- **prahovou cenu** (minimální cenu, za kterou lze dovézt konkurenční výrobek zvnějšku do ES v důsledku vysokých dovozních cel na zemědělské výrobky).

Regulovaný systém měl původně (v poválečných letech) zajistit potravinovou soběstačnost ES ve výrobě základních zemědělských komodit (cukr, obilí, mléčné produkty, živočišná výroba, ovoce, zelenina, víno atd.). V osmdesátých letech však vedl ke krizi. Projevovala se nadprodukcí téměř všech komodit, neúměrným zatížením rozpočtu ES a růstem cen, které v některých případech (např. cukr) několikanásobně převyšovaly ceny na světových trzích.

K financování SZP až do roku 2007 sloužil Evropský zemědělský garanční a orientační fond (EAGGF), ze kterého byly vypláceny zemědělcům dotace na výrobu i subvence pro vývoz, případně též intervenční platby pro nákup přebytečných výpěstků na sklad. Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let odčerpával až 70 % evropského rozpočtu.

K prvním výraznějším reformám SZP ES donutila až masivní kritika v rámci Uruguayského kola jednání GATT, kde především USA nutily rodící se EU, aby uvedla svoji zemědělskou politiku do souladu s procesy všeobecné liberalizace obchodu.

V devadesátých letech došlo k finančnímu posílení orientační části fondu EAGGF (na úkor garancí), začaly být financovány programy rozvoje venkova a nezemědělského využívání půdy,

podpory předčasného odchodu farmářů do důchodu a naopak start mladých farmářů, kteří se chystají začít se zemědělským podnikáním, ekologické zemědělství, modernizace výroby, péče o krajinu apod.

V oblasti podpory zemědělské produkce vznikly zásady systému tzv. **přímých plateb**, které měly pomoci jednotné platby na obdělávaný hektar (SAPS) a později jednotné platby na farmu (SPS) vystřídat systém dosavadní podpory svázané s vyprodukovaným množstvím.

Regulace byla uvolněna u řady komodit. V přísné podobě ale přetrvala u tzv. citlivých odvětví: cukr, víno, ovoce a zelenina. Její pozůstatky zůstávají například u obilovin, mléka a mléčných produktů, vajec či masa a projevují se existencí intervenčních cen, množstevních kvót, premii na chov, vývozních subvencí či skutečností, že pravidla poskytování státní pomoci musí být v souladu s legislativou EU.

Novou regulaci přináší legislativa motivovaná údajnou **ochranou spotřebitele** (požadavky na dodržování veterinárních a fytosanitárních předpisů, přísné předpisy pro transport zvířat, pokusy přesně určovat kvalitativní charakteristiky zboží, které může být v EU uváděno na trh, předpisy upravující balení a označování produktů atd.). Novinkou posledních let je i speciální podpora pěstování a produkce některých komodit z ekologických důvodů (například rychlostoucích dřevin pro výrobu biopaliv druhé generace; podpora pěstování energetických plodin pro výrobu biopaliv první generace, plodin určených též k potravinářské produkci, jakými jsou například olejnin, byla naopak v poslední době přehodnocována).

2. Společná zemědělská politika po východním rozšíření

Nové problémy přineslo rozšíření EU na východ v květnu 2004, které zamíchalo kartami rozdanými dosud mezi příjemce a plátce evropských fondů.

ČR vstoupila do EU jako stát, v němž zemědělský sektor zaměstnává méně než 4 % pracovní síly. V devadesátých letech navíc procházel významnou restrukturalizací, nejen odvětvovou, ale i z hlediska vlastnické struktury. V této specifické oblasti problémů, které nemusely řešit starší členské státy EU ani mnozí noví členové (polská či maďarská kolektivizace zemědělství nedosahovala rozměrů kolektivizace československé), je dodnes řada nevyřešených bodů.

Navzdory těmto potížím si udržovalo české zemědělství v řadě odvětví vysokou efektivitu, o čemž svědčí i to, že ČR v produkci řady komodit před vstupem do EU zaujímala druhé místo v rámci desítky nových členů hned za Polskem a předstihovala i řadu producentů v rámci EU-15 (cukr, olejnin). V Polsku bylo přitom přímo v zemědělském sektoru či v souvisejících odvětvích zaměstnáno v době vstupu do EU přes 20 % populace, podobná situace byla v některých pobaltských zemích (Lotyšsko, Litva).

Již v devadesátých letech se v souvislosti s restrukturalizací zemědělství a reorientací trhů na EU musela ČR vyrovnat s ne vždy férovou konkurencí v oblasti zemědělské výroby. Přizpůsobovala se také situaci na světových zemědělských trzích (například situace českého cukrovarnictví byla složitá již v devadesátých letech).

Vstup do EU znamenal pro ČR v zemědělské oblasti několik novinek:

- **Musela se postupně přizpůsobit systému tržní regulace** panující v EU. Tu pro nové členské země ještě zvláštním způsobem upravily (či zdeformovaly) přístupové smlouvy (zákaz podpory vysazování nových vinic po vstupu do EU a jejich restrukturalizace nad povolený limit, kvóty pro pěstování luštěnin, výrobu mléka, produkci dehydratovaného krmiva, bramborového škrobu či zpracovaného ovoce a zeleniny, kvóty a premie na pěstování dotovaného jatečného dobytka atd.). To způsobuje některé změny v komoditní skladbě českého zemědělství, jak se během dosavadního členství ČR v EU již stačilo potvrdit.

- Musela se přizpůsobit vývoji evropské legislativy, která nevzniká ve vakuu – působí na ni světový proces liberalizace obchodu se zemědělskými výrobky v rámci WTO. Ten si např. v roce 2006 vynutil přijetí reformy cukerného pořádku.
- Musela spolu s přístupovou smlouvou přijmout deformovaná pravidla financování zemědělství pro nové členské státy, která jim přiznávají až do roku 2013 pouze část přímých plateb, jež získávají státy EU-15.

3. Financování společné zemědělské politiky

Do roku 2007 se rozpočtová politika EU v oblasti zemědělství v základních bodech řídila podle finanční perspektivy zvané Agenda 2000, která byla v platnosti v letech 2000–2006. V roce 2002 byla modifikována s platností od roku 2004 s ohledem na východní rozšíření. Výdaje na zemědělství podle ní pravidelně pokrývaly přibližně 45 % rozpočtu EU.

Požadavky starších členů EU (zejména „zemědělských“ zemí v čele s Francií), aby byly zachovány jejich příjmy v tomto sektoru, vedly k tomu, že desítky nových členských států podle dohod z Kodaně v roce 2002, které posloužily jako základ přístupových smluv, obdržela v prvním roce členství jen 25 % přímých plateb poskytovaných v EU. Do roku 2006 docházelo k jejich navyšování každoročně o 5 %. Noví členové mohli v letech 2004–2006 dorovnávat tento nepoměr z vlastních zdrojů (respektive buďto ze státního rozpočtu, nebo z prostředků, které získávali od EU na rozvoj venkova) o dalších 30 procentních bodů. ČR může dle vyjednaných podmínek u obilí a bramborového škrobu dorovnávat na 50–100 % úrovně EU.

V souvislosti s příjmy, které může ČR získávat v oblasti zemědělství od roku 2007, představovala velkou neznámou jednání o nové finanční perspektivě pro roky 2007–2013. Jednání o její konečné podobě mezi Evropskou komisí a Radou byla poměrně komplikovaná a probíhala dva roky. Nakonec bylo dosaženo

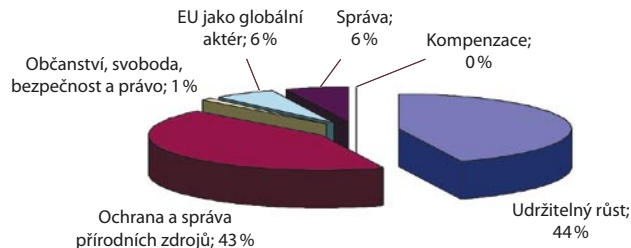
shody na úspornější variantě (oproti původnímu návrhu Evropské komise) na summitu Evropské rady v prosinci 2005. Nová finanční perspektiva nicméně rezignovala na původní plán úplného přestrukturování evropského rozpočtu. Zemědělské výdaje zůstaly zachovány. K podpisu tzv. meziinstitucionální dohody mezi Radou, Evropskou komisí a EP došlo v květnu 2006.

Finanční perspektiva 2007–2013 (mil. €)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. Udržitelný růst	51 267	52 415	53 316	54 294	55 368	56 876	58 303
1a. Konkurenceschopnost pro růst a zaměstnanost	8 404	9 097	9 754	10 434	11 295	12 153	12 961
1b: Koheze pro růst a zaměstnanost	42 863	43 318	43 862	43 860	44 073	44 723	45 342
2. Ochrana a správa přírodních zdrojů	54 985	54 322	53 666	53 035	52 400	51 775	51 161
2a. Životní prostředí, rybářství a rozvoj venkova	11 865	11 625	11 387	11 171	10 947	10 728	10 516
2b. Zemědělství – tržní operace a přímé platby	43 120	42 697	42 279	41 864	41 453	41 047	40 645
3. Občanství, svoboda, bezpečnost a právo	1 199	1 258	1 380	1 503	1 645	1 797	1 988
4. EU jako globální aktér	6 199	6 469	6 739	7 009	7 339	7 679	8 029
5. Správa	6 633	6 818	6 973	7 111	7 255	7 400	7 610
6. Kompenzace	419	191	190	*	*	*	*
CELKEM	120 702	121 473	122 564	122 952	124 007	125 527	127 091
Jako % z HND EU	1,10 %	1,08 %	1,07 %	1,04 %	1,03 %	1,02 %	1,01 %

Zdroj: Evropská unie

Percentuální podíl výdajů dle finanční perspektivy 2007–2013

Zdroj: Evropská unie

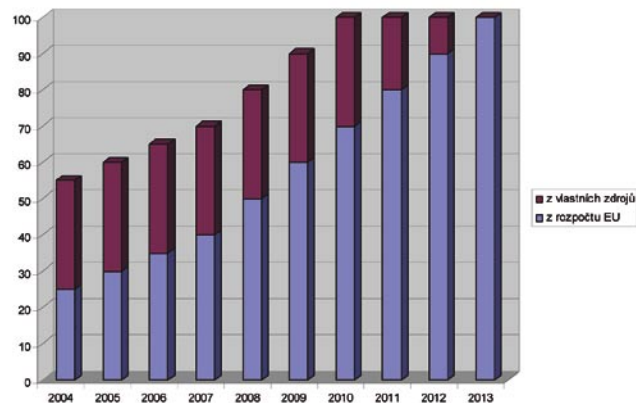
Finanční rámec pro období 2007–2013 vyčleňuje ve výdajových závazcích celkem 864,316 mld. €. Spíše kosmetickou změnu představuje fakt, že oblast zemědělství figuruje v nové finanční perspektivě pod novým nadpisem, z původní kapitoly 1 nazvané prostě „Zemědělství“ se stala kapitola 2 nazvaná „Ochrana a konzervace přírodních zdrojů“.

V případě deseti nových členských států, které vstoupily do EU v květnu 2004, vypadá rozfázování přímých plateb v letech 2007–2013 dle původních kodaňských závazků takto:

- rok 2007 – 40 %;
- rok 2008 – 50 %;
- rok 2009 – 60 %;
- rok 2010 – 70 %;
- rok 2011 – 80 %;
- rok 2012 – 90 %;
- rok 2013 – 100 % přímých plateb poskytovaných v rámci EU z evropského rozpočtu.

Dorovnávat z vlastních zdrojů může EU-10 v tomto období opět o 30 procentních bodů (nesmí však překročit 100 % přímých plateb pro daný rok).

Vývoj přímých plateb pro EU-10 dle přístupových smluv do roku 2013 (%)

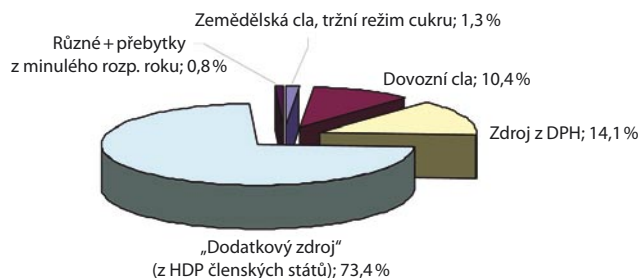
Zdroj: Evropská unie

Pro období 2007–2013 byl zřízen nový Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD), který doplnil a převzal část stávajícího financování z orientační a garanční části EAGGF. V současnosti tedy slouží k financování SZP dva oddělené fondy: EAGF pro tzv. I. pilíř SZP (platby spojené s podporou zemědělské produkce) a EAFRD pro tzv. II. pilíř SZP (podpora neprodukční dimenze evropského zemědělství a ekologických aktivit, sociální rozměr a rozvoj venkova včetně oblastí nesouvisejících bezprostředně se zemědělstvím). V pozadí zřízení nového fondu je přitom i snaha motivovat zemědělce v nových členských zemích k ukončení či diverzifikaci produkce a k využívání půdy či krajiny jiným způsobem.

K nejdůležitějším bodům finanční perspektivy původně náležela revizní klauzule. Na jejím základě mělo dojít v období 2008–2009 k přehodnocení stávající rozpočtové politiky EU. Z důvodu prodloužení ratifikace Lisabonské smlouvy, ale zejména kvůli neochotě klíčových příjemců prostředků ze SZP (Francie)

však doposud k žádným změnám nedošlo. O revizi rozpočtové politiky EU se však hovoří a konkrétní návrhy Evropské komise se očekávají v polovině roku 2010. Podstatnější změny financování SZP lze ovšem očekávat až po roce 2013, po uplynutí platnosti stávající finanční perspektivy.

Příjmy rozpočtu EU

Zdroj: Evropská unie

Pokud jde o SZP, mělo by do budoucna (podobně jako již dnes) docházet k postupnému relativnímu poklesu výdajů na SZP ve prospěch kapitoly 1, která sdružuje výdaje na strukturální politiku a výdaje související s plněním tzv. Lisabonské agendy (podpora konkurenceschopnosti, vědy, výzkumu, malého a středního podnikání apod.). V rámci samotné podpory SZP by mělo dojít k poklesu výdajů v rámci I. pilíře SZP a nárůstu v pilíři druhém. V současnosti je přesun prostředků z I. do II. pilíře uskutečňován také prostřednictvím modulace, kterou povinně i dobrovolně uplatňují členské státy s režimem jednotné platby na farmu SPS.

V této souvislosti je debata o reformě rozpočtové politiky EU doprovázena i přehodnocováním samotné společné zemědělské politiky, i když motivy nejsou pouze finanční. Podobně jako v minulosti i nyní nutí EU k reformě finančních i funkčních mechanismů SZP také vnější tlaky, a to jak vlivy spontánní (vývoj nabídky

a poptávky na globálních zemědělských trzích), tak tlaky cílené (kritika okolního světa za to, že protekcionistická podstata SZP je v rozporu s principy všeobecné liberalizace světového obchodu, a to jak v obecném smyslu, tak v některých sporných komoditních oblastech).

Od prosince 2009 je třeba počítat s tím, že novým prvkem v debatě bude i Lisabonská smlouva. Ta z hlediska SZP EU přináší dvě základní změny. Zaprvé, finanční perspektiva, nástroj, jež instituce EU doposud využívaly pouze neformálně, se stává součástí primárního práva, tedy povinným prvkem debat o rozpočtu EU. Zadruhé, každoroční rozpočtová řízení budou ve společné režii Rady a EP (Dosud EP rozhodoval jen o tzv. nepovinných výdajích, mezi něž nespadaly všechny položky SZP. Krom toho bude nově více zapojen i do rozhodování o běžné legislativě včetně SZP prostřednictvím rozšířené tzv. spolurozhodovací procedury).

4. Společná zemědělská politika na jednání WTO: EU v defenzívě

V souvislosti s úvahami o hlubší reformě SZP nelze opomenout tlaky, kterým je EU v této oblasti vystavena zvnějšku. Komplikovaná jednání o další liberalizaci v oblasti světového trhu se zemědělskými produkty jsou jednou z hlavních příčin toho, že probíhající Katarské kolo jednání WTO stále ještě nedospělo ke svému závěru. Kritika přetrvávajících protekcionistických opatření, dumpingu a podpor s deformujícími účinky na tržní prostředí (vývozní subvence, podpory svázané s produkcí) směřující nejen vůči EU, ale i vůči dalším vyspělým státům (USA) ze strany méně rozvinutých zemí vyústila až v závěrečné prohlášení schůzky ministrů členských zemí WTO v Hongkongu, která se uskutečnila ve dnech 13.–18. prosince 2005. Závěry jednání v Hongkongu požadují postupné odbourání vývozních subvencí ze strany EU (částečně do roku 2010 a úplně do roku 2013) a zrušení vysokých dovozních cel na většinu zemědělských komodit a produktů (97 % celních tarifů) pro 50 nejchudších států světa (least

developed countries; LDC). Byly by tak odbourány některé základní principy komunitární preference v SZP, což by byl v dějinách této politiky bezprecedentní krok. Za zaznamenání ovšem stojí, že si jej vynutili vnější aktéři (WTO a tlak zejména rozvojových států, které blokují jednání o liberalizaci v jiných oblastech), sama EU by zřejmě tuto reformu zevnitř neprovedla. Zemědělská politika EU se střetává s vnějším tlakem již delší dobu a v řadě oblastí; nejde jen o to, že WTO a další světové organizace kritizují její neefektivnost, neliberálnost, diskriminační charakter, vývozní dumping či neekologičnost produkce.

Státy požívající čtyřicet let největších výhod SZP čelí po roce 2004 dvojímu tlaku: konkurenci třetích zemí, které požadují volný přístup na evropský zemědělský trh skrze WTO, a částečně konkurenci velkých producentů zemědělských komodit z řad nových členů, kteří již v důsledku svého členství v EU mají na evropské trhy ničím neomezovaný přístup, i když vyjednané podmínky v rámci přístupových jednání byly takové, aby noví členové zejména v oblasti finančních podpor nemohli po svém vstupu plnohodnotně konkurovat členům starším. Nebyl to pochopitelně jediný záměr, v pozadí byla i snaha vyrovnat se se skokovým navýšením výdajů rozpočtu EU, které by následovalo v případě, že by nové členské státy dostaly již od počátku stejné přímé platby, na jaké měly nárok státy EU-15. Ihned po rozšíření navíc následovalo několik důležitých reforem v sektorech cukru, vína apod., které zejména v prvním případě přispěly k asymetrické restrukturalizaci napříč členskými státy EU. Zatímco tedy s konkurencí nových členských států bylo možné se alespoň v počátečním stadiu vyrovnávat vytvořením pro ně méně výhodných legislativních pravidel či přístupových podmínek, na poli světových jednání se EU i další vyspělé státy dostávají často v zemědělské oblasti do defenzívy vzhledem k tomu, že potřebují přimět státy typu Číny, Indie či Brazílie k ústupkům v jednání v oblasti cel na dovoz průmyslových výrobků, služeb a ochrany duševního vlastnictví (vzhledem k tomu, že součástí smluvního systému WTO jsou i dohody GATS a TRIPS a jednání probíhají paralelně i v těchto oblastech).

O tom, že jsou jednání Katarského kola (kolo z Dauhá) složitá svědčí i další vývoj. Na jaře 2006 na další ministerské schůzce v Ženevě nebylo dosaženo dohody o snížení zemědělských cel a podpor, což vedlo k pozastavení celého jednání. Možnost dohody v zemědělské oblasti se přiblížila až po jednáních v roce 2008 opět v Ženevě, na nichž byl diskutován balíček opatření, který je označován za úhelový kámen na cestě k možnému uzavření kola. EU nabídla pro jednání kola z Dauhá snížit dovozní cla o 60 %, podpor nejvíce deformujících tržní prostředí o 80 % a zcela eliminovat vývozní subvence. Již do roku 2010 přislíbila podstatné snížení objemu svých vývozních subvencí (z 58 mld. € ročně až na 28 mld. €), což se přirozeně odrazilo i v některých odvětvích, v nichž subvence hrály důležitou roli (nevyjímaje mléčný sektor, kde byly subvence na mléko a mléčné výrobky pozastaveny od roku 2007 a sektor se v průběhu roku 2009 dostal v EU do krize).

Ani tato jednání ovšem neuspěla v důsledku střetu zájmů náležejících k masivním vývozcům zemědělské produkce se zeměmi, v nichž zemědělská produkce představuje otázku přežití pro značnou část místních farmářů, o to, jaké povahy by měly být „ochranné mechanismy“ pro domácí farmáře, k nimž se má přistoupit v případě nadměrného nárůstu importů. Ani další jednání v prosinci 2009 nepřinesla kýžený průlom. Za příčinu je považována i světová ekonomická krize, v jejímž důsledku zvažují své předchozí závazky v jednání a cíle především USA, kde též panuje obava z negativních důsledků (především pro zaměstnanost), jež by mohla přinést rozsáhlejší liberalizace obchodních vztahů.

Důležitým úspěchem v rámci jednání o vnějších obchodních vztazích EU v zemědělské oblasti tedy zůstává to, že se jí podařilo uzavřít letitý spor (trvajícím od roku 1993) se zeměmi Latinské Ameriky v oblasti obchodu s banány. Stalo se tak v Ženevě v prosinci 2009. EU se s dotýcnými státy dohodla na postupném snížení cel při dovozu banánů do Evropy (během 7 let se má poplatek snížit o třetinu). V případě tzv. banánové války se ze strany EU jednalo o politiku obchodní preference vůči bývalým koloniálním státům z oblasti Afriky, Karibiku a Pacifiku, jež se

EU rozhodla od roku 1993 na svém trhu zvýhodňovat oproti konkurenci z Latinské Ameriky.

Pod tlakem WTO se EU často dostává do defenzívy i v dalších oblastech obchodních sporů, kde naráží na kritiku své neflexibilní pozice. Je to především postoj EU a některých jejích členských států k dovozu GMO. EU v roce 1999 uvalila moratorium na dovoz GMO, stala se však předmětem ostré kritiky právě na půdě WTO, především ze strany zemí amerického kontinentu, kde se GM plodiny pěstují již od poloviny devadesátých let. Největšími kritiky, byly USA, Kanada či Argentina. Pod jejich vlivem EU v květnu 2004 moratorium na dovoz odvolala, takže je možné do EU dovážet i některé druhy GM plodin, které v EU jako takové není povoleno komerčně pěstovat, a výrobky z nich (např. některé druhy sóji určené na zkrmování). V otázkách pěstování GM plodin je EU nadále poměrně zdrženlivá, což vytváří paradoxní situaci, protože komerčně povoleno je pouze pěstování GM kukuřice, v březnu 2010 Evropská komise průlomově autorizovala pěstování GM brambor převážně pro technické využití.

Uvolňování bariér světového obchodu by mohlo pro ČR znamenat další nárůst konkurence ze zemí třetího světa za podmínky, že by legislativa v rámci dalšího reformního vývoje na poli SZP byla navrhována takovým způsobem, který by ve snaze zachovat privilegované postavení velkých producentů uměle znevýhodňoval nové členské země, jako tomu bylo v případě dvojsečného efektu, jež vyvolal vnější tlak na reformu a uvolnění trhu v oblasti cukru. Reforma cukerného pořádku přijatá na jaře 2006 se projevila negativně v některých nových členských státech (např. ČR). Proto je třeba v pozici plnohodnotného členského státu pečlivě sledovat nový legislativní vývoj a návrhy obecnějších změn v rámci SZP jako takové, k nimž bude docházet v souvislosti s připravovanou revizí rozpočtové politiky EU a změnami, které by měly nastat po roce 2013. Postupné úplné zrušení vývozních subvencí a podstatná redukce dalších podpor svázaných s produkcí se dotknou především producentů ze starších členských států, kteří byli na výhody komunitární preference po desetiletí zvyklí.

5. Health Check a dílčí reformy společné zemědělské politiky

Vnější obchodní tlak WTO i vnitřní problémy samotné SZP nutí EU k reformě funkčních mechanismů a financování evropského zemědělství stále razantněji.

Přirozené konkurenceschopnosti ČR jako členského státu s malým, ale poměrně výkonným zemědělským sektorem může ublížit především existence v prostředí nerovnoměrně uskutečňované dotační, regulační a preferenční politiky. I proto by mělo být jejím zájmem nejen pečlivě sledovat nové trendy a témata evropské i světové zemědělské politiky, ale i podporovat takové budoucí reformy SZP, které by nevedly pouze k nové regulaci tohoto problematického odvětví jinými prostředky.

Od roku 2008 ovlivňuje organizaci komoditních trhů v EU zavedení jednotné společné organizace zemědělských trhů (Common Market Organisation; CMO) prostřednictvím nařízení č. 1234/2007. Jednotná tržní organizace nahradila dosavadní existenci 21 oddělených tržních řádů pro jednotlivé komodity. Motivací byla především snaha zjednodušit legislativní předpisy v SZP týkající se tržní regulace v rámci iniciativy „lepší regulace“. Sjednocení tržní organizace s sebou přineslo určité snížení počtu platných legislativních předpisů a také nahrazení do té doby fungujících oddělených řídicích výborů pro regulaci trhů s jednotlivými komoditami jediným Řídicím výborem pro společnou organizaci zemědělských trhů (Management Committee for the Common Organisation of Agricultural Markets), zjednodušování legislativy SZP však nadále zůstává jednou z nejdůležitějších a zdaleka nevyřešených priorit do budoucna; v první polovině roku 2009 to zdůrazňovalo i české předsednictví v Radě.

V roce 2008 byla schválena revize střednědobé reformy SZP nazývaná „Health Check“ („kontrola stavu“). Nemělo se jednat o žádnou fundamentální reformu, ale spíše o nápravu některých dílčích kroků, které byly provedeny v rámci Fischlerovy reformy z roku 2003, její dokončení v některých oblastech (postupné odbourání některých přetrvávajících podpor svázaných s produkcí),

přehodnocení zejména finančních aspektů fungování SZP ve svět-le prozatímních dopadů Fischlerovy reformy a zhodnocení stavu SZP uprostřed stávajícího finančního období, k němuž vyzvala i revizní klauzule meziinstitucionální dohody z roku 2006.

Návrh možné podoby střednědobé revize SZP představila Evropská komise 20. listopadu 2007. Již první reakce ze strany člen-ských států na půdě Rady i zemědělského výboru EP ale naznači-ly, že nalézt shodu na přijatelné podobě reformy nebude jednodu-ché. Kontroverzními body se staly navrhované navýšení povinné modulace a metoda degresivního snižování přímých plateb podle velikosti zemědělského podniku, což se mělo dotknout i ČR. Mnozí ze zástupců 27 členů EU tlumočili také obavy svých pro-ducentů z efektů navrhovaného zrušení mléčných kvót a trvali na mechanismu „měkkého přistání“ (postupné navyšování kvót a fi-nanční podpora sektoru). Sdělení Evropské komise počítalo i se zavedením systému jednotné platby na farmu (SPS) ve státech EU-10, které dosud uplatňují systém jednotné platby na plochu (SAPS), včetně České republiky, od ledna 2011. Avizováno bylo zrušení dosavadního systému povinného vynětí části půdy z pro-dukce a ponechání ladem (set-aside), který podmiňoval platbu SPS a měl v době svého zavedení předcházet nadprodukcí. Ev-ropská komise dále navrhovala některé změny intervenčních mechanismů (zejména v sektoru obilovin) a zvážení pokračování podpor, které dosud nebyly odděleny od produkce, či specifických dávek mimo systém SPS (např. u sušeného krmiva, šrobu, lnu či konopí). Evropská komise navrhovala také zvážit smysluplnost a hospodárnost pokračování hektarové podpory pěstování ener-getických plodin určených převážně pro výrobu biopaliv první generace. Do nových priorit, které má zohledňovat program roz-voje venkova, byly zahrnuty boj s klimatickými změnami, podpo-ra obnovitelných zdrojů energie, vodohospodářství a zachování biologické rozmanitosti.

Po diskusi v Radě, schválení usnesení EP ke zprávě Lutze Goepela a zohlednění stanovisek organizovaných zájmů Evrop-ská komise v květnu 2008 zveřejnila formou jediného dokumen-tu balík čtyř legislativních návrhů přinášejících dílčí změny ve

všech klíčových oblastech SZP (přímé platby, společná organiza-ce trhů, rozvoj venkova). Rada i EP se balíkem zabývaly po zby-tek roku 2008. EP byl pouze konzultován, přesto byl mimořádně aktivní, podáno bylo více než tisíc pozměňovacích návrhů. Nej-více se jich týkalo stanovení společných pravidel pro režimy pří-mých podpor pro zemědělce a společné organizace trhů. Francie předsedající Radě v druhé polovině roku 2008 deklarovala zájem dosáhnout politické dohody o společném stanovisku k celému legislativnímu balíku do konce roku 2008. K politické dohodě nakonec došlo v listopadu, stejně tak bylo v jediném čtení schvá-lením čtyř usnesení uzavřeno projednávání této otázky v EP. Původní návrhy Evropské komise byly přijaty v pozměněném znění, což zohledňovalo výsledný kompromis Rady i některé požadavky EP.

Výsledkem jsou nové legislativní normy:

- Nařízení Rady (ES) č. 72/2009 ze dne 19. ledna 2009 o úpravách společné zemědělské politiky změnou nařízení (ES) č. 247/2006, (ES) č. 320/2006, (ES) č. 1405/2006, (ES) č. 1234/2007, (ES) č. 3/2008 a (ES) č. 479/2008 a zrušením nařízení (EHS) č. 1883/78, (EHS) č. 1254/89, (EHS) č. 2247/89, (EHS) č. 2055/93, (ES) č. 1868/94, (ES) č. 2596/97, (ES) č. 1182/2005 a (ES) č. 315/2007;
- Nařízení Rady (ES) č. 73/2009 ze dne 19. ledna 2009, kterým se stanoví společná pravidla pro režimy přímých podpor v rámci společné zemědělské politiky a kterým se zavádějí některé režimy podpor pro zemědělce a kterým se mění nařízení (ES) č. 1290/2005, (ES) č. 247/2006, (ES) č. 378/2007 a zrušuje nařízení (ES) č. 1782/2003;
- Nařízení Rady (ES) č. 74/2009 ze dne 19. ledna 2009, kte-rým se mění nařízení (ES) č. 1698/2005 o podpoře pro roz-voj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EZFRV);
- Rozhodnutí Rady ze dne 19. ledna 2009, kterým se mění rozhodnutí 2006/144/ES o strategických směrech Společen-ství pro rozvoj venkova (programové období 2007 až 2013).

Výsledný kompromis má následující podobu:

- Menší míra zvýšení povinné modulace pro podniky nad 5 tis. € přímých plateb ročně:

2010	2011	2013	2013
5 + 2 = 7 %	7 + 1 = 8 %	8 + 1 = 9 %	9 + 1 = 10 %

Zdroj: autorka

Podniky v nejvyšší kategorii (300 tis. € ročně) si navíc od roku 2009/2010 připočítávají další 4%. Takto získané prostředky jsou věnovány na nové priority rozvoje venkova.

- U členů přistouplých v květnu 2004 bylo prodlouženo přechodné období na zavedení modulace do doby, kdy budou přímé platby vyrovnány s EU-15; kontroly všech norem cross-compliance mají být pro státy EU-10 uplatňovány až od roku 2013.
- 10% z tzv. národní obálky může stát věnovat specifickým podporám produkce se zvláštním významem (mléčný sektor, podpory marketingu, ekonomicky zranitelných regionů apod.).
- Modifikace původních návrhů na zrušení některých plateb a jejich integrace do systému SPS: Decoupling (oddělení plateb od produkce) a konec vázaných podpor u bramborového škrobu, lnu a konopí na vlákno má nastat od roku 2012; v živočišné výrobě byly některé platby svázané s produkcí zachovány (prémie na krávy bez tržní produkce mléka).
- „Měkký polštář“ a větší opatrnost při odstraňování mléčných kvót: Navyšování mléčných kvót o 1% a úplné odstranění kvót v roce 2015; pružnější přístup k podmínce minimálního referenčního množství tuku v mléce; možnost členských států poskytovat do roku 2014 mléčnému sektoru limitovanou státní pomoc.
- Potvrzeno zrušení povinného vyjímání části půdy z produkce.
- Zrušení hektarové podpory pěstování energetických plodin.
- Potvrzeno zahrnutí nových priorit do programu rozvoje venkova (boj s klimatickými změnami, podpora obnovitelných zdrojů energie, hlavně biopaliv druhé generace, vodo-

hospodářství a zachování biologické rozmanitosti, inovace, mléčný sektor).

Konkrétnější debata o budoucnosti SZP a především jejího financování po roce 2013 předmětem Health Check nebyla, pro nejbližší roky se bude jednat o jedno z nejdůležitějších témat v oblasti SZP.

Shrnutí

- SZP je jednou z nejstarších politických aktivit EU, což do značné míry určuje současné problémy a výzvy.
- Řídicím principem SZP byla po desetiletí zásada komunitární preference, k jejímuž omezení nyní v rámci jednotlivých reforem SZP dochází pod vlivem tlaků zevnitř EU (rozpočtová udržitelnost) i zvenjšku (tlak v rámci procesu liberalizace světového obchodu).
- K financování SZP slouží v současnosti Evropský zemědělský garanční fond (EAGF) a od roku 2007 i Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD).
- Vstup do EU znamenal nutnost přizpůsobit se systému tržní regulace a přijmout deformovaná pravidla financování pro nové členské státy. ČR může tento nepoměr částečně kompenzovat z vlastních zdrojů, a to až do roku 2013.
- V letech 2007–2013 platí nový finanční výhled, který se dotkl i oblasti zemědělství. Finanční perspektiva 2007–2013 počítala s revizí rozpočtové politiky EU v období let 2008–2009, obtížné hledání konsensu i další problémy v EU (proces ratifikace Lisabonské smlouvy apod.) však diskusi o této otázce oddálily.
- Debata o revizi rozpočtu EU je doprovázena i diskusí o hlubší reformě mechanismů a financování SZP. Změnu diskriminačních podmínek pro nové členy však nebylo možné do roku 2013 očekávat, došlo pouze k dílčím ústupkům a spíše kosmetickým změnám v rámci tzv. Health Check z roku 2008.
- WTO požaduje liberalizaci SZP, včetně postupného odbourávání vývozních subvencí ze strany EU. Jednání jsou obtížná, od ministerské schůzky v Hongkongu v roce 2005 došlo několikrát k jejich blokaci, takže jednací kolo z Dauhá (Katarské kolo) stále ještě nebylo definitivně uzavřeno.

- ♦ Doporučuje se pečlivě sledovat trendy nejen v SZP, ale i na světových zemědělských trzích. Důležité je také neztratit ze zřetele legislativní vývoj v institucích EU, aby bylo možné zachytit potenciální negativní dopady dílčích i hlubších změn a inovací v co nejranější fázi. Důležité je to zejména v souvislosti s probíhající debatou o budoucnosti financování SZP po roce 2013, která bude v nejbližších letech tvořit zřejmě nejdůležitější otázku diskutovanou v oblasti SZP.

III. BUDOUCNOST SPOLEČNÉ ZEMĚDĚLSKÉ POLITIKY

1. Financování společné zemědělské politiky a budoucnost I. pilíře

V rámci institucí EU nyní probíhá diskuse o revizi rozpočtové politiky, která zahrnuje jak debatu o příjmové, tak i o výdajové stránce rozpočtu. Již rozpočet pro rok 2008 byl charakteristický tím, že výdaje určené převážně k financování SZP netvořily nejobtímnější výdajovou položku, předčily je výdaje určené na realizaci Lisabonské strategie, financování strukturální politiky a Kohezního fondu. Důvodem bylo především rozhodnutí financovat z prostředků EU satelitní systém Galileo, čímž došlo k navýšení kapitoly 1a (Konkurenceschopnost pro růst a zaměstnanost). Zásah do meziinstitucionální dohody si v roce 2008 vyžádaly také mimořádné výdaje související s hospodářskou krizí (Evropský plán ekonomické obnovy či potravinová pomoc určená zemědělcům v rozvojových zemích postižených nárůstem cen potravin).

Vedle výdajové stránky se diskutuje o hledání nového příjmového zdroje, který by měl změnit současnou situaci, v níž chod EU de facto většinově financují členské státy (cca 74 % příjmů rozpočtu EU tvoří příspěvky vypočítané na základě HDP členských států), což nezřídka vyvolává napětí mezi tzv. čistými plátcí a čistými příjemci. Hovoří se o možnosti zavedení nové „evropské daně“ založené na dani z příjmů právnických osob, případně na ekologické dani apod. Již na počátku roku 2007 se do přípravy potenciální revize rozpočtové politiky EU zapojil velmi aktivně EP, který si nejen zajistil v rámci revizní klauzule meziinstitucionální dohody rovnoprávnou pozici vedle Rady a Evropské komise při schvalování podoby této revize, ale také již očekával pozdější zrovnoprávnění v rozpočtové proceduře jako takové (zrušení dělby výdajů na tzv. povinné a nepovinné), které měla zajistit Lisabonská smlouva. Již na jaře 2007 byl prezentován formou

zprávy v rozpočtovém výboru EP plán poslance Alaina Lamassoura, který hovořil ve prospěch zavedení „autentických vlastních zdrojů“. Systém založený na nových vlastních zdrojích by měl podle Lamassourova plánu nahradit systém stávající zároveň s novou finanční perspektivou, jeho přesná podoba ale zatím nebyla konkretizována.

Finanční krize posunula uvažování o rozpočtové politice EU do jiných dimenzí, neopomenutelnou roli hraje také nárůst důležitosti jiných témat (energetická bezpečnost, priority nové strategie EU 2020 atd.), což evokuje i další změny priorit ve výdajové stránce rozpočtu EU. Evropská komise plánovala zveřejnit návrhy na revizi rozpočtové politiky EU na podzim 2009, v souladu se závěry Evropské rady z prosince 2005, už v září 2007 proto otevřela veřejnou konzultaci.

EP na plenárním zasedání 25. března 2009 přijal zprávu na základě iniciativy tehdejšího předsedy rozpočtového výboru Reimera Bögeho, která naopak navrhovala prodloužení platnosti stávající finanční perspektivy až do let 2015–2016. Böge uvažoval i nad zkrácením plánovací periody ze sedmi na pět let, jak to umožňuje Lisabonská smlouva. Rozpočtové období by se tak krylo s mandátem Evropské komise i EP a získalo by navíc do určité míry politický rozměr.

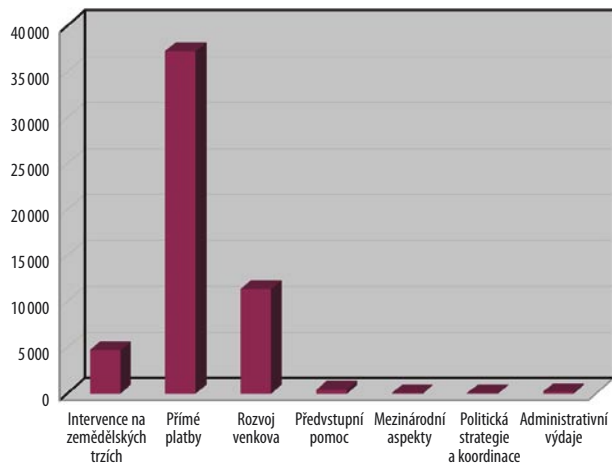
Na podzim 2009 zvířila atmosféru debaty o potenciální podobě rozpočtové reformy informace o úniku důležitých dokumentů z Evropské komise, které údajně obsahovaly předběžnou podobu konkrétních návrhů. Možnost revize výdajové stránky rozpočtu EU v neprospěch v současnosti nejvíce financovaných kapitol (SZP, respektive Ochrana a konzervace přírodních zdrojů, a strukturální politika) a zvýšení odpovědnosti za financování těchto sektorů ze strany členských států („renacionalizace“) vyvolaly velké kontroverze a tlak na Evropskou komisi ze strany EP i lobby. Tehdejší komisařka pro zemědělství Mariann Fischer Boelová se od podpory podobného modelu distancovala. Také nový komisař pro oblast zemědělství a rozvoje venkova, Dacian Ciolos z Rumunska, se v projevu před zemědělským výborem EP před svým nástupem do funkce vyslovoval pro posílení, nikoli osla-

bení SZP. Obhajoval dosavadní existenci této politiky. Myšlenku nutné reformy SZP sice podpořil, zároveň ale zdůraznil nutnost zachování finančních podmínek v sektoru, který podle jeho slov dotační podporu nadále potřebuje. Publikace konečných návrhů ze strany Evropské komise tedy byla opět odložena; kompletní revizi výdajové stránky rozpočtu včetně financování SZP by měla prezentovat nejpozději v červenci 2010. Měla ji k tomu vyzvat ve svých závěrech Evropská rada, nakonec však byla výzva k předložení návrhu Evropské komise na celkovou revizi rozpočtu EU ve zmiňovaném termínu vypuštěna.

Debata o budoucnosti SZP a jejího financování po roce 2013 byla zahájena Radou již na podzim 2008, nyní se očekává právě publikace zásadního dokumentu Evropské komise, který by se po dosažení politické shody měl stát základem také pro návrh nové výdajové struktury finanční perspektivy pro období 2014–2020. Hlavními tématy debaty o budoucnosti SZP včetně politiky rozvoje venkova po roce 2013 mají být: 1. zajištění potravinové bezpečnosti EU; 2. otázka hospodaření se zemědělskou půdou v kontextu krajinotvorby, ochrany životního prostředí, klimatických změn apod.; 3. zajištění vyváženého ekonomického vývoje venkovských oblastí. Evropští zemědělci, kteří podle Evropské komise pro společnou svou zemědělskou činnost zajišťují veřejnou službu, by měli v maximální míře přijmout za své tržní principy, SZP by jim však i nadále měla poskytovat „záchrannou síť“ pro krizové situace. Komisař Ciolos například v již zmíněném projevu před svým nástupem obhajoval zachování přímých zemědělských plateb, vyslovil se ale pro novou metodiku jejich alokace a výpočtu, odlišnou od dosavadního systému používaného ve starších členských státech (SPS). Částečně podpořil i zachování vývozních subvencí v určitých produkčních sektorech.

Celkové výdaje na SZP se sice v absolutních číslech až do roku 2008 zvyšovaly, případně v posledních letech stagnovaly, a to z toho důvodu, že narůstal samotný objem rozpočtu EU (v souvislosti s procesem rozšiřování a zvyšování celkového HDP EU apod.). V relativních číslech však jejich podíl na celkových výdajích ES/EU klesal z téměř 75 % v druhé polovině osmdesátých let

Společná zemědělská politika v roce 2008 (mil. €)

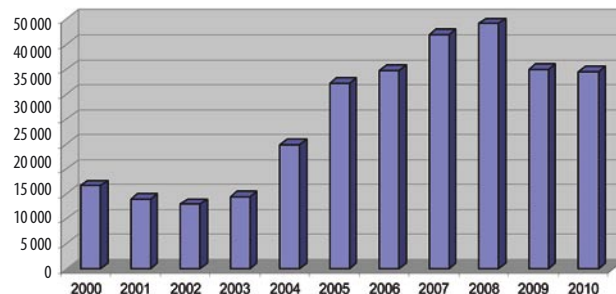
Zdroj: Evropská komise

až na dnešních cca 40 %, což ovšem stále není ideální stav. Minimálně stejně důležitá je jejich struktura. Zatímco v osmdesátých letech byla většina výdajů v oblasti SZP určena na podpory trhů a vývozní subvence a rozvoj venkova se začínal teprve postupně prosazovat, od začátku devadesátých let začíná v souvislosti s tzv. McSharryho reformou prudce narůstat podíl přímých plateb na zemědělských výdajích, tržní regulace a subvence jsou i pod tlakem GATT/WTO zatlačovány do pozadí. Dále narůstá podíl výdajů na rozvoj venkova a pod vlivem tzv. Fischlerovy reformy z roku 2003 prudce roste podíl přímých plateb oddělených od produkce.

Průměrný příjem zemědělců v zemích, které vstoupily do EU v roce 2004, je přitom stále zhruba 30 procentních bodů pod průměrem EU-15, kde stlačuje příjmy z přímých plateb modulace. Nižší míra přímých plateb přiznaná na základě přístupových jednání novým členům se přitom do značné míry podepsala na tom, že přímé platby v těchto zemích mají méně než 50 % podíl na zemědělských podporách (v letech 2006–2008 tomu tak bylo

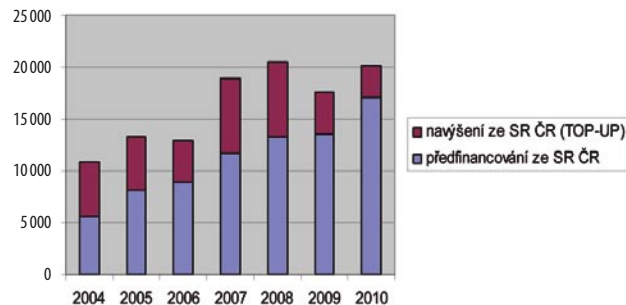
i v ČR, kde se celkové zemědělské podpory pohybovaly pod 70 % průměru EU, což ale byla situace lepší než v řadě států nově přistoupivších i starších; více lze nalézt v publikaci „European Commission: Agriculture and Rural Development: The common agricultural policy after 2013. Key graphs and figures“).

Vývoj výdajů Ministerstva zemědělství ČR v letech 2000–2010 (mil. Kč)

Zdroj: Ministerstvo financí ČR

Přímé platby ve státním rozpočtu ČR 2004–2010 (mil. Kč)

Zdroj: Ministerstvo financí ČR

Státy EU-15 jsou na podporách v podobě přímých plateb závislé mnohem více než státy přistoupivší v letech 2004 a 2007. Potenciální změny v této oblasti proto právě v některých z těchto zemí vyvolávají značně nesouhlasné reakce.

Francouzský ministr zemědělství Bruno Le Maire kupříkladu v prosinci 2009 uspořádal v Paříži setkání za účasti pouze některých členských států. Původním záměrem bylo jednání o novém regulačním mechanismu v mléčném sektoru, který by měl nahrazovat postupně rušené kvóty, ale jednalo se i o budoucnosti regulativní a dotační politiky v SZP jako takové. **Skupina členských států pod vedením Francie vyzvala k podpisu deklarace podporující pokračování tržní regulace v SZP.** Schůzka byla proto prezentována i jako setkání zástupců zemí nesouhlasících s trendem postupného uvolňování regulace zemědělských trhů a zástupci některých členských států se jí proto vůbec nezúčastnili (Velká Británie, Dánsko, Švédsko, Nizozemí a Malta). Celkový počet zúčastněných delegací byl 22. Výsledkem nakonec byla tzv. **Pařížská výzva, která hovoří o potřebě zachovat do budoucna silnou SZP se zajištěním potravinové soběstačnosti, zemědělských příjmů i environmentálního rozměru zemědělství.** Výzva měla deklaratorní charakter vzhledem k heterogenitě shromážděné skupiny zemí, které se shodovaly spíše na obecných principech (konstatování, že SZP by neměla „padnout za oběť“ změnám rozpočtové politiky a že je nejprve třeba vytyčit politické priority a teprve následně sestavovat rozpočtovou perspektivu, SZP má přitom k těmto prioritám nadále patřit a její regulativní a ochranný charakter by měl být do určité míry zachován).

V únoru 2010 zase ve Varšavě podepsalo 9 z 12 členských států východního rozšíření (tentokrát bez ČR, Slovinska a opět i Malty) podobnou společnou deklaraci, v níž jejich zástupci volali po zachování silné SZP, která by zemědělcům garantovala příjmy i po roce 2013, včetně podpor tzv. znevýhodněných oblastí (LFA). Potravinovou bezpečnost v EU by měla do budoucna chránit síť reformovaných záchytných mechanismů.

Shrnutí

Téma budoucnosti financování SZP po roce 2013 bude kontroverzní otázkou rozdělovací členské státy. Vzhledem k rozdílným tendencím visí otázník nad tím, do jaké míry se podaří prosadit reformu, která by:

- ♦ snižovala celkový objem prostředků na SZP;
- ♦ zvyšovala podporu rozvoji venkova a zlepšování kvality života na venkově a současně snižovala produkční dotace;
- ♦ byla doprovázena celkovým omezením regulace v sektoru;
- ♦ nepřinášela asymetrická řešení znevýhodňující některé členské státy (včetně ČR).

Pro ČR je nutné zapojit se do debaty o celkové metodice přímých plateb po roce 2013 (budoucnost SPS a modulace).

2. Rozvoj venkova

Problematika rozvoje venkova (nebo lépe neprodukční dimenze evropského zemědělství v širším slova smyslu s cílem motivovat zemědělce k ukončení či diverzifikaci produkce) je v EU v období let 2007–2013 charakterizována především nařízením č. 1698/2005, na jehož základě vznikl nový finanční nástroj: Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD). V návaznosti na jeho přijetí byly na úrovni jednotlivých členských států včetně ČR vytvořeny implementační struktury, s jejichž fungováním se bez výraznějších změn počítá minimálně do konce roku 2013.

Následující text přináší základní charakteristiku EAFRD, podrobné informace o možnostech jeho využití v ČR a v závěru také stručné shrnutí dosavadní diskuse týkající rozvoje venkova a jeho podpory po roce 2013.

2.1 Základní charakteristika EAFRD

Fond EAFRD disponuje v letech 2007–2013 více než 70 mld. € s tím, že České republice mají z této sumy připadnout téměř 3 mld. €. V korunovém vyjádření to znamená zhruba 70 mld. Kč. Přestože lze očekávat, že s posilováním české měny se bude tato suma snižovat, co do objemu má EAFRD v letech 2007–2013 představovat zhruba pětinu všech zemědělských výdajů EU (v případě ČR tyto výdaje celkově rostou, v případě EU jako celku mírně klesají).

Prostředky EAFRD vyhrazené pro ČR v letech 2007–2013 (€)

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Celkem EAFRD	396 623 321	392 638 892	409 036 387	415 632 774	406 640 636	412 672 094	424 262 250
Z toho regiony konverg.	395 869 737	391 892 878	408 299 118	414 871 002	405 868 019	411 888 017	423 468 121

Poznámka: Tučně sumy navýšené na základě článku 5a nařízení č. 1698/2005

Zdroj: Program rozvoje venkova ČR na období 2007–2013 (aktualizovaná verze z ledna 2010)

EAFRD je primárně zaměřen na obce do 500, resp. 2000 obyvatel, což z jeho rámce vyčleňuje potenciální zájemce o finanční prostředky z (větších) měst včetně Prahy. Z hlediska formy v podstatě kopíruje známé postupy z jiných unijních (strukturálních) fondů, pokud jde o obsah (o němž je řeč dále), přebírá zase charakteristiky dříve samostatných nástrojů – v případě ČR OP Zemědělství, HRDP či různých programů z gesce MMR ČR – a sdružuje je v jeden celek.

2.2 EAFRD v ČR: kdo, co, kdy a jak

Základním dokumentem pro čerpání finančních prostředků z fondu EAFRD je Program rozvoje venkova ČR na období 2007–2013 připravený MZe ČR a notifikovaný Evropskou komisí (společně se švédským programem) jako první materiál tohoto druhu 29. května 2007. Program rozvoje venkova specifikuje v souladu s článkem 15 nařízení č. 1698/2005 Národní strategický plán rozvoje venkova.

Řídícím orgánem fondu EAFRD je na základě Programu rozvoje venkova MZe a platební agenturou, s níž žadatelé komunikují v případě předkládání svých projektů v reakci na příslušné výzvy, Státní zemědělský intervenční fond (SZIF). Na realizaci projektů dohlíží Monitorovací výbor EAFRD ustavený MZe (tj. řídicím orgánem) a řízený jeho zástupcem. Mezi členy Monitorovacího výboru patří reprezentanti ministerstev, SZIF, sociální partneři, zástupci nevládních organizací a s poradním hlasem rovněž zástupci Evropské komise. V listopadu 2008 byla nad rámec uvedeně struktury (v souladu s nařízením č. 1974/2006) zřízena ještě Celostátní síť pro venkov coby nástroj pro sdílení zkušeností a poznatků a jejich předávání jak směrem k aktérům podílejícím se na rozvoji venkova, tak od nich. Celostátní síť pro venkov je podřízena Evropské síti pro rozvoj venkova zřízené Evropskou komisí.

Program rozvoje venkova sám o sobě možnost žádat o finanční prostředky z fondu EAFRD neumožňuje. Jedná se pouze o rámcový dokument specifikovaný v jednotlivých výzvách, tedy kolech příjmu žádostí. S výjimkou roku 2007, kdy proběhla dvě

Řízení EAFRD v ČR

Základní dokument:	Program rozvoje venkova ČR na období 2007–2013
Řídící orgán:	MZe
Platební agentura:	SZIF
Monitoring:	Monitorovací výbor EAFRD
Komunikace:	Celostátní síť pro venkov

Zdroj: Program rozvoje venkova ČR na období 2007–2013, Státní zemědělský intervenční fond

taková kola, se až do konce roku 2013 počítá zhruba se třemi „výzvami“ ročně s tím, že každý kalendářní rok bude „pokryt“ postupně celý Program rozvoje venkova. Do konce roku 2009 se uskutečnilo osm kol příjmu žádostí, první kolo roku 2010 (deváté celkově) bylo završeno 8. března.

K Programu rozvoje venkova existují minimálně tři relevantní zdroje – internetové stránky MZe (www.mze.cz), resp. portál eAGRI (www.eagri.cz), a web SZIF (www.szif.cz). Poslední ze zdrojů je patrně nejvhodnější, protože s ohledem na své zaměření a fakt, že SZIF je platební agenturou Programu rozvoje venkova, nabízí nejvíce aktuálních a především vhodně strukturovaných informací včetně všech potřebných (i interaktivních) formulářů a návodů na jejich vyplnění.

Žádosti o dotace z Programu rozvoje venkova se standardně doručují ve stanovených termínech na místně příslušný regionální odbor SZIF. Kromě samotné centrály SZIF v Praze existuje celkem sedm regionálních odborů SZIF.

Některé žádosti se podávají elektronicky přes Portál farmáře SZIF dostupný na www.eagri.cz v rámečku „Aplikace pro přihlášené“ v pravém sloupci stránky.

V případě potřeby, tedy ještě před podáním žádosti, je možné se obrátit na konkrétního gestora příslušného opatření Programu rozvoje venkova na MZe.

Pobočky SZIF

SZIF centrála

Ve Smečkách 33, 110 00 Praha 1, tel.: 222 871 620

SZIF Praha

Slezská 7, 120 56 Praha 2, tel.: 227 010 460

SZIF České Budějovice

Rudolfsofská 80, 370 21 České Budějovice, tel.: 387 004 801

SZIF Ústí nad Labem

Masarykova 19/275, 403 40 Ústí n. Labem, tel.: 475 651 151

SZIF Hradec Králové

Ulrichovo nám. 810, 500 02 Hradec Králové, tel.: 495 070 300

SZIF Brno

Kotlářská 53, 602 00 Brno, tel.: 541 614 112

SZIF Olomouc

Blanická 1, 772 00 Olomouc, tel.: 585 526 511

SZIF Opava

Horní nám. 2, 746 57 Opava, tel.: 553 696 135

Zdroj: Státní zemědělský intervenční fond

Gestoři Programu rozvoje venkova na MZe

Jméno	Telefon	E-mail	Opatření Programu rozvoje venkova
Ing. Ivana Holá	221 812 798	ivana.hola@mze.cz	I.1.1, I.3.2
Ing. Hana Nováková	221 812 448	hana.novakova@mze.cz	I.1.2, I.3.1
Ing. Jana Litošová	221 812 773	jana.litosova@mze.cz	I.1.3
Ing. Věra Bayerová	221 812 911	vera.bayerova@mze.cz	I.1.4, I.3.3, I.3.4
Ing. Petra Dvořáková	221 812 207	petra.dvorakova@mze.cz	II.1.1, II.1.2
Ing. Anna Vejvodová	221 812 405	anna.vejvodova@mze.cz	II.1.3
Ing. Simona Kvasničková	221 812 218	simona.kvasnickova@mze.cz	II.2.1, II.2.2
Ing. Petr Dušek	221 812 830	petr.dusek@mze.cz	II.2.3, II.2.4
Ing. Anna Hrdličková	221 812 357	anna.hrdlickova@mze.cz	III.1.1, III.1.2, III.1.3, III.3.1
Ing. Iveta Králová	221 812 360	iveta.kralova@mze.cz	III.2.1, III.2.2

Poznámka: Jednotlivá opatření jsou specifikována níže

Zdroj: eAGRI

2.3 Struktura a obsah Programu rozvoje venkova

Program rozvoje venkova je rozsáhlým dokumentem, ovšem pokud jde o samotné žádosti o dotace, je nejdůležitější zaměřit se na rozčlenění jednotlivých os a jejich obsah, s vědomím některých základních (a často již dostatečně známých) faktů o českém venkově. Ta potvrzují, že v tzv. významně venkovských a převážně venkovských regionech, jež zahrnují 99,4 % území ČR, žije 88,6 % obyvatel, byť zemědělskou produkcí se zabývá jen zhruba 3,8 % z celku. Mezi další charakteristiky českého venkova patří skutečnost, že 54 % rozlohy ČR je klasifikováno jako zemědělská půda, z níž více než třetinu tvoří lesní porosty (a tento trend od roku 1995 posiluje). Rovněž platí, že přibližně polovina půdního fondu leží v méně příznivých oblastech (LFA) a vzrůstá rozloha pozemků evidovaných jako trvalé travní porosty. Konečně posledním (avšak nikoli nevýznamným) faktem je otázka vlastnictví: to je v důsledku historického vývoje velmi roztržité, což má za následek skutečnost, že až 90 % zemědělské půdy je producentům pouze pronajímáno.

Program rozvoje venkova se pokouší na uvedené skutečnosti reagovat tím, že se vnitřně člení do čtyř os (plus osa zaměřená na technickou pomoc), jejichž realizace má na jedné straně napomoci zemědělským producentům při řešení jejich specifických problémů, ovšem s tím, že paralelně má docházet (v souladu s celounijními tendencemi) k ústupu od zemědělské výroby jako takové směrem k „širším“ aktivitám rozvoje venkova, přičemž elementárním cílem je zajistit, aby se obyvatelstvo v důsledku celkového podfinancování venkova nestěhovalo do měst. Základní mnemotechnickou pomůckou je v tomto směru následující tvrzení: čím nižší číslo osy, tím více je osa zemědělská, a naopak čím vyšší číslo osy, tím více je osa zaměřena na podporu jiné než čisté zemědělské produkce.

Struktura Programu rozvoje venkova

Osa I Zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví
Priorita I.1. Modernizace, inovace a kvalita
I.1. Opatření zaměřená na restrukturalizaci a rozvoj fyzického kapitálu a podporu inovací
I.1.1. Modernizace zemědělských podniků
I.1.1.1. Modernizace zemědělských podniků
záměr a) investice do budov, staveb a technologií pro živočišnou výrobu
záměr b) investice do budov, staveb a technologií pro rostlinnou výrobu
I.1.1.2. Spolupráce při vývoji nových produktů, postupů a technologií (resp. inovací) v zemědělství
I.1.1.3. Založení porostů rychle rostoucích dřevin pro energetické využití
I.1.2. Investice do lesů
I.1.2.1. Lesnická technika
I.1.2.2. Technické vybavení provozoven
I.1.2.3. Lesnická infrastruktura
I.1.3. Přidávání hodnoty zemědělským a potravinářským produktům
I.1.3.1. Přidávání hodnoty zemědělským a potravinářským produktům
I.1.3.2. Spolupráce při vývoji nových produktů, postupů a technologií (resp. inovací) v potravinářství
I.1.4. Pozemkové úpravy
I.2. Opatření přechodná pro Českou republiku a ostatní nové členské státy EU
I.2.1. Seskupení producentů
Priorita I.2. Přenos znalostí
Opatření I.3. Opatření zaměřená na podporu vědomostí a zdokonalování lidského potenciálu
I.3.1. Další odborné vzdělávání a informační činnost
I.3.2. Zahájení činnosti mladých zemědělců
I.3.3. Předčasné ukončení zemědělské činnosti
I.3.4. Využívání poradenských služeb

Osa II Zlepšování životního prostředí a krajiny

Priorita 2.1. Biologická rozmanitost, zachování a rozvoj zemědělských a lesnických systémů s vysokou přidanou hodnotou a tradičních zemědělských krajín

Priorita 2.2. Ochrana vody a půdy

Priorita 2.3. Zmírňování klimatických změn

II.1. Opatření zaměřená na udržitelné využívání zemědělské půdy

II.1.1. Platby za přírodní znevýhodnění poskytované v horských oblastech a platby poskytované v jiných znevýhodněných oblastech (LFA)

II.1.2. Platby v rámci oblastí NATURA 2000 a rámcové směrnice pro vodní politiku 2000/60 (WFD)

II.1.2.1. Platby v rámci NATURA 2000 na zemědělské půdě

II.1.2.2. Rámcová směrnice pro vodní politiku 2000/60

II.1.3. Agroenvironmentální opatření

II.1.3.1. Podopatření postupy šetrné k životnímu prostředí

II.1.3.1.1. Titul ekologické zemědělství

II.1.3.1.2. Titul integrovaná produkce

II.1.3.1.2.1. Management integrovaná produkce ovoce

II.1.3.1.2.2. Management integrovaná produkce révy vinné

II.1.3.1.2.3. Management integrovaná produkce zeleniny

II.1.3.2. Podopatření ošetřování travních porostů

II.1.3.2.1. Titul Louky

B1 Louky

B2 Mezofilní a vlhkomilné louky

B3 Horské a suchomilné louky

B4 Trvale podmáčené a rašelinné louky

B5 Ptačí lokality na travních porostech – hnízdiště bahňáků

B6 Ptačí lokality na travních porostech – hnízdiště chrástala polního

II.1.3.2.2. Titul Pastviny

B7 Pastviny

B8 Druhově bohaté pastviny

B9 Suché stepní trávníky a vřesoviště

II.1.3.3. Podopatření péče o krajinu

II.1.3.3.1. Titul zatravňování orné půdy

II.1.3.3.2. Titul pěstování meziplodin

II.1.3.3.3. Titul biopásky

II.2. Opatření zaměřená na udržitelné využívání lesní půdy

II.2.1. Zalesňování zemědělské půdy

II.2.1.1. První zalesnění zemědělské půdy

II.2.2. Platby v rámci NATURA 2000 v lesích

II.2.2.1. Zachování hospodářského souboru lesního porostu z předchozího produkčního cyklu

II.2.3. Lesnicko-environmentální platby

II.2.3.1. Zlepšování druhové skladby lesních porostů

II.2.4. Obnova lesního potenciálu po kalamitách a podpora společenských funkcí lesů

II.2.4.1. Obnova lesního potenciálu po kalamitách a zavádění preventivních opatření

II.2.4.2. Neproduktivní investice v lesích

Osa III Kvalita života ve venkovských oblastech a diverzifikace hospodářství venkova

Opatření III.1. Opatření k diverzifikaci hospodářství venkova

III.1.1. Diverzifikace činností nezemědělské povahy

záměr a) zahájení a rozvoj aktivit v oblasti výroby a zpracování včetně podpory tradičních řemesel

záměr b) výstavba a modernizace bioplynové stanice

záměr c) výstavba a modernizace kotelen na biomasu

záměr d) výstavba a modernizace zařízení na výrobu tvarovaných biopaliv

III.1.2. Podpora zakládání podniků a jejich rozvoje

III.1.3 a) Podpora cestovního ruchu

III.1.3 b) Podpora cestovního ruchu

Opatření III.2. Opatření ke zlepšení kvality života ve venkovských oblastech

III.2.1. Obnova a rozvoj vesnic, občanské vybavení a služby

III.2.1.1 a) Obnova a rozvoj vesnic

III.2.1.1 b) Obnova a rozvoj vesnic

III.2.1.2 a) Občanské vybavení a služby
III.2.1.2 b) Občanské vybavení a služby
III.2.2. Ochrana a rozvoj kulturního dědictví venkova
Opatření III.3. Opatření týkající se vzdělávání a informování hospodářských subjektů působících v oblastech, na něž se vztahuje osa III
III.3.1. Vzdělávání a informace
Osa IV LEADER
Priorita IV. Zlepšení řízení a mobilizace přirozeného vnitřního rozvojového potenciálu venkova
IV.1.1. Místní akční skupina
IV.1.2. Realizace místní rozvojové strategie
IV.2.1. Realizace projektů spolupráce
Osa V Technická pomoc
V.1. Příprava, sledování, hodnocení, informování a kontrola v rámci programu
V.2. Zřízení a provoz Celostátní sítě pro venkov
V.2.1. Struktury potřebné pro provoz sítě
V.2.2. Akční plán

Zdroj: Program rozvoje venkova ČR na období 2007–2013

Podle tohoto pravidla se lze řídit při základní orientaci v Programu rozvoje venkova. V případě zájmu o konkrétní dotaci je nicméně potřeba nabyté informace doplnit i o ty, jež bývají zveřejňovány při zahajování jednotlivých kol příjmu žádostí. Doporučit to lze i těm, kteří už o dotaci žádali, neboť ze strany MZe a/nebo SZIF v tomto směru často dochází ke změnám (viz dodatky k přílohám žádostí, metodické výklady k pravidlům, metodické pomůcky ap.).

Osa I navazuje na dřívější OP Zemědělství, osa II na HRDP a osa III programy, jež byly dříve v gesci MMR. Osa IV je pak plynulým pokračováním dosavadního programu LEADER, což způsobuje, že se od os předcházejících obsahově dosti zásadně liší (viz dále).

Z hlediska priorit vyjádřených alokací finančních prostředků patří v rámci Programu rozvoje venkova mezi nejdůležitější

osa II (55,2% z celku), dále osa I (22,39%), osa III (16,93%) a osa IV (5%).

Podpora jednotlivým projektům je závislá nejen na tom, pod kterou osu spadá, ale často i na místní příslušnosti žadatele a/nebo na jeho charakteru (právním statusu). Konkrétně to znamená, že podpora z fondu EAFRD se může pohybovat (v naprosté většině případů) mezi 55–80% s tím, že zbývající finanční prostředky dodá sám žadatel. Mezi další kritéria patří např. to, zda se jedná o obec do 500, nebo 2000 obyvatel, zda se v případě, že je žadatelem podnik, jedná o mikropodnik (do 10 zaměstnanců), malý podnik (do 50 zaměstnanců), střední podnik (do 250 zaměstnanců) či velký podnik (nad 250 zaměstnanců), nebo to, kde daný žadatel sídlí. V tomto ohledu se rozlišuje mezi statistickými jednotkami NUTS II, přičemž s nižší podporou musejí podle Programu rozvoje venkova počítat žadatelé z NUTS II Jihozápad. Rovněž by nemělo být zapomináno na fakt, že některé dotace jsou ve svém objemu limitovány, a nelze o ně tudíž v rámci období 2007–2013 jedním žadatelem žádat neomezeně.

Mezi nejzajímavější položky *osy I* patří opatření zaměřená na restrukturalizaci a rozvoj fyzického kapitálu a podporu inovací, resp. na modernizaci zemědělských podniků. Finanční prostředky v rámci *osy I* jsou vyhrazeny také na založení porostů rychle rostoucích dřevin pro energetické využití, investice do lesů, přidávání hodnoty zemědělským a potravinářským produktům a pozemkové úpravy (žadatelé o dotace ovšem v tomto případě mohou být pouze pozemkové úřady). V neposlední řadě je třeba zmínit i prostředky na další odborné vzdělávání a informační činnost, které jsou (pod podobnými hlavičkami) součástí i dalších os, a prostředky na zahájení činnosti mladých zemědělců a/nebo předčasné ukončení zemědělské činnosti (využití dotačních titulů na podporu činnosti mladých začínajících zemědělců a na podporu předčasného ukončení zemědělské činnosti lze kombinovat).

V rámci *osy II* si zaslouží pozornost dotační tituly zaměřené na ekologické zemědělství, ošetřování travních porostů (louky, pastviny) a péči o krajinu (zatravňování orné půdy, pěstování meziplodin či podpora zakládání biopásů). K novým opatřením v ose II

náleží lesnicko-environmentální platby či dotační tituly umožňující obnovu lesního potenciálu po kalamitách.

Pokud jde o **osu III**, je třeba připomenout prostředky vyhrazené na diverzifikaci činností nezemědělské povahy (podpora tradičních řemesel, výstavba a modernizace bioplynových stanic, kotelen na biomasu či zařízení na výrobu tvarovaných biopaliv), podporu cestovního ruchu nebo na občanské vybavení a služby na vesnicích. Dotační tituly v této ose mohou využít především obce do 500 obyvatel, některé z nich i obce do 2000 obyvatel (investice do vodohospodářské infrastruktury apod.). Žadateli v této ose mohou být nejen podnikatelé a podnikatelské subjekty zemědělského i nezemědělského charakteru, ale též obce, sdružení obcí, církve či neziskové organizace a zájmová sdružení.

Osa IV je v porovnání s předcházejícími osami poněkud odlišná. Fakticky „nemá obsah“ a je pouze **metodou k čerpání finančních prostředků z os I, II a III** (s výjimkou některých dotačních titulů, jako je nároková podpora v rámci osy II a některá opatření v ose I – předčasné ukončení zemědělské činnosti, pozemkové úpravy či opatření k podpoře seskupení producentů). **Předpokládá existenci místní akční skupiny (MAS)** zahrnující venkovské území s 10–100 tis. obyvateli na celém území České republiky, mimo území hlavního města Prahy a měst s více než 25 tis. obyvateli. MAS musí realizovat Strategický plán LEADER na základě dvoukolového schválení v SZIF a Hodnotitelské komisi MZe.

2.4 Několik doporučení

K fondu EAFRD a potažmo Programu rozvoje venkova se doporučuje přistupovat **pragmaticky**: sledovat informační internetové stránky www.mze.cz, www.eagri.cz a www.szif.cz a žádosti o dotace podávat na základě vlastních preferencí a (především) potřeb. Přístup opačný – tedy zaměření se na „vyčerpání“ vyhrazených finančních prostředků bez ohledu na výsledný efekt a udržitelnost podpořeného projektu – představuje pro venkov spíše hrozbu než přínos. Program rozvoje venkova je v tomto směru poměrně vstřícný, neboť pokrývá celou škálu problémů, které

s životem na venkově úzce nebo širěji souvisejí; dokument vyhrazuje finanční prostředky pro různé žadatele a činnosti. Navíc platí, že „malí a znevýhodnění“ jsou v tomto ohledu zvýhodňováni ještě více, než je tomu u jiných (strukturálních) fondů EU.

Pro ujasnění, čeho by se měla dotace týkat, a získání základních informací z Programu rozvoje venkova by si měl potenciální žadatel důkladně nastudovat „Pravidla, kterými se stanovují podmínky pro poskytování dotace na projekty Programu rozvoje venkova pro konkrétní opatření“. Každé opatření má svá vlastní pravidla, která se skládají z obecných a specifických podmínek. V případě nejasností je vhodné kontaktovat příslušného gestora na MZe (viz výše). Žádost (zejm. její přílohy a další potřebné dokumenty) lze začít připravovat již před vyhlášením konkrétní výzvy; základní podmínky pro většinu opatření se zpravidla nemění. Po vyhlášení výzvy žadatel vyplňuje aktuální verzi žádosti o dotaci z webu www.szif.cz a je v kontaktu s místně příslušným regionálním odborem SZIF. Pokud jsou všechny náležitosti žádosti v pořádku, je s žadatelem podepsána dohoda o poskytnutí spolufinancování. V praxi to znamená, že dotace je poskytována zpětně na základě předložené žádosti o proplacení a faktur.

2.5 Rozvoj venkova po roce 2013 a otázka znevýhodněných oblastí (LFA)

Jak již bylo zmíněno v oddílu věnovaném budoucnosti financování SZP po roce 2013, i v případě II. pilíře SZP zřejmě dojde ke **změnám**. Zástupci Evropské komise v čele s novým komisařem Ciolosem sice prohlašují, že je třeba zachovat rozvoj II. pilíře, otázkou je však metodika plateb, budoucnost mechanismu modulací, vztahu financování II. pilíře k pilíři prvnímu apod. **Otevřená prozatím zůstává i otázka finančního zvýhodňování tzv. znevýhodněných oblastí (LFA) v EU**, které jsou podporovány jak v oblasti produkce, tak v projektech rozvoje venkova.

Podpora LFA se stala součástí SZP v polovině sedmdesátých let, další impulzy zde přinesla McSharryho reforma a Agenda 2000 v devadesátých letech. Nařízení č. 1257/1999 o podpoře

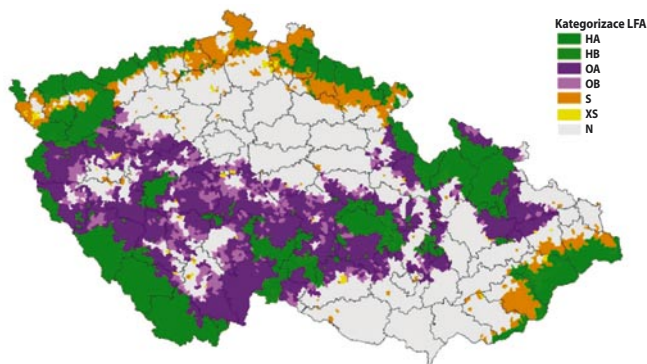
rozvoje venkova z fondu EAGGF vymezilo tři kategorie znevýhodněných oblastí:

- a) horské H (hlavním kritériem je nadmořská výška či sklon svahů v nižších výškách);
- b) „ostatní“ O (oblasti s méně úrodnou či obtížně obdělávatelnou půdou a z nich vyplývajících produkčních omezeními, případně oblasti s nízkou nebo klesající hustotou obyvatelstva převážně závislého na zemědělství, jejíž rychlý pokles by ohrozil životaschopnost a osídlení příslušné oblasti);
- c) oblasti se specifickým omezením S (zemědělská činnost by zde měla být zachována z důvodu ochrany životního prostředí, pobřeží, rázu venkova a konzervace přírodního prostředí či z důvodu turistického potenciálu).

Celková rozloha všech oblastí, v nichž jsou hospodařící zemědělci (po splnění stanovených podmínek) oprávněni k pobírání zvláštních kompenzací za přírodní či specifické znevýhodnění, by neměla přesahovat 10 % rozlohy státu.

Pro ČR je podpora LFA důležitou součástí SZP, protože podle uvedených kritérií náleží do LFA cca 50 % zemědělského půdního fondu, z čehož největší část zahrnují kategorie O a H.

Vymezení LFA od roku 2007

Zdroj: Program rozvoje venkova ČR na období 2007–2013 (aktualizovaná verze z ledna 2010)

V souvislosti s přípravou nové finanční perspektivy pro období 2007–2013 a nového fondu pro rozvoj venkova (EAFRD) Evropská komise již v roce 2004 jako součást návrhu nařízení o podpoře pro rozvoj venkova z EAFRD navrhovala nový (jednotný) systém klasifikace LFA. Nejvíce spornou otázkou se stala nová klasifikace přechodových oblastí. Evropská komise navrhovala zaměřit se pouze na znevýhodnění podmínkami přírodního charakteru (produktivita půdy, klimatické podmínky) a upustit od zohlednění podílu obyvatelstva zabývajících se zemědělskou činností. Nově navrhované dělení zachovávalo kategorii horských LFA, jiné než horské oblasti oprávněné k platbám měly zahrnovat již pouze oblasti značně přírodně znevýhodněné (klimatem, produktivitou půdy) a tzv. oblasti zvláště znevýhodněné (pokračování v zemědělské činnosti současně zachovává životní prostředí a krajinu, je spojeno s turistickým potenciálem, slouží k ochraně pobřežního pásma apod.; rozloha těchto oblastí neměla překročit 10 % rozlohy státu).

Návrh byl projednáván v průběhu roku 2005, na půdě Rady však nebylo dosaženo konsensu. Několik změn navrhl také EP, jehož úloha ale byla pouze konzultační. Navrhoval především větší manévrovací prostor pro členské státy, zohlednění jejich specifík při stanovování oblastí oprávněných k platbám a žádal také opětovně zohlednění hustoty obyvatelstva zabývajících se zemědělskou činností. Evropská komise původní návrh stáhla, takže podle dnes platného nařízení č. 1698/2005 o podpoře pro rozvoj venkova z fondu EAFRD pro období 2007–2013 měla původní klasifikace LFA platit až do 1. ledna 2010.

V roce 2006 probíhala evaluace vedená nezávislými experty a diskuse se zástupci členských států, zejména o otázkách zavedení jednotných kritérií a roli států při delimitaci LFA. Evropská komise otevřela také veřejnou konzultaci, která probíhala do 30. června 2008. Na základě výsledků těchto debat zveřejnila 21. dubna 2009 sdělení, které nastiňuje 8 kritérií pro novou klasifikaci oblastí znevýhodněných přírodními podmínkami (převažují mezi nimi podmínky týkající se klimatu a kvality půdy). Konkrétní legislativní návrh má následovat poté, co členské státy prověří

pomocí simulací fungování nové klasifikace. S jeho vstupem v platnost se počítá v roce 2014 s novou finanční perspektivou. Nelze přitom zapomínat na faktor platnosti Lisabonské smlouvy, která v oblasti SZP rozšiřuje spolurozhodovací pravomoc EP.

Konečné rozhodnutí tedy bylo prozatím odloženo, platí stávající klasifikace a členské státy mají prověřovat modelové fungování nové metodiky. Podpora LFA je důležitá pro některé dílčí sektory (např. chov krav bez tržní produkce mléka na horských pastvinách, hospodaření v obtížnějších podmínkách), na druhé straně ale uměle vytváří i asymetrickou situaci: finančně je zvýhodňována zemědělská produkce v podmínkách, které jsou z přírodního hlediska nepříznivé, na úkor oblastí, které jsou pro zemědělskou činnost vhodné. Může to vést i k úvahám o extenzivním výkladu kritérií pro zařazení do LFA, například u klimatického znevýhodnění, které by umožňovalo zařadit do LFA i oblasti, které na toto zařazení dle stávajících kritérií nemohou aspirovat (například rovinaté oblasti s úrodnou půdou, avšak se sušším klimatem, nižšími úhrny srážek apod.). Potom se nabízí otázka, jaký smysl takové rozšiřování znevýhodněných oblastí může mít, resp. zda bude v rozpočtu EU dostatek financí na jejich další podporu.

Shrnutí

- Od roku 2007 funguje Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD), z něhož má ČR do roku 2013 možnost získat téměř 3 mld. €.
- EAFRD je primárně zaměřen na obce do 500, resp. 2000 obyvatel.
- Program rozvoje venkova ČR na období 2007–2013, základní dokument pro čerpání prostředků z fondu EAFRD, sestává z pěti os. Obecně platí: čím nižší číslo osy, tím více je osa zemědělská, a naopak čím vyšší číslo osy, tím více je osa zaměřena na podporu jiné než čistě zemědělské produkce.
- Aktuální informace o jednotlivých kolech příjmu žádostí jsou dostupné na www.mze.cz, www.eagri.cz nebo www.szif.cz.

- Po roce 2013 zřejmě i v této oblasti dojde ke změnám. Evropská komise se shoduje na nutnosti zachovat rozvoj II. pilíře, otázkou je však metodika plateb, budoucnost mechanismu modulací, vztahu financování II. pilíře k pilíři prvnímu apod.
- Otevřená prozatím zůstává i otázka finančního zvýhodňování tzv. znevýhodněných oblastí (LFA) v EU, které jsou podporovány jak v oblasti produkce, tak v projektech rozvoje venkova. Na půdě institucí EU panují spory ohledně nové jednotné klasifikace LFA. V dubnu 2009 Evropská komise zveřejnila sdělení, které nastiňuje 8 kritérií pro novou klasifikaci oblastí znevýhodněných přírodními podmínkami.

3. Kvalita potravin

Kvalita zemědělských produktů se stala důležitým předmětem debaty v oblasti SZP a stále více akcentované politiky ochrany spotřebitele od roku 2006, resp. 2008, kdy byla publikována zelená kniha o jakosti zemědělských produktů. Daná otázka byla také jedním z hlavních témat, jimiž se v mezidobí po dokončení Health Check a před započítáním vážnější debaty o budoucnosti SZP po roce 2013 zabývalo české předsednictví. V březnu 2009 byla na toto téma v Praze uskutečněna konference.

Otázka certifikace, označování potravin a především dodržování striktních (nejen) produkčních pravidel je již delší dobu atributem ekologického zemědělství, které tvoří specifickou část SZP; zároveň se legislativa v této oblasti prolíná i s oblastí legislativních opatření týkajících se jakosti. Jako protipól ekologické výroby je často prezentováno využívání biotechnologií v zemědělské produkci, které také podléhá (v zájmu ochrany spotřebitele) pravidlům označování. Jak ekologické zemědělství, tak využívání biotechnologií bývají paradoxně a protikladně označovány za cesty budoucnosti pro zemědělskou produkci, proto jsou nejnovějšímu vývoji na tomto poli věnovány i samostatné části této sekce.

Otázka kvality potravin coby specifické oblasti, již by měla být ze strany zemědělců a výrobců potravin věnována pozornost, má v kontextu aktivit EU tím větší význam, čím je SZP vystavována vnitřnímu (rozpočtovému) a vnějšímu (obchodnímu) tlaku. V důsledku toho lze v posledních letech zaznamenat nárůst produkce legislativních i nelegislativních dokumentů, jež se právě kvalitě potravin věnují.

Jedním z nejdůležitějších nelegislativních dokumentů poslední doby je zelená kniha o jakosti zemědělských produktů z října 2008, jejímž leitmotivem je požadavek na zvyšování jakosti kvůli posílení konkurenceschopnosti evropského zemědělství (především) v porovnání s bývalými zeměmi třetího světa. Jakosti se přitom nerozumí jen dosahování kvality výsledného produktu

s co nejvyšší přidanou hodnotou, ale i kvalitní proces, jenž k němu vede. Fakticky jde o dodržení bezpečné produkce (jíž samotné se zelená kniha nevěnuje) a její efektivní „doplnění“ s cílem získat odbyt pro evropské zemědělské výrobky.

Nejdůležitější dokumenty EU týkající se kvality potravin

- Nařízení Rady (ES) č. 509/2006 ze dne 20. března 2006 o zemědělských produktech a potravinách, jež představují zaručené tradiční speciality
- Nařízení Rady (ES) č. 510/2006 ze dne 20. března 2006 o ochraně zeměpisných označení a označení původu zemědělských produktů a potravin
- Zelená kniha o jakosti zemědělských produktů: normy pro produkty, požadavky na hospodaření a systémy jakosti (KOM(2008)641)
- Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů o politice jakosti zemědělských produktů (KOM(2009)234)

Opatření a systémy týkající se jakosti přijaté na úrovni EU

- Produkce „prémiových“ produktů se zvláštními charakteristikami
- Budování důvěry u spotřebitelů
- Pomoc spotřebitelům při výběru (dražšího zboží)
- Ochrana názvů produktů, které jsou spojeny s místem jejich produkce (zeměpisná označení)
- Usměrnování ekologické produkce (ekoznačení)
- Zápis názvů tradičních produktů
- Podpora produktů nejvzdálenějších regionů EU
- Stanovení obchodních norem k určení zvláštních vlastností produktu (např. „extra panenský“ olivový olej, „I. jakost“ u ovoce a zeleniny ap.)
- Podpora veřejnoprávních i soukromoprávních systémů certifikace za účelem lepší informovanosti spotřebitelů

Zdroj: Zelená kniha o jakosti zemědělských produktů

Zelená kniha vychází z názoru, že spotřebitelé nevěnují pozornost pouze ceně, ale také dalším faktorům (např. jak zemědělství přispívá k udržitelnosti, změně klimatu, zajištění potravin a jejich dostupnosti, biologické rozmanitosti, dobrým životním podmínkám zvířat a nedostatku vody; spotřebitelé s rostoucími příjmy také chutí potravin, tradici a autentičnosti). Zemědělci by se měli těmto požadavkům přizpůsobit a učinit z nich konkurenční výhodu. Často tak již činí, cílem zelené knihy je však do budoucna vytvořit „nejvhodnější předpisový rámec“.

České potraviny s chráněnými názvy

Chráněná zeměpisná označení

- Štramberské uši
- Hořické trubičky
- Třeboňský kapr
- Karlovarský suchar
- Českobudějovické pivo
- Budějovické pivo
- Budějovický měštanský var
- Lomnické suchary
- Chodské pivo
- Pardubický perník
- České pivo

Chráněná označení původu

- Žatecký chmel
- Český kmín
- Nošovické kysané zelí
- Chamomilla Bohemica
- Všecká cibule
- Pohořelický kapr

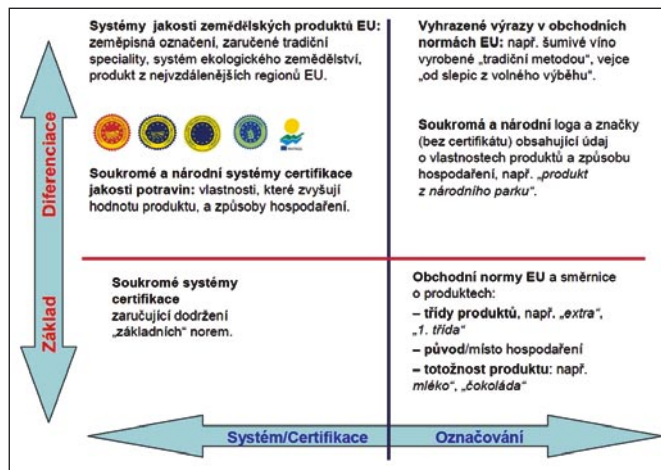
Zdroj: www.qpc.cz

Zelená kniha formuluje celkem 19 otázek zaměřených na to, jak posílit dosavadní opatření týkající se jakosti a zároveň nenařušit hospodářskou soutěž a fungování jednotného trhu. Cestou mají být především:

- nové systémy log či symbolů označující dodržování požadavků EU na hospodaření;
- zavedení povinného označování místa produkce;
- „konsolidace“ obchodních norem, pokud jde o jejich obligatorní a fakultativní části, včetně zjednodušení normotvorby v této oblasti
  - měl by být povolen prodej produktů nesplňujících estetické normy?;
  - mělo by být třídění podle jakosti a velikosti nepovinné?;
  - měly by být stanoveny parametry produktů označovaných jako „horské“, „selské“ či „nízkouhlíkové“?;
  - které normy by měly mít přednost – mezinárodní, unijní, národní?; měla by být povolena samoregulace?;
  - měla by být povolena samoregulace? ap.;
- úprava/zjednodušení stávajících zeměpisných označení („chráněné označení původu“ – PDO – a „chráněné zeměpisné označení“ – PGI – vážících se separátně na zemědělské produkty a potraviny, lihoviny a víno), pokud jde o
  - míru jejich ochrany (co je „obecný název“ a co ne?);
  - jejich prosazování (měla by být zeměpisná označení prosazována výrazně i mimo EU; měly by být aktivněji podporovány i standardní ochranné známky?);
  - zohlednění dalších kritérií (omezujících počet žádostí o zápis do rejstříku);
- zrušení systému „zaručených tradičních specialit“;
- sjednocení národních trhů s ekologickými produkty, resp. vytvoření skutečného jednotného trhu s nimi (nařízení o ekologickém zemědělství č. 834/2007 bylo přijato v červnu 2007);
- vytvoření nových (ne)povinných systémů jakosti (vedle zeměpisných označení) zaměřených na produkty z horských oblastí, zohledňujících dobré životní podmínky zvířat, označujících původ EU ap.;

- rozšíření systému ekoznačky na zpracované zemědělské produkty;
- právně nezávazné zpřehlednění systémů certifikace, aby na spotřebitele nepůsobily matoucí dojmy a producentům se snížily náklady na účast v nich.

Systémy certifikace jakosti a jejího prokazování a obchodní normy (stávající stav)

Zdroj: Sdělení Komise o politice jakosti zemědělských produktů

Veřejná konzultace k zelené knize byla završena na konci roku 2008 (sešlo se 560 příspěvků). Její výsledky byly prezentovány v březnu 2009 na konferenci k politice kvality zemědělských produktů a potravin v Praze. Plyne z nich, že ze strany stakeholderů existuje spíše snaha zachovat stávající standardy, a pokud je již měnit či doplňovat, pak jen velmi omezeně.

Nová loga včetně povinného dodržování požadavků EU na hospodaření a označování původu potravin by měla být ještě zvažována. Samoregulace není z hlediska požadavků na kontrolu dodržování norem považována za vhodnou, nicméně do budoucna by

nemělo být nepřekročitelnou překážkou nedodržování obchodních norem, pakliže budou dodržovány normy bezpečnostní a hygienické. Za vhodné je považováno stanovení parametrů „horských“, „selských“, „nízkouhlíkových“ ap. produktů, stejně jako zachování systému TSG (Evropská komise navrhovala systém fungující od roku 1992 zrušit). Měl by být ale výrazně zjednodušen/zpřesněn a především by se o něm měli dozvědět spotřebitelé (což analogicky platí i o ekologických produktech, jimž by měla být obecně věnována výraznější politická i finanční podpora).

O PDO a PGI se debata fakticky nevedla: obecně panuje shoda na jejich zachování. Do budoucna by měla EU přistoupit pouze k jasné specifikaci mezi oběma systémy na jedné straně a ochrannými známkami na straně druhé a ke zjednodušení registrační procedury. Žádné další významné změny (např. obligatorní zohlednění nových kritérií) by PDO a PGI zaznamenat neměly.

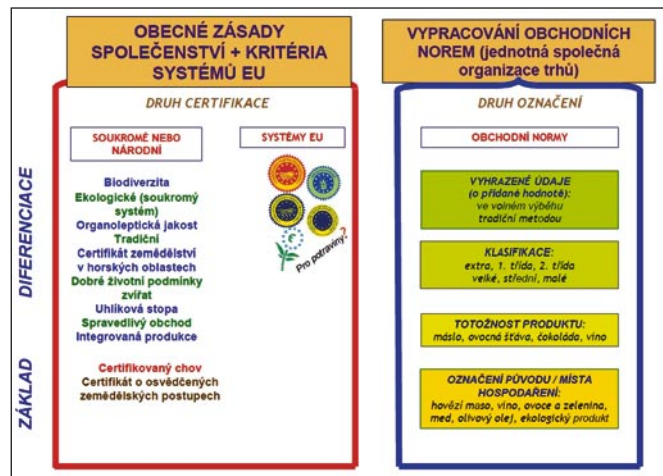
V květnu 2009 bylo k politice jakosti zemědělských produktů uveřejněno sdělení. Ne ve všech parametrech Evropská komise se stakeholdery souhlasí, formálněprávně nicméně prozatím nepředpokládá žádné změny. Navrhuje následující:

- rozšířit označování původu potravin (zemědělských produktů);
- zkoumat proveditelnost stanovení zvláštních nepovinných vyhrazených názvů pro „produkt horského hospodaření“ a „tradiční produkt“ („tradiční produkt“ by mohl nahradit systém TSG);
- zachovat stávající systém zeměpisných označení;
- zlepšit jednotný trh zejména pro ekologické produkty (nové logo by mělo být používáno od července 2010);
- zlepšit mezinárodní ochranu zeměpisných označení a přispět k rozvoji mezinárodních norem pro obchodní normy a ekologické produkty;
- rozvinout „osvědčené postupy“ pro soukromé systémy certifikace, aby se snížilo riziko, že spotřebitel bude uveden v omyl, a zjednodušila se administrativa.

Evropská komise uvedené shrnuje pod tři pojmy: informace, soudržnost, komplexnost. U systémů certifikace by měly být

vyvinuty obecné zásady pro zajištění jejich soudržnosti, v případě opatření týkajících se označování by měly být vyvinuty obchodní normy v rámci jednotné společné organizace trhu. Obě (certifikace i označování) by se mělo zjednodušit.

Systémy certifikace jakosti a jejího prokazování a obchodní normy (požadovaný stav)

Zdroj: Sdělení Komise o politice jakosti zemědělských produktů

3.1 Ekologické zemědělství

V EU je zavedena přesná certifikace farem zabývajících se ekologickým zemědělstvím. Jak již bylo zmíněno v předcházejícím textu, v červnu 2007 bylo přijato nařízení o ekologické produkci a označování ekologických produktů, které nahradilo předpis z roku 1991. Zemědělci, ale také zpracovatelé, distributoři, kontrolní orgány a příslušné úřady ve členských státech museli začít používat revidovanou legislativu o ekologickém zemědělství (ve znění prováděcích předpisů, nařízení č. 889/2008 a nařízení č. 1254/2008) od ledna 2009.

Nařízením jsou definovány metody a zásady ekologického zemědělství, které se týkají nakládání se zemědělskou půdou (úrodnost je možné zvyšovat pouze víceletým střídáním plodin, hnojením a kompostováním, které zcela vyhovuje ekologickým požadavkům atd.), za ekologickou lze přitom považovat výrobu až po uplynutí minimálně 2–3 let poté, co jsou na farmě používány metody ekologického zemědělství. Předmětem přísných regulací je také používaných krmiv (v závislosti na druhu zvířat musí být minimálně 85 % krmiv pro ekologický chov ekologického původu; masnému a mléčnému skotu musejí ekologičtí zemědělci poskytnout 100 % krmiv ekologického původu).

Minimálně jednou ročně jsou zemědělci zabývající se ekologickou produkcí kontrolováni, zda mají nárok na to, aby jejich produkty nesly příslušná loga EU nebo členských států. Nařízení také definuje pravidla produkce biokrmiv, zcela zakázány jsou GMO. Chov vyžaduje specifickou odbornost chovatelů, dodržování zásad welfare zvířat, v případě jejich onemocnění má přednost užívání homeopatie a fytotherapie před klasickou veterinární léčbou, která je povolena pouze za určitých podmínek.

Požadavky ekologického zemědělství se netýkají pouze pěstitelů, ale také zpracovatelů, kteří musí při výrobě dodržovat stanovená pravidla (omezení aditiv a dalších syntetických látek a opět úplný zákaz používání GMO). Předmětem kontroverzí bylo to, za jakých podmínek může zemědělský produkt nést evropské logo pro ekologické zemědělství z hlediska svého složení a eventuelní kontaminace příměsí neorganického původu. Dle současných pravidel může toto označení nést pouze výrobek zemědělského původu, u něhož 95 % složek produktu bylo vyprodukováno ekologicky, produkt splňuje pravidla kontrolního systému, vyšel přímo od výrobce nebo zpracovatele v uzavřeném obalu a nese jméno výrobce, zpracovatele nebo prodejce a jméno nebo kód kontrolní organizace. U baleného zboží je podle doplňujícího nařízení č. 967/2008 toto logo povinné od července 2010. Kontrole podléhá také dovoz bioproduktů z území mimo EU.

Nové evropské logo pro ekologické zemědělství

Zdroj: Evropská unie

Ekologická výroba je nákladnější než konvenční metody (i z hlediska nároků na lidskou práci), což zapříčiňuje vyšší cenu výsledných produktů. Není proto cestou ke zvýšení konkurenceschopnosti evropské produkce na základě ceny, ale spíše kvality produkce. Na druhé straně je třeba zvážit, do jaké míry důraz na kvalitu potravin a podpora dodržování specifických výrobních postupů v EU přispívají k tendenci zpříšňovat regulaci a byrokratizaci v celém odvětví.

Navzdory tomu **v ČR počet podniků věnujících se ekologickému zemědělství stále narůstá**. Na začátku devadesátých let byly v celé ČR pouze tři a hospodařily na výměře zemědělské půdy cca 480 ha. V roce 2009 již bylo v ČR ekofarem téměř 2 670 a hospodařily na 400 tis. ha zemědělské půdy, tedy na 10 % zemědělského půdního fondu v ČR. Největší podíl z této výměry činí trvalé travnaté porosty sloužící k chovu hospodářských zvířat, zvyšuje se ale i podíl orné půdy, sadů, vinic; v roce 2009 bylo v ČR registrováno i 8 ekologických chmelnic.

Od roku 2007 je podpora ekologickým zemědělcům na plochu vyplácena v rámci Programu rozvoje venkova 2007–2013 podle druhu pěstované komodity (na ornou půdu, travní porosty, vinice, ovocné sady, chmelnice, pěstování zeleniny či speciálních bylin). Projektové možnosti mají ekologičtí zemědělci také v ose I EAFRD v opatřeních na podporu modernizace zemědělských podniků a přidávání hodnoty zemědělským a potravinářským produktům či v ose III (diverzifikace činnosti nezemědělské povahy; podpora cestovního ruchu – agroturistika).

Program EAFRD umožňuje také podporu tzv. integrované produkce, jejíž produkční a pěstitelská pravidla nejsou natolik přísná jako v případě ekologické produkce. Zakázáno je užívání stanovených chemických prostředků na ochranu rostlin, užívány mohou být pouze povolené biologické prostředky na ochranu rostlin, limitováno je užívání statkových či dusíkatých hnojiv, např. u zeleniny je povoleno užívání pouze uznaného osiva. Předepsána je maximální intenzita produkce daná např. průměrným počtem stromů na hektar, počtem vinných keřů na hektar apod. Kontrole podléhají vzorky půdy a vypěstované plody. Program EAFRD takto podporuje produkci ovoce, zeleniny a vinné révy podporou na hektar.

Environmentální ohledy jsou v posledních letech stále více akcentovány také v konvenčním zemědělství. Nejde pouze o normy cross-compliance, ale také o tvorbu či návrhy legislativy týkající se ochrany vod a půdy či omezování pesticidů. Na počátku roku 2009 byl kupříkladu doveden do konce několik let trvající legislativní proces týkající se tzv. pesticidového nařízení (nařízení o uvádění přípravků na ochranu rostlin na trh) a rámcové směrnice o udržitelném využívání pesticidů.

3.2 EU a GMO

Ekologické zemědělství zcela vylučuje GMO, v rozvoji biotechnologií však také bývá spatřována budoucnost zemědělské produkce v globálním měřítku. EU je v otázce využívání GMO rozpolcená. Problematiku geneticky modifikovaných organismů EU legislativně upravuje především prostřednictvím směrnice č. 2001/18 o záměrném uvolňování GMO do životního prostředí, nařízení č. 1829/2003 o geneticky modifikovaných potravinách a krmivech a nařízení č. 1830/2003 o sledovatelnosti a označování GMO a sledovatelnosti potravin a krmiv vyrobených z GMO. Na jejich základě musí GMO, potraviny a krmiva, které je obsahují nebo jsou z nich vyrobeny, nést příslušné označení.

ČR příslušné legislativní předpisy, které požadovala Evropská komise, přijala v podobě zákona č. 78/2004 Sb. o nakládání

s geneticky modifikovanými organismy a genetickými produkty, který byl pozměněn zákonem č. 346/2005 Sb. Vyhláška č. 89/2006 Sb. o bližších podmínkách pěstování geneticky modifikované odrůdy byla nejnověji modifikována vyhláškou č. 58/2010 Sb.

V dubnu 2009 Evropská komise vydala zprávu, z níž vyplývá, že rozmach pěstování GM plodin v rámci EU je prozatím mírný. Vzniká tak poněkud paradoxní situace, v níž Evropská komise musela na základě vnějšího tlaku uvolnit v roce 2004 moratorium na dovoz GM plodin a výrobků z nich, takže od té doby byl povolen dovoz několika druhů (např. některé druhy sóji určené na zkrmování). V otázkách pěstování GM plodin je však EU poměrně zdrženlivá. Do března 2010 byla jedinou autorizovanou GM plodinou pro komerční pěstování v EU kukuřice, která je od roku 2005 komerčně pěstována i v ČR, a to pouze na zkrmování. Od konce devadesátých let fakticky v EU existovalo moratorium na autorizaci pro pěstování GM plodin, pod jeho vlivem byla pozastavena autorizační procedura například i u GM brambor. Tato otázka byla ale znovu otevřena v roce 2008 a opět se ukázalo názorové rozdělení mezi členskými státy. ČR spolu s Belgií, Nizozemím, Slovenskem, Estonskem, Španělskem, Bulharskem, Finskem, Švédskem a Velkou Británií se na půdě Rady vyslovovaly pro autorizaci, záporné stanovisko ke GMO naopak projevují státy jako Itálie, Řecko, Polsko, Maďarsko, Rakousko, Rumunsko, Dánsko či Slovinsko.

V březnu 2010 nakonec Evropská komise poskytla autorizaci transgenní odrůdě brambor Amflora, která má být využívána pro výrobu škrobu, slupky však mají být používány i jako krmivo pro hospodářská zvířata. Producentem sadby brambor Amflora je německá společnost BASF. Komerční využívání brambor Amflora se plánuje kromě Německa také v ČR, ve Švédsku či v Nizozemí. Brambory by neměly být využívány ke konzumaci, přesto se Evropská komise za své rozhodnutí stala terčem kritiky ekologických organizací typu Greenpeace.

Rozhodnutí Evropské komise tak může znamenat další uvolnění rukou členským státům, mezi nimiž existují jak zastánci pěstování GMO upozorňující na rozmach v okolním světě, kte-

rý nezabrání průniku těchto plodin do EU, tak státy vyjadřující vyložené nepřátelství dalšímu rozšiřování jejich pěstování (např. Itálie). Rozpolcenost členských států vyvolává potenciálně přeshraniční problémy s koexistencí, což na druhé straně vede Evropskou komisi k úvahám o možnostech vytvoření společných zásad týkajících se koexistence, prozatím však zůstává ve sféře doporučení.

IV. KOMODITY

1. Cukr

Organizace trhu v tomto sektoru na úrovni EU dlouho zůstávala stranou reforem SZP. Z hlediska zainteresovaných skupin do něj vstupují jak zájmy producentů primární suroviny (pěstitelů cukrové řepy), tak producentů vlastní komodity (cukrovary). Svou roli hrají i spotřebitelé a nelze samozřejmě zapomínat ani na to, že cukr je surovinou pro další produkty, jejichž cena a výrobní podmínky se od výrobních podmínek cukru odvíjejí. Cukr představuje „strategickou komoditu“ i v měřítku globálního zemědělského trhu, což posiluje vliv WTO a velkých světových producentů na situaci v EU.

Do roku 2006, kdy došlo k implementaci reformy cukerného pořádku, se regulace na úrovni EU v tomto sektoru uskutečňovala prostřednictvím:

- existence garantovaných minimálních cen cukru (intervenční cena při odkupu) a stanovených výkupních cen cukrové řepy;
- stanovených množstevních produkčních kvót, v jejichž rámci měli producenti garantován výkup za minimální ceny a pomocí nichž byla regulována produkce pro vlastní spotřebu i vývoz daného státu (před reformou byla kvóta přidělena členskému státu rozdělena na kvótu A a kvótu B);
  - kvóta A: stanovená výše produkce cukru, která měla odpovídat spotřebě v rámci EU (na produkci cukru v rámci této kvóty byla producentům poskytována subvence v podobě cenového navýšení v rámci trhu EU);
  - kvóta B: cukr vyrobený nad rámec kvóty A, který byl určen pro dotovaný vývoz (producentům byla v rámci této kvóty vyplácena vyrovnávací subvence, která umožňovala prodávat evropský cukr na světových trzích za nízké ceny, za ceny nižší, než činily skutečné náklady na jeho výrobu, aniž by zemědělci utrpěli ztrátu);

- veškerý cukr vyrobený nad rámec kvóty B byl označován jako cukr C (tento cukr byl již nedotovaný);
- systému variabilních přírážek (subvencí) umožňujících prodávat evropský cukr na světovém trhu za konkurenceschopnou cenu;
- systému zvýšených dovozních cel, která znesnadňovala přístup cukru ze třetích zemí, jež nemají s EU preferenční vztahy, na evropský trh (sazba dovozních cel na cukr ze zemí vně EU byla upravována pomocí dohod o zvláštním režimu).

EU-15 představovala jak dovozce, tak vývozce cukru, v období před reformou jednoznačně převažoval vývoz. EU je stále klíčovým hráčem na trhu s cukrem: před rokem 2006 se na světové produkci podílela 13 % (na třetím místě za první Brazílií a druhou Indií), 12 % na spotřebě, 15 % na exportu a 5 % na dovozu cukru, a to přesto, že její podíl na světové produkci, spotřebě i exportu v té době již trvale klesal ve prospěch zemí jižní polokoule. Vývoz se nicméně oproti produkci v dlouhodobém horizontu nesnižoval, což patřilo k základním bodům kritiky ze strany velkých producentů z třetího světa.

Produkce cukru byla v EU už před rozšířením v roce 2004 velmi nerovnoměrná; více než polovinu pokrývala Francie a Německo, kterým náležely též nejvyšší kvóty A i B. Oba státy však tyto kvóty překračovaly a vyvážely v rámci kvóty C ještě nad rámec garantované produkce. Mezi další velké producenty náležela Itálie a Velká Británie. Rozšíření přivedlo na evropský trh dalšího velkého producenta – Polsko. Na produkci nových členů se podílelo v době vstupu až dvěma třetinami a bylo největším pěstitelem cukrové řepy co do plochy osázené orné půdy. Zároveň bylo v rámci deseti nových členských států největším producentem cukru v tunách.

Celkové snižování plochy orné půdy osázené cukrovou řepou ovšem představovalo trend patrný v rámci celé EU již před reformou cukerného pořádku (snad s výjimkou Dánska a Irska). Podobné to bylo i s poklesem množství produkovaného cukru – ten byl ovšem nerovnoměrný (v rámci EU-15

to bylo více v Itálii a Španělsku než v Dánsku, Irsku, Francii či Německu).

Preferenční vztahy uplatňovala EU před reformou především na cukr dovážený ze zemí AKT a na základě zvláštní dohody též z Indie. V souvislosti s reformou cukerného režimu se proto vedly debaty i o tom, do jaké míry postihne producenty cukru v zemích AKT, jejichž třtinový cukr při vstupu do EU už před reformou nepodléhal dovoznímu clu a rafinerie při jeho zpracovávání do výše stanovených kvót mohly obdržet vyrovnávací příspěvky, případně dodatečné příspěvky, objevila-li se u producentů v dané oblasti přechodná nerovnováha. Paradoxně by tak dotčené země, z nichž mnohé náleží mezi LDC, na důsledky implementace reformy (díky snižování referenční ceny cukru v EU) spíše doplatily, ač si reformu tohoto sektoru vynutil do značné míry právě vnější tlak (ovšem ze strany členských států WTO, jež sice nepatří mezi nejchudší země třetího světa, ale export zemědělských komodit hraje v jejich ekonomikách významnou úlohu; jde především o státy Latinské Ameriky či jihovýchodní Asie). Opatření Protokolu o cukru ze států AKT a Indie EU vypověděla v roce 2007, i po reformě se však na importy ze zemí AKT a z Indie vztahovaly zvláštní podmínky (speciální kvóta pro dovoz třtinového cukru).

1.1 Reforma sektoru a její vliv

Za hlavní motivaci, jež si vynutila celou reformu tržního režimu cukru, je považována jednak snaha vyjít vstříc závazkům, které EU přijala v rámci jednání WTO, jednak plánované slučování tržních řádů jednotlivých komodit v rámci SZP do společné tržní organizace, čemuž měl po adaptaci vyhovovat i do té doby zvláštní tržní režim cukru. Existence vysokých dotací zvedala ceny cukru v EU až na čtyřnásobek cen světových, což činilo spotřebitele fakticky hlavními nositeli nákladů na subvence, které vyrovnávaly rozdíl mezi cenou cukru na evropském trhu a nízkou cenou na trhu světovém. Drahý evropský cukr byl činěn uměle konkurenceschopným, což zejména producenti cukru z třetích

zemí (Brazílie, ale i Thajsko či Austrálie) považovali dlouhodobě za nepřipustné.

Třemi možnými scénáři řešení problematiky nové úpravy cukerného pořádku se zabývalo sdělení Evropské komise již v září 2003. Konstatovalo, že vstup nových členských států do EU bude znamenat nárůst ploch, na nichž se pěstuje cukrová řepa, až o 30 % a nárůst produkce cukru o 15 %. Evropská komise zvažovala variantu rozšíření stávajícího režimu, řešení pomocí snižování cen a variantu úplné liberalizace. Přiklonila se k variantě druhé a v jejím duchu byla zkoncipována i výsledná reforma.

Hlavní cíle reformy byly snížení cen cukru a řepy o třetinu a snížení výroby cukru v EU prostřednictvím dobrovolného ukončení výroby cukru a systému kompenzačních plateb s tím, že by tak měla být zabezpečena konkurenceschopnost pěstitelů řepy i výrobců cukru.

Po dlouhotrvajícím tlaku, vycházejícím i od nových členských států, se podařilo modifikovat některé nejkontroverznější body původního návrhu z roku 2004. Systém SAPS byl oddělen od systému kompenzačních plateb a byla vyčleněna dočasná samostatná cukerní platba ve výši 100 % ve vztahu k úrovni EU. Přesto systémem dobrovolného ukončení výroby kompenzovaného prostřednictvím Restrukturizačního fondu skrýval nebezpečí, že bude docházet k ukončování či přesunu produkce cukru v EU nikoli na základě skutečné konkurenceschopnosti, ale na základě kalkulů producentů v kombinaci s vlastnickými poměry v sektoru v rámci členských států. Tato situace se projevila především v nových členských státech se specifickým dopadem na ČR.

Proces přijímání reformy cukerného pořádku se nakonec ukázal být komplikovanější, než původně zamýšlela Evropská komise, i když nové členské státy a zástupci jejich producentského sektoru, včetně pěstitelů cukrové řepy, mohli z členské pozice přímo ovlivnit podobu reformy de facto až ve stadiu jejího projednávání v Radě a EP, což je pro případný lobbying vždy méně příznivá situace než ve stadiu vzniku samotného návrhu ve strukturách Evropské komise. Shodu Rady na návrhu Evropské komise přineslo až jednání ve dnech 20.–21. února 2006. Výsledkem bylo

zkrácení minimální referenční ceny cukru v EU o 36 % v období let 2006–2010, přičemž podnikům, které kvůli tomu musely ukončit produkci, byla ze strany EU poskytována motivační pomoc z Restrukturalizačního fondu, která byla nejvyšší v prvním roce a v následujících letech se postupně snižovala. Nárok na zisk vyšší částky z Restrukturalizačního fondu měly také ty podniky, které nejen ukončily výrobu, ale zcela demontovaly výrobní zařízení, a znemožnily tak jejich využití k další produkci. Rada se současně shodla i na jednorázovém snížení produkce cukru, izoglukózy a inulinového sirupu o přibližně 2,5 mil. tun v marketingovém roce 2006/2007; mělo se jednat o snížení produkční kvóty během jednoho roku o 13,6 %. V rámci nově nastavené kvóty navíc došlo ke sloučení někdejší „výrobní“ kvóty A a „vývozní“ kvóty B, což souviselo s požadavkem WTO na postupnou likvidaci systému vývozních subvencí v EU. Snížení dovozních cel a oslabení obchodních preferencí mělo uvolnit přístup na evropský trh dosud znevýhodněným producentům ze třetích zemí.

Reforma vstoupila v platnost 1. července 2006. V jejím rámci se očekávalo, že se pěstitelů cukrovky dotkne nejen snižování kvót na produkci cukru, které je bude nutit omezovat pěstování cukrové řepy, ale také snížení minimální garantované výkupní ceny, jíž musí za surovinu zaplatit pěstители cukrovary. Z hlediska spotřebitele byly zdůrazňovány přínosy vyplývající z cenové reformy v odvětví, i když převratný a hlavně rychlý pohyb maloobchodních cen směrem dolů v důsledku snižování referenční ceny cukru možné očekávat nebylo.

Od systému kompenzace producentům cukru za dobrovolné ukončení výroby navíc Evropská komise očekávala další spontánní snížení celkové výrobní kvóty cukru v EU, v ideálním případě za cenu ukončení produkce ze strany nekonkurenceschopných cukrovarů a v nevhodných pěstitelských oblastech. Již po necelém roce od implementace reformy však musela samotná Evropská komise konstatovat odlišnost reality od očekávaného efektu a zklamání z dosavadního průběhu reformy. Systému dobrovolného ukončení výroby využili od července 2006 převážně producenti v menších členských státech, reforma tak zasáhla

především nové členy, v nichž se k opuštění výroby rozhodli převážně velcí zahraniční investoři a majitelé výrobních kapacit (ČR, Slovensko, Maďarsko, Slovinsko, kde byl poslední existující cukrovar konvertován na výrobu biolihu; ze států EU-15 pak Finsko). V případě velkých producentů států došlo naopak jen k minimálnímu využití této možnosti. Ve výsledku to mělo mnohem menší efekt na další snižování produkce cukru v EU, než Evropská komise původně očekávala. Během prvního roku došlo ke snížení produkce jen o 1,8 mil. tun. Na podzim 2007 byl proto projednáván nový návrh, jehož součástí bylo i další povinné plošné krácení výrobních kvót v EU. Návrh předpokládal také zapojení pěstitelů do restrukturalizačního procesu; spolu s cukrovary měli získat náhrady do výše 10 %. Nový návrh Evropské komise vyvolal odpor především u těch států, u nichž reforma již přinesla podstatné snížení výroby odchodem velkých producentů; nesouhlasily s dalším zkrácením kvóty a požadovaly zohlednění již proběhnuvší redukce. S podporou všech se neseťkal ani návrh na zapojení pěstitelů do kompenzačního schématu, zástupci některých zemí včetně ČR argumentovali skutečností, že vzhledem k pěstitelsko-zpracovatelským vztahům bude mít tato úprava na příslušný sektor produkce cukru další likvidační účinky. Nová revize nakonec další krácení kvót odložila a připouští zohlednění toho, zda již v daném státě k redukcí v důsledku reformy došlo; potřeba plošného snížení kvót by měla být prověřena v roce 2010. Restrukturalizační proces v odvětví cukru v EU se má v letech 2009–2010 dostat do závěrečné fáze. Je tedy třeba sledovat další vývoj situace a případné nové legislativní úpravy.

Na podmínky intervenčního skladování, nákupu a prodeje cukru má od listopadu 2008 vliv také přijetí nařízení Rady č. 1234/2007, které vytvořilo jednotný právní rámec pro organizaci zemědělských trhů a reforma cukerného pořádku do něho byla včleněna. Nařízení Rady č. 73/2009, kterým se stanoví společná pravidla pro režimy přímých podpor v rámci společné zemědělské politiky, zavádějí se některé režimy podpor pro zemědělce a jež bylo přijato v rámci tzv. Health Check v Příloze XV., stanovuje

ČR stropy pro výpočet částky podpory pro pěstitele cukrové řepy ve výši cca 44 mil. € za podmínky, že byla poskytnuta restrukturalizační podpora pro minimálně polovinu kvóty, kterou příslušnému státu (tedy ČR) přidělila reforma z roku 2006. Tyto podpory, které jsou na tunu bílého cukru vypočítávány na základě stanoveného stropu a celkové přidělené kvóty, jsou určeny pro pěstitele cukrové řepy za předpokladu, že se stát v rámci restrukturalizace vzdá minimálně poloviny celkové cukerné kvóty přidělené reformou. Podpora je potom poskytována nejvýše po dobu pěti let následujících od hospodářského roku, v němž bylo dosaženo zmíněného 50 % prahu, nejvýše však do roku 2013–2014, tedy do konce stávajícího sedmiletého finančního období.

1.2 Vliv vstupu ČR do EU na situaci v odvětví

Z deseti zemí, které vstoupily do EU v roce 2004, náleželo šest včetně ČR mezi producenty a zpracovatele cukru. ČR se přitom ještě před vstupem nacházela v rámci EU-10 na druhém místě za Polskem. V rámci EU-15 patřilo mezi větší pěstitele cukru ve srovnání s ČR sedm zemí: Belgie, Německo, Španělsko, Francie, Itálie, Nizozemí a Velká Británie. Ve srovnání objemu produkce ČR předstihovalo osm zemí EU-15 (výše zmíněná a Dánsko).

V ČR nastal poměrně rapidní pokles počtu cukrovarů ještě před vstupem do EU (z 52 v roce 1989 na 13 v roce 2003, z čehož se osm začlenilo do nadnárodních koncernů; v českém cukrovarnictví náleželi mezi nejaktivnější zahraniční investory Francie či Velká Británie, viz známý koncern Eastern Sugar, méně Německo). Počítalo se přitom s další „racionalizací“ (tedy snížením počtu cukrovarů a „přenecháním pole“ větším hráčům).

Po vstupu do EU české cukrovarnictví pocítilo dopady již při přidělení nižších kvót na výrobu cukru, jež byly vyjednány jako součást platného cukerného pořádku v rámci přístupových jednání.

Pro ČR Přístupová smlouva stanovila:

- výrobní kvótu A na 441 209 t;
- vývozní kvótu B na 13 653 t.

Fakt, že v souvislosti se vstupem do EU některé cukrovary zaznamenaly pokles tržeb a hrubého zisku meziročně i více než o polovinu, byl zapříčiněn i vnitřními problémy při přidělování výrobních kvót jednotlivým producentům. V rámci kvóty přidělené na základě platného nařízení EU jednotlivým zemím totiž probíhá přidělování dílčích kvót jednotlivým firmám (cukrovarům) na základě nařízení vlády. Vedení některých cukrovarů přičítala horší hospodářské výsledky za sledované období právě produkčním kvótám, které byly na národní úrovni stanoveny nerovnoměrně, což vedlo až k soudním sporům (byla to opět společnost Eastern Sugar, která ještě před ukončením výroby v ČR podala žalobu na MZe pro neadekvátní zkrácení kvóty, k němuž došlo ještě před vstupem ČR do EU v roce 2003).

Po vstupu do EU začala platit minimální garantovaná cena cukru 20 Kč/kg, minimální výkupní cena cukrové řepy se pak zvýšila z přibližně 900 Kč na 1 470 Kč, i když nikoli bezprostředně, ale až v průběhu prvního roku členství. Vzrůst maloobchodních cen cukru tak byl v počátečním období přičítán především psychologické kalkulaci maloobchodu.

V důsledku reformy z roku 2006 došlo i v případě ČR ke sloučení kvót A a B. Výsledná podoba reformy přijatá v únoru 2006 byla pro ČR méně nevýhodná než původní návrh i proto, že se podařilo prosadit dodatečnou kvótu na cukr v maximálním množství 200 700 t a zavedení zvláštní přímé platby na cukr pro nové členské státy, které ji mohly uplatňovat v letech 2006–2008. Česko tak v tzv. národních obálkách obdrželo v prvním roce reformy 27,85 mil. € a v následujících dvou letech vždy o zhruba 6,4 mil. € více. Platba byla přidělována v českém případě na základě referenčního období roku 2005 pěstitelům, kteří byli v jeho rámci součástí kvótované výroby řepy A a B.

Negativní efekty reformy v podobě snížení produkce cukru, které de facto ukončily soběstačnou pozici někdejšího exportéra, se projeví především v důsledku ukončení činnosti koncernu Eastern Sugar, který vlastnil cukrovary v Němčicích na Hané, Kojetíně a Hrochově Týnci. Společnost Eastern Sugar využila možnosti restrukturalizační platby a již v prvním roce po implementaci

reformy ohlásila uzavření výroby. To přineslo pokles výroby cukru v ČR o 102,5 tis. t a snížení přidělené kvóty. Po připočtení dodatečných přidělených kvót a následném odečtení kvóty odevzdané společnosti Eastern Sugar poklesla celková kvóta ČR pro výrobu cukru na 372 459,207 t, tedy na necelých 82 % původní kvóty. ČR se tak z pozice někdejšího exportéra dané komodity dostala do pozice země, která z dlouhodobého hlediska není v produkci cukru soběstačná. Přechod k pěstování jiných plodin má původním pěstitelům usnadnit tzv. diverzifikační podpora určená ke spolufinancování nákupu zemědělských strojů pro přechod k jiné zemědělské činnosti.

ČR se následně snažila na půdě institucí EU především bránit takovým změnám v sektoru, které by s sebou přinášely další požadavky na snížení produkční kvóty. V souvislosti s revizí reformy cukerného pořádku na podzim 2007 navrhovali čeští zástupci vlastní schéma úpravy cukerných kvót v EU, které by vedlo ke skutečnému snížení produkce cukru v oblastech, kde k požadované redukci dosud vůbec nedošlo, a zohlednilo situaci států, kde je v důsledku reformy situace opačná.

Počet pěstitelů cukrovky v ČR

Rok	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009
Počet pěst.	1 085	1 045	935	901	866	767	760*

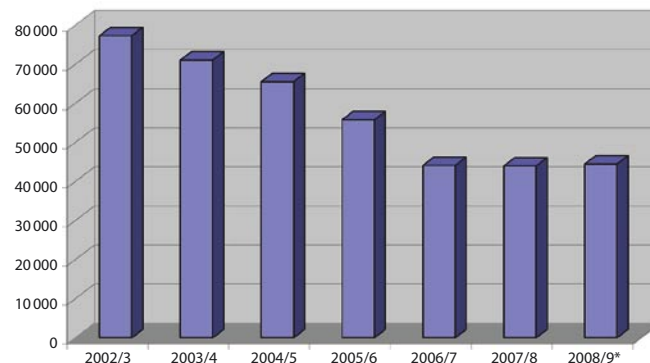
* Odhad

Zdroj: Ministerstvo zemědělství ČR

Ačkoli ke značné restrukturalizaci produkce cukru v ČR došlo již před vstupem do EU, nebyl to samotný vstup, ale zejména reforma cukerného pořádku, co mělo, má a bude mít na situaci v cukrovarnictví a potažmo i pěstování cukrové řepy v ČR hluboký vliv. Nepotravinářské zpracovávání cukrové řepy v rámci výroby biopaliv je cestou, která též není zcela prosta rizik a otázníků, zejména v době, kdy EU v souvislosti se střednědobou revizí SZP dává přednost podpoře biopaliv druhé generace oproti

biopalivům první generace, jejichž výroba je nákladná a má i environmentální rizika.

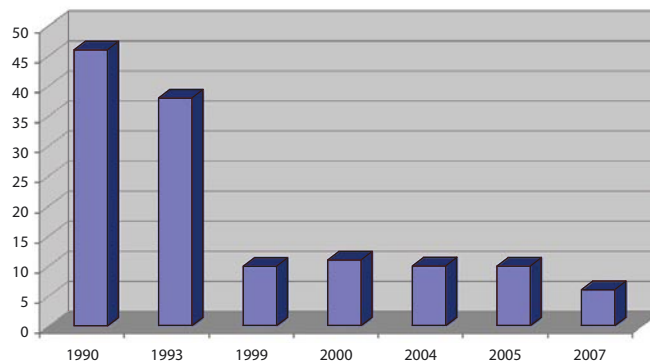
Pěstitelská plocha cukrovky pro potravinářské účely (ha)

* Odhad k 14. 8. 2009

Zdroj: Ministerstvo zemědělství ČR

Počet cukrovarů

Zdroj: Ministerstvo zemědělství ČR

Shrnutí

- Cukr představuje strategickou komoditu.
- Produkce cukru v EU je nerovnoměrná. Trvalým trendem je snižování plochy osázené cukrovou řepou.
- Regulace v EU se od šedesátých let 20. století uskutečňovala prakticky neměnným způsobem prostřednictvím garance minimálních cen, stanovováním kvót a systémem variabilních přírážek a zvýšených dovozních cel.
- Reforma cukerného pořádku platná od 1. července 2006 počítala se snížením referenční ceny cukru o 36 % v letech 2006–2010. Podnikům, které kvůli tomu musely ukončit produkci, byla ze strany EU poskytována motivační pomoc z Restrukturalizačního fondu, která byla nejvyšší v prvním roce a v následujících letech se postupně snižuje. (Současně se počítalo se snížením produkční kvóty během jednoho roku o 13,6 %.)
- Rok od implementace reformy Evropská komise konstatovala, že reforma nenaplnuje očekávání. Na podzim 2007 proto přistoupila k částečným úpravám, které obsahovaly i možnost dalšího plošného snížení kvóty. ČR se v letech 2007–2009 snažila na půdě institucí EU především bránit takovým změnám v tomto sektoru, které by s sebou přinášely další požadavky na snížení produkční kvóty.
- Na podmínky intervenčního skladování, nákupu a prodeje cukru má od listopadu 2008 vliv také přijetí nařízení Rady č. 1234/2007, které vytvořilo jednotný právní rámec pro organizaci zemědělských trhů a reforma cukerného pořádku do něho byla včleněna.
- České cukrovarnictví již po vstupu do EU pocítilo dopady nižších kvót na výrobu cukru. Ačkoli ke značné restrukturalizaci produkce cukru v ČR došlo již před vstupem do EU, právě reforma cukerného pořádku měla na situaci v cukrovarnictví a potažmo i pěstování cukrové řepy v ČR hluboký vliv, který vedl k proměně pozice ČR z producenta a někdejšího exportéra této komodity v zemi, která není v produkci cukru soběstačná. Negativní vliv měl zejména odchod největšího zahraničního producenta v ČR, společnosti Eastern Sugar.

Základní legislativa EU

Nařízení Rady (ES) č. 318/2006 o společné organizaci trhů v sektoru cukru

Nařízení Rady (ES) č. 320/2006 ze dne 20. února 2006, kterým se zavádí dočasný režim restrukturalizace cukrovarnického průmyslu ve Společenství a kterým se mění nařízení ES č. 1290/2005 o financování společné zemědělské politiky

Nařízení Rady (ES) č. 1261/2007 ze dne 9. října 2007, kterým se mění nařízení (ES) č. 320/2006, kterým se zavádí dočasný režim restrukturalizace cukrovarnického průmyslu ve Společenství.

Nařízení Komise (ES) č. 1264/2007 ze dne 26. října 2007, kterým se mění nařízení (ES) č. 968/2006, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 320/2006, kterým se zavádí dočasný režim restrukturalizace cukrovarnického průmyslu ve Společenství.

Nařízení Rady (ES) č. 1234/2007 ze dne 22. října 2007, kterým se stanoví společná organizace zemědělských trhů a zvláštní ustanovení pro některé zemědělské produkty („jednotné nařízení o společné organizaci trhů“)

Nařízení Rady (ES) č. 361/2008 ze dne 14. dubna 2008, kterým se mění nařízení Rady (ES) č. 1234/2007

Nařízení Rady (ES) č. 73/2009 ze dne 19. ledna 2009, kterým se stanoví společná pravidla pro režimy přímých podpor v rámci společné zemědělské politiky a kterým se zavádějí některé režimy podpor pro zemědělce

Další legislativa EU

Nařízení Komise (ES) č. 1264/2007 ze dne 26. října 2007, kterým se mění nařízení (ES) č. 968/2006, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 320/2006, kterým se zavádí dočasný režim restrukturalizace cukrovarnického průmyslu ve Společenství

Nařízení Komise (ES) č. 183/2009 ze dne 6. března 2009, kterým se mění příloha VI nařízení Rady č. 1234/2007, pokud jde o úpravu kvót pro hospodářský rok 2009/10 v odvětví cukru

Základní legislativa ČR

Nařízení vlády 337/2006 o stanovení některých podmínek provádění opatření společné organizace trhů v odvětví cukru

Nařízení č. 149/2008 Sb., o stanovení některých podmínek poskytování diverzifikační podpory pěstitelům cukrové řepy

Platné dotační tituly

Státní zemědělský intervenční fond (www.szif.cz) → Společná organizace trhu → Rostlinná výroba → Cukr

Další zdroje informací

Ministerstvo zemědělství ČR (www.mze.cz) → Zemědělství → Rostlinné komodity → Cukrová řepa a cukr → Situační a výhledové zprávy

2. Víno

Organizace trhu v tomto sektoru na úrovni EU se uskutečňuje hlavně prostřednictvím:

- režimu vinařských zón, do nichž jsou rozděleny pěstitelské oblasti celé EU;
- registrace vinic a úpravy práv na novou výsadbu a opětovnou výsadbu vinic;
- pravidel restrukturalizace a přeměny vinic (přeměna odrůdové skladby apod.), včetně prémie za vzdání se vinohradnictví;
- stanovení maximální zaručené plochy a minimální výměry vinic pro jejich registraci;
- definice výrobku a poměrně přísných úprav povinností pěstitelů (povolené a ekologické postupy ošetřování vinné révy) a výrobce z hlediska kvalitativních požadavků (požadavky na obsah alkoholu) a požadavků týkajících se výrobního procesu (enologické postupy) a marketingových pravidel včetně označování produktů za účelem ochrany spotřebitele a ochrany značek;
- organizace producentů;
- intervence ve formě destilace přebytečné révy na průmyslově využitelný alkohol k výrobě biopaliva;
- celní ochrany a regulace trhu s nečlenskými státy;
- licenčního režimu pro dovoz a vývoz.

2.1 Reformy sektoru a jejich vliv

První výraznější reformní zásah do sektoru se uskutečnil již v roce 1999 prostřednictvím nařízení č. 1493/1999 o společné organizaci trhu s vínem (účinnosti nabylo 1. srpna 2000). Tato právní norma, která až do roku 2008 představovala základní platný legislativní předpis regulující na úrovni Společenství trh s vínem, upravovala podmínky výsadby nových vinic a jejich restrukturalizace, intervenční mechanismy v podobě skladování a destilace přebytečného vína, výrobní postupy, včetně doslazování, a také

marketingové podmínky (označování vín) a podmínky obchodování se třetími zeměmi s ohledem na dohodu uzavírající Uruguayské kolo GATT.

V letech 2006–2007 probíhala na půdě evropských institucí intenzivní jednání o další reformě, která měla řešit situaci sektoru v souvislosti s novými problémy evropského trhu s vínem. Šlo především o snahu reagovat na vysokou konkurenci v sektoru v globálním měřítku v souvislosti s nutností EU přistoupit na pravidla liberalizace světového obchodu, implementovat závěry Uruguayského kola GATT a reagovat na nové požadavky WTO. Na EU tlačily hlavně USA, země Latinské Ameriky, Austrálie a Jihoafrická republika. Jejich snahou je jednak proniknout se svými výrobky na evropský trh (EU zaujímá vedoucí pozici na světovém trhu s vínem – cca 65 % produkce a 70 % exportu –, je to však způsobeno i masivním financováním z rozpočtu EU), jednak čelit novým opatřením, pomocí nichž se EU snaží jejich konkurenci bránit, jako jsou přísné požadavky týkající se kvality a především výrobních postupů, a to často prostřednictvím vlastních protiopatření, která vzájemný obchod ještě více komplikují. Tzv. **transatlantický vinný pakt uzavřený mezi USA a EU v roce 2005** byl tak odrazem snah obou stran řešit obchodní spory týkající se povinné certifikace, označování vína či dodržování požadavků na enologické postupy. Zvláštní bilaterální smlouvy usnadňující přístup výrobků ze třetích zemí na trh Společenství byly od počátku devadesátých let mimo jiné podepsány i se zeměmi EHP, Švýcarskem, JAR, Chile, Kanadou či Austrálií (dohoda o obchodu s vínem mezi EU a Austrálií byla podepsána v prosinci 2008), v jednání jsou dohody s některými státy Latinské Ameriky a Balkánského poloostrova. Reciproční dohody o preferenčních podmínkách pro obchodování s některými druhy vín byly uzavřeny například i s Albánií či Bosnou a Hercegovinou. Zvýhodněné dovozní podmínky platí pro Chorvatsko a Makedonii, které již mají status kandidátských zemí, a pro některé země zařazené do tzv. sousedské politiky.

Konkurence však roste i v rámci EU. Rozšíření v roce 2004 přivedlo na stále vysoce chráněný společný trh nové producenty (Maďarsko, Slovensko, Slovinsko, Kypr, Malta, částečně ČR).

Někteří z nich uplatnili v přístupových smlouvách výjimky chránící své specifické značky (především Maďarsko, Slovinsko, Kypr a Malta), jiní se musí potýkat s obecným opatřením týkajícím se zákazu podpory vysazování nových vinic. **Rozšíření v roce 2007** dále zvýšilo produkci vína v EU o cca 7 mil. hl; významným producentem je především Bulharsko.

Evropská komise v předběžných zprávách o stavu sektoru upozorňovala také na narůstání výdajů na jeho financování z garanční části fondu EAGGF. Z rozpočtu EU jsou financovány intervence, restrukturalizace vinic i vývozní subvence, přičemž právě **intervence (tedy destilace a skladování přebytků) a restrukturalizace pohlcovaly v posledních letech před přijetím reformy společného trhu s vínem největší část rozpočtových prostředků** (rozpočet pro rok 2006 počítal s celkovou alokací částky 1 494 mil. €, z níž třetina byla určena pro výdaje krytí a kompenzace nucené destilace). ČR má přitom na příjmech z rozpočtu EU poměrně zanedbatelný podíl, největšími příjemci podpor jsou starší členské státy, které figurují na společném trhu s vínem jako významní producenti (Španělsko, Itálie, Francie, Portugalsko, méně pak Německo, Rakousko a Řecko). Až od roku 2005 lze zaznamenat výraznější příjem podpor v sektoru vína u Maďarska a Kypru, a to především z restrukturalizačních programů a premií za vzdání se vinohradnictví.

Evropská komise prezentovala svůj nový návrh reformy vinného sektoru v červnu 2006. Podobně jako v případě reformy cukerného pořádku byla jednou z počátečních krajních možností i kompletní deregulace, včetně uvolnění práv na výsadbu po roce 2010 (varianta podporovaná Velkou Británií či severskými státy, které mezi producenty nepatří), s čímž nesouhlasila řada producentů států z EU-15 (Francie, Německo, Rakousko), ale i z řad nových členů (Maďarsko či Slovensko). Konkrétní návrhy volily jinou cestu, která byla zaměřena především na řešení problému přebytkové produkce. Jedním z **nejspornějších bodů (i z hlediska ČR)** se nakonec stala otázka povolených výrobních postupů (především doslazování vína) a také úprava marketingových pravidel a označování vín.

Původní návrh Evropské komise počítal s řešením nadprodukce prostřednictvím podpory vyklučování vinic, které mělo během 5 let snížit (opět spontánním způsobem, pomocí hektarové kompenzace za vyklučanou plochu, která se měla během let snižovat) celkovou plochu vinic v EU o 11 % (celkem o 400 tis. ha). Evropská komise také hodlala mnohem méně než dosud finančně podporovat intervenční mechanismy, především destilaci.

V oblasti výrobních postupů původní návrh počítal se zrušením doslazování vína řepným cukrem, což se mělo dotknout vinařů v severních částech zóny B, kde je tento postup výroby jakostního odrůdového vína vzhledem ke klimatickým podmínkám tradiční (včetně ČR). Původní návrh hodlal podporovat pouze doslazování vína vinným moštem, které je tradicí v teplejších oblastech zóny B. Návrh z roku 2006 obsahoval také zrušení vývozních refundací v souvislosti s požadavky WTO a zjednodušení označování vín.

Okolo předloženého návrhu se rozpoutala debata na půdě Rady i v zemědělském výboru EP, který k němu předložil několik stovek pozměňovacích návrhů. Evropská komise pod vlivem této debaty svůj původní návrh stáhla a předložila jej v pozměněné podobě až v červenci 2007 (po proběhnuvších prezidentských volbách ve Francii, aby tato pro Francii „strategická otázka“ nezasáhla do předvolební kampaně). Shody na společném stanovisku se Radě podařilo dosáhnout až na posledním prodlouženém jednání v prosinci 2007.

Reforma obsahuje:

- Program finanční podpory vyklučování vinic

Cílem je celková redukce viničních ploch na území EU o 175 tis. ha během 3 let. Prémie za opuštění výroby je přednostně vyplácena vinohradníkům starším 55 let. Přednost také mají vinohradníci, kteří se rozhodnou k úplné likvidaci svých producentských kapacit, před těmi, kteří chtějí vyklučováním pouze omezit své viniční plochy a zbytek si ponechat.

- Finanční podpory v sektoru jsou prostřednictvím tzv. národních obálek více přizpůsobeny realitě členských států

(nejvíce finančních prostředků v rámci národních obálek ovšem připadlo největším producentským státům).

- Nepodařilo se prosadit původní záměr v podobě úplného odstranění finanční podpory krizové a intervenční destilace přebytků vína na technický alkohol. Pokračuje po další 4 roky po vstupu reformy v platnost, ale je postupně rok od roku snižována a zahrnuta v národních obálkách. Není tedy zcela na libovůli členských států, do jaké míry na základě přidělených prostředků tuto praktiku technicky a ekonomicky poměrně náročné likvidace již hotové produkce podporují.
- Evropská komise ustoupila od úplného zákazu doslazování vína cukrem, dochází pouze ke snížení povolených limitů doslazování pro dosažení požadovaného obsahu alkoholu ve víně. Členské státy navíc mohou v nepříznivých letech vyjednávat o výjimce z těchto zpřísněných limitů. Nebyla tedy zvolena cesta, již navrhovaly skandinávské státy (žádána restrikce, pouze viditelné označení, že jde o víno doslazované cukrem, což by ponechávalo konečné rozhodnutí na vkusu a libovůli spotřebitele). Evropská komise částečně ustoupila v restrikcích některým členským státům (nejednalo se jen o problém doslazování vína v chladnějších částech zóny B, ale i o dokyselování vína a další aditivní výrobní metody) a ponechala si pozici arbitra.
- Stávající omezení práv na výsadbu pokračuje až do roku 2015 s možností udržovat je na národní úrovni (rozhodne-li se tak členský stát) až do roku 2018.
- Jsou zachována specifika v označování vín na etiketách, na rozdíl od původních návrhů povinného sjednocení označování vína. Výjimkou jsou na úrovni EU již zavedené kategorie chráněné zeměpisné označení (PGI) a chráněné označení původu (PDO), které se ovšem pochopitelně vztahují i na jiné produkty a v současnosti jsou předmětem debaty v souvislosti s projednávány reformami legislativy týkající se kvality potravin.

Reformu společného trhu s vínem je možné hodnotit na jedné straně jako „podnik“ s otevřeným koncem (otazník nad úspěchem restrukturalizačního programu v podobě podpory vyklučování, neukončení, i když omezení některých praktik typu podpory krizové destilace, prodloužení dosavadních omezení práv na výsadbu do roku 2015, eventuálně 2018). Na druhé straně byl ve své době pozitivně kvitován její méně restriktivní charakter oproti původnímu návrhu, ať již v případě výrobních postupů u vína, označování vín či manévrovacího prostoru poskytnutého členskými státy při nakládání s finančními prostředky pro přímou podporu této oblasti. Lze se tázat, do jaké míry se na tomto výsledku odrazila i skutečnost, že vyjednávání probíhalo za aktivní účasti všech členských států EU-27 (na rozdíl od procesu reformy cukerného pořádku) a že se pro nesouhlas s některými spornými otázkami, který vyjadřovala i česká strana, vyslovili také některé větší a vlivné členské státy EU, které měly (na rozdíl od cukerné reformy) vlastní zájem na tom, aby reforma vína neprošla v podobě, v níž byla původně navržena Evropskou komisí. Jednotné nařízení o společné organizaci trhů (nařízení č. 1234/2007) vstoupilo v platnost 1. srpna 2009.

2.2 Vliv vstupu ČR do EU na situaci v odvětví

ČR se se vstupem do EU musela přizpůsobit poměrně přísným právním normám upravujícím daný sektor. Území ČR bylo rozděleno do dvou vinařských zón, které se liší požadavky na minimální cukernatost pěstovaných hroznů a minimální obsah alkoholu ve výsledném produktu. Čechy spadají do tzv. vinařské zóny A („severní“ zóna pěstování vinné révy v rámci EU; v této zóně se nachází např. většina území Německa či státy Beneluxu), Morava byla zařazena do vinařské zóny B („střední“ pěstitelská zóna; moravské pěstitelské oblasti se nacházejí ve stejné zóně jako vinařské oblasti severní Francie, Rakouska, nově Slovenska, s výjimkou tokajské oblasti, a Slovinska, s výjimkou Primorska).

ČR a další nové členské státy mají jen omezené právo na podporu nové výsadby vinic (v případě ČR nesmí plocha nové vysa-

zovaných vinic na výrobu jakostního vína překročit 2 % celkové výměry vinic k 1. květnu 2004); k většímu nárůstu plochy vinic v důsledku nové výsadby tedy mohlo dojít pouze před vstupem.

Zřejmě nejpřísnější oblast legislativy představuje celý systém norem týkajících se povinností pěstitelů a výrobců s ohledem na kvalitu, označování vína včetně přívlastků, dodržování požadavků výrobního postupu (včetně přísné úpravy enologických postupů sloužících k regulaci obsahu přirozeného alkoholu ve víně) a v souvislosti s ochranou spotřebitele, stejně jako pravidla nucené destilace a odstraňování vedlejších produktů výroby vína.

Z hlediska dotační politiky došlo i v tomto sektoru se vstupem do EU k zavedení systému přímých plateb v podobě jednotné platby na hektar (SAPS); nárok je uplatňován na základě vykázaného počtu hektarů vinic. Na hektarové podpoře je založena také podpora tzv. integrované produkce vinné révy, která je v ČR nárokována v rámci tzv. agroenvironmentálních opatření (od roku 2007 v rámci osy II EAFRD, resp. Programu rozvoje venkova ČR pro období 2007–2013). Integrovaná produkce spočívá v dodržování určitých pravidel pěstování vinné révy, v případě dotačního titulu v Programu rozvoje venkova se jedná například o používání pouze některých povolených chemických či biologických prostředků na ochranu rostlin, dodržování minimální intenzity integrované produkce na hektar či zařazování bylinného porostu do mezířadí. Další z možností v rámci agroenvironmentálních opatření v EAFRD, které může sektor vinohradnictví využít, je podpora ekologické produkce.

Možnost využití vývozních subvencí, které podporují export a pozici vína ze států EU na světovém trhu a jejichž zrušení požadovala WTO nejen pro sektor produkce vína, ale paušálně jakožto jeden z nástrojů tzv. komunitární preference v rámci SZP, je pro ČR omezená. Naše dosavadní produkce nepokrývá ani český trh a její zvýšení je vzhledem ke zmíněnému omezení vůči novým členům nereálné. ČR tedy v rámci EU významného exportéra vína nepředstavuje, i když se export zvyšuje (v marketingovém roce 2007/2008 došlo ke zvýšení o více než 200 % oproti předcházejícímu roku); podstatný objem českého vývozu vín směřuje

například na Slovensko. Naopak největším příjemcem vývozních subvencí (a tím pádem i největším vývozcem vína) v rámci EU je dlouhodobě Španělsko (70% podíl na veškerých vývozních subvencích), následované Portugalskem (20% podíl), méně potom Francie a Itálie. V současnosti umožňují nové nařízení Komise č. 555/2008 a jeho novelizace č. 42/2009, které se týkají programů podpor i obchodu se třetími zeměmi, podporu propagace produktů evropského vinařství na trzích třetích zemí za stanovených podmínek.

Skutečnost, že ČR náleží v rámci EU-27 mezi malé producenty vína (celkový produkční potenciál ČR je 19,6 tis. ha, z toho osázené plochy je cca 18,5 tis. ha) se vzrůstající tendencí koncentrace na kvalitu (přívlastková vína), se odrážela i v přístupu ČR k jednáním o reformě sektoru. Vzhledem k tomu, že otázka změn v podpoře krizové destilace, intervenčních mechanismů a vyklučovacích programů se ČR nedotýká natolik zásadně, soustředila se na obhajobu zachování tradičních výrobních postupů, které u jakostního vína odpovídají klimatickým podmínkám (doslazování) a zachování stávajícího způsobu označování vín. V první otázce sehrála při hledání kompromisu důležitou roli i skutečnost, že v podpoře úplnému zákazu doslazování vína řepným cukrem nebyli jednotní ani zástupci a producenti z řad států, jako je Německo, Nizozemí či Francie, kde se některé pěstitelské oblasti nacházejí též v klimaticky méně výhodných částech zóny B.

V následujících letech je třeba sledovat především legislativní vývoj, který se týká kvality potravin, označování produktů a ochrany spotřebitele, stejně jako související vývoj na úrovni domácí legislativy při implementaci nových předpisů.

Shrnutí

- Sektor vína podléhá v EU poměrně přísné regulaci, kterou v případě nových členských států ještě upravují příslušné pasáže v přístupové smlouvě, včetně omezení práv na výsadbu nových vinic
- ČR byla rozdělena do dvou vinařských zón. Čechy spadají do zóny A, Morava do zóny B.
- Restrukturalizace, intervence (v podobě krizové destilace vinných přebytků) a premie za vzdání se vinohradnictví pohlcovaly v období před reformou z roku 2008 největší část rozpočtových prostředků určených pro daný sektor. ČR se však jakožto malý producent se vzrůstající tendencí koncentrace na kvalitu namísto kvantity na příjmech z rozpočtu EU určených na podporu restrukturalizace či intervenčních zásahů nepodílí nijak významně.
- Problémy v souvislosti s financováním sektoru, přehlasem nabídky nad poptávkou a konkurenceschopností trhu s vínem v EU-27 tváří v tvář importu vína na základě bilaterálních dohod i pravidel liberalizace světového obchodu měla řešit nová reforma sektoru.
- Ke konsenzu v Radě došlo v prosinci 2007. Nové nařízení předpokládá celkovou redukci viničních ploch na území EU o 175 tis. ha během 3 let pomocí programů finanční pomoci při vyklučování vinic. Nepodařilo se naopak prosadit úplné ukončení finanční podpory destilace přebytkového vína. Stávající omezení práv na výsadbu mají pokračovat do roku 2015 (prodloužení do roku 2018 závisí na členských státech). Z pohledu především moravských vinařů je považováno za úspěch neprosazení zákazu doslazování řepným cukrem (i když dohodnutá podoba reformy počítá s jeho limitací) a jednotného systému označování vín.
- Jednotné nařízení o společné organizaci trhů (č. 1234/2007) vstoupilo pro v platnost 1. srpna 2009.
- V následujících letech je třeba sledovat především legislativní vývoj, který se týká kvality potravin, označování produktů a ochrany spotřebitele, stejně jako související vývoj na úrovni domácí legislativy při implementaci nových předpisů.

Základní legislativa EU

Nařízení Rady (ES) č. 479/2008 ze dne 29. dubna 2008 o společné organizaci trhu s vínem, o změně nařízení (ES) č. 1493/1999, (ES) č. 1782/2003, (ES) č. 1290/2005 a (ES) č. 3/2008 a o zrušení nařízení (EHS) č. 2392/86 a (ES) č. 1493/1999

Nařízení Komise (ES) č. 702/2009 ze dne 3. srpna 2009, kterým se mění a opravuje nařízení (ES) č. 555/2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 479/2008 o společné organizaci trhu s vínem, pokud jde o programy podpory, obchod se třetími zeměmi, produkční potenciál a kontroly v odvětví vína

Nařízení Komise (ES) č. 607/2009 ze dne 14. července 2009, kterým se stanoví některá prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 479/2008, pokud jde o chráněná označení původu a zeměpisná označení, tradiční výrazy, označování a obchodní úpravu některých vinařských produktů

Nařízení Komise (ES) č. 606/2009 ze dne 10. července 2009, kterým se stanoví některá prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 479/2008, pokud jde o druhy výrobků z révy vinné, enologické postupy a omezení, která se na ně použijí

Nařízení Komise (ES) č. 436/2009 ze dne 26. května 2009, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 479/2008, pokud jde o registr vinic, povinná prohlášení a shromažďování údajů pro sledování trhu, průvodní doklady pro přepravu vinařských produktů a evidenční knihy vedené v odvětví vína

Nařízení Komise (ES) č. 42/2009 ze dne 20. ledna 2009, kterým se mění nařízení (ES) č. 555/2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 479/2008 o společné organizaci trhu s vínem, pokud jde o programy podpory, obchod se třetími zeměmi, produkční potenciál a kontroly v odvětví vína

Nařízení Komise (ES) č. 555/2008 ze dne 27. června 2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 479/2008 o společné organizaci trhu s vínem, pokud jde o programy podpory, obchod se třetími zeměmi, produkční potenciál a kontroly v odvětví vína

Nařízení Rady (ES) č. 1234/2007 ze dne 22. října 2007, kterým se stanoví společná organizace zemědělských trhů a zvláštní ustanovení pro některé zemědělské produkty

Nařízení Rady (ES) č. 491/2009 ze dne 25. května 2009, kterým se mění nařízení (ES) č. 1234/2007, kterým se stanoví společná organizace zemědělských trhů a zvláštní ustanovení pro některé zemědělské produkty

Nařízení Komise (ES) č. 753/2002 ze dne 29. dubna 2002, kterým se stanoví některá prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 1493/1999, pro popis, označování, obchodní úpravu a ochranu některých vinařských produktů

Nařízení Komise 2805/95 stanovující vývozní refundace v sektoru vína a rušící nařízení 2137/93

Nařízení Rady 1601/1991 o obecných pravidlech pro definici, označování a obchodní úpravu aromatizovaných vín, aromatizovaných vinných nápojů a aromatizovaných koktejlů z vinařských výrobků

Nařízení Komise 2676/1990, kterým se stanoví metody Společenství používané pro rozbor vín

Nařízení Komise (EHS) č. 649/1987 ze dne 3. března 1987, kterým se stanoví prováděcí pravidla pro zavedení registru vinic Společenství

Nařízení Rady 357/1979 o statistických zjišťováních ploch vinic

Základní legislativa ČR

Nařízení vlády č. 82/2009 Sb., ze dne 23. března 2009, kterým se mění nařízení vlády č. 245/2004 Sb., o stanovení bližších podmínek při provádění opatření společné organizace trhu s vínem, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 311/2008 Sb., ze dne 17. července 2008, kterým se mění zákon č. 321/2004 Sb., o vinohradnictví a vinařství a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o vinohradnictví a vinařství), ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 320/2008 Sb., ze dne 20. srpna 2008, kterým se mění nařízení vlády č. 245/2004 Sb., o stanovení bližších podmínek při provádění opatření společné organizace trhu s vínem, ve znění nařízení vlády č. 83/2006 Sb. a nařízení vlády č. 33/2007 Sb.

Nařízení vlády 33/2007, kterým se mění nařízení vlády 245/2004 o stanovení bližších podmínek při provádění opatření společné organizace trhu s vínem, ve znění nařízení vlády č. 83/2006 Sb.

Nařízení vlády č. 81/2007 Sb., ze dne 11. dubna 2007, kterým se mění nařízení vlády č. 242/2004 Sb., o podmínkách provádění opatření na podporu rozvoje mimoprodukčních funkcí zemědělství spočívajících v ochraně složek životního prostředí (o provádění agroenvironmentálních opatření), ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška 323/2004, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o vinohradnictví a vinařství v platném znění.

Vyhláška 324/2004, kterou se stanoví seznam vinařských pod oblastí vinařských obcí a viničních tratí, včetně jejich územního vymezení

Vyhláška č. 161/2004 Sb., kterou se mění vyhláška č. 147/1998 Sb., o způsobu stanovení kritických bodů v technologii výroby, ve znění vyhlášky č. 196/2002 Sb.

Nařízení vlády 224/2004 o některých podrobnostech provádění společných organizací trhu v režimu dovozních a vývozních licencí a osvědčení o stanovení náhrady předem pro zemědělské produkty

Platné dotační tituly

Státní zemědělský intervenční fond (www.szif.cz) → Společná organizace trhu → Rostlinná výroba → Vín/Vinice

Další zdroje informací

Ministerstvo zemědělství ČR (www.mze.cz) → Zemědělství → Rostlinné komodity → Réva vinná a víno → Situační a výhledové zprávy

3. Ovoce a zelenina

Organizace trhu v obou sektorech je na úrovni EU z hlediska tržní regulace až na výjimky upravena stejným způsobem. Platí to jak o společné organizaci trhu s čerstvým ovocem a zeleninou, tak i o společné organizaci trhu se zpracovaným ovocem a zeleninou. Reforma společné zemědělské politiky z let 1992 a 2003 zde nebyla provedena úplně; k reformě sektoru došlo až v roce 2001 (především v oblasti managementu společného trhu), 2003 (zjednodušení pravidel společného trhu se týkalo pouze ořechů a mandlí) a 2007 (zavedení principů jednotné platby, úprava podpor producentů a intervenčních pravidel v celém sektoru). Od roku 2008 se oba sektory zpracovaného ovoce a zeleniny i čerstvého ovoce a zeleniny staly součástí jednotné organizace zemědělských trhů.

Regulace v sektoru ovoce a zeleniny se s ohledem na vývoj situace na mezinárodním trhu uskutečňuje pomocí následujících opatření:

- úprava podmínek a podpora pro založení producentůvých organizací;
- chráněná a zvýhodněná pozice producentůvých organizací;
- standardizace produktů;
- financování víceletých operačních programů, jež využívají producentůvých organizací v jednotlivých členských státech (před reformou z roku 2006 bylo podmínkou kofinancovat tyto programy ze strany producentů z 50 %, další polovinu platila EU, ale jen do stropu 4,1 % celkové obchodovatelné hodnoty dané producentůvých organizací);
- intervenční systém podléhající podmínkám;
- poskytování podpor na ovoce a zeleninu určené ke zpracování;
- fixní pravidla pro obchod s nečlenskými státy;
- jednotný celní sazebník a kvótní regulace dovozů ze třetích zemí (rajčata, česnek, mrkev, vodnice, tuřín, salátové okurky, maniokové kořeny, sušená cibule, sladká paprika, konzervované houby, mandle, vinné hrozny, některé citrusy, čerstvá jablka, hrušky, meruňky, třešně, konzervovaný ananas,

citrusy, hrušky, meruňky, třešně, broskve, jahody, pomerančová šťáva a další ovocné šťávy);

- **vstupní ceny u citlivých komodit** (čerstvá rajčata, okurky salátové a nakladačky, tykve, artyčoky, cukety, citrusy, hrozny, jablka, hrušky, meruňky, višně čerstvé i na zpracování, třešně, broskve, nektarinky, švestky);
- **licenční systém pro vývoz a dovoz** (specifický dovozní licenční režim se týká banánů);
- **kontrola jakosti v různých stádiích marketingu;**
- **státní pomoc pouze v souladu s legislativou EU.**

Trh v EU je řízen prostřednictvím systému výborů komitologie Evropské komise. Před vytvořením jednotné organizace zemědělských trhů v roce 2008 fungoval speciální Řídicí výbor pro čerstvé ovoce a zeleninu, který byl podobně jako v dalších sektorech od ledna 2008 nahrazen jednotným zastřešujícím Řídicím výborem pro společnou organizaci zemědělských trhů.

3.1 Daňová politika

Snížené sazby DPH podléhá v rámci zákona č. 235/2004 o dani z přidané hodnoty kapitola 8 celního sazebníku (jedlé ovoce a ořechy, slupky citrusových plodů), kapitola 7 celního sazebníku (jedlá zelenina a některé kořeny a hlízy) a kapitola 20, která pokrývá přípravky ze zeleniny, ovoce, ořechů nebo jiných částí rostlin.

3.2 Systém podpor a množství kvót

Původní schéma regulovalo výrobu zpracované zeleniny a ovoce pomocí stanovené minimální ceny. V roce 2001 bylo nahrazeno množstevními kvótami ve snaze spíše limitovat než finančně podporovat masivnější výrobu. V případě překročení kvóty se danému členskému státu krátila podpora v následujícím tržním roce.

U zeleniny se podpora týkala výhradně rajčat a byla stanovena na 34,5 € za tunu čerstvých rajčat určených na zpracování. Pomoc byla vyplácena producentům sdružením, která ji rozdělovala pěstitelům. Pro ČR kvóta vyplývá z přístupové smlouvy a činí

12 tis. tun zpracovaných rajčat. V sektoru ovoce byly do roku 2008 podpory vypláceny producentům dodávajícím broskve a hrušky na zpracování. Pro ČR vyplývala z přístupové smlouvy kvóta na produkci zpracovaných broskví a hrušek, která činila 1 287 tun zpracovaných broskví a 11 tun hrušek.

Kvóty na zpracovaná rajčata (t)

Česká republika	12 000
Řecko	1 211 241
Španělsko	1 238 606
Francie	401 608
Itálie	4 350 000
Kypr	7 944
Lotyšsko	–
Maďarsko	130 790
Malta	27 000
Nizozemsko	–
Rakousko	–
Polsko	194 639
Portugalsko	1 050 000
Slovensko	29 500
Celkem	8 653 328

Zdroj: Přístupová smlouva

Kvóty na zpracované ovoce (t)

	Broskve	Hrušky
Česká republika	1 287	11
Řecko	300 000	5 155
Španělsko	180 794	35 199
Francie	15 685	17 703
Itálie	42 309	45 708
Kypr	6	–
Lotyšsko	–	–
Maďarsko	1 616	1 031
Malta	–	–
Nizozemsko	–	243

Rakousko	–	9
Polsko	–	–
Portugalsko	218	600
Slovensko	147	–
Celkem	542 062	105 659

Zdroj: Přístupová smlouva

Od roku 2008 je na základě změn, k nimž došlo v odvětví ovoce a zeleniny, vyplácena tzv. oddělená platba na rajčata určená ke zpracování. Pro pěstitele to znamenalo mírné zvýšení platby na tunu rajčat určených ke zpracování. V marketingovém roce 2008/2009 byla v ČR vyplácena ve výši 35,29 €/t 13 pěstitelům.

3.3 Reforma sektoru z roku 2007

V roce 2004 vyšla zpráva Evropské komise o zjednodušení trhu s ovocem a zeleninou. Konstatovala přetrvávající nedostatky ve fungování této oblasti a zdůraznila nutnost stimulovat debatu o budoucnosti sektoru. V souvislosti s reformou odvětví měly být řešeny především tyto základní otázky:

- Jak lépe regulovat zásoby zeleniny a ovoce v nových členských státech? (Ohlas rozsáhlé a levné produkce v Polsku, která v prvních letech po rozšíření 2004 zaplavila trh EU.)
- Jaké by měly být konkrétní změny do té doby platného nařízení z roku 1996?
- Jak skloubit zásobování s kvalitou? (Problematika podpor bioprodukce a ekologického zemědělství.)

Konečná podoba reformy byla jednomyslně schválena Radou ministrů v červnu 2007. Cílem reformy mělo být:

- uvedení sektoru do souladu s principy tzv. Fischlerovy reformy SZP z roku 2003;
- zvýšení spotřeby a konzumace ovoce a zeleniny (také v návaznosti na programy Evropské komise podporující zdravou výživu a boj proti obezitě);
- větší zohlednění ekologických požadavků a finanční podpora ekologické výroby.

Přestože z hlediska ČR se jednalo o méně kontroverzní otázku než třeba v případě reformy cukerného pořádku či návrhu reformy společného trhu s vínem, byly v institucích EU řešeny některé sporné body. Šlo především o pomoc producentským organizacím (PO) pro zvládnání krizí; součástí reformy totiž měly být zásadní změny intervenčního systému v sektoru. Některé producentské státy žádaly zřízení speciálního fondu na pomoc PO. Diskutovány byly konkrétní praktické parametry navrhovaných programů volné distribuce ovoce a zeleniny do škol a sociálních zařízení, především míra kofinancování těchto programů ze strany EU a členských států, resp. dobrovolná účast členských států na těchto programech.

Hodnocení pozitiv a negativ z hlediska naplnění cílů, jež si reforma stanovila, je prozatím předčasné. Lze však konstatovat, že v důsledku reformy došlo především k dalšímu posílení producentských organizací a koncentrace výroby v jejich rámci (60 % spolufinancování operačních programů pro PO z EU namísto někdejších 50 %). Reforma zavádí mimo jiné mimořádnou podporu slučování PO a vytváření PO na nadnárodním a meziodvětvovém základě. Mimořádně se finančně podporuje také zakládání PO v „odlehklých“ regionech (často ostrovní výspy typu Madeiry či Kanárských ostrovů), ale také v nových členských státech. To souvisí se skutečností, že v některých státech střední a východní Evropy není produkce ovoce a zeleniny koncentrována do takové míry v rámci PO, jako je tomu v západní Evropě či v ČR. Zejména v Polsku a pobaltských státech hráli dosud velkou roli drobní pěstitelé a zpracovatelé, což je stav, který by EU prostřednictvím reformy ráda změnila.

Producentské organizace mají hrát hlavní roli také prostřednictvím operačních programů v oblasti využívání intervenčních a krizových mechanismů. Zde reforma přinesla největší změny: méně finančních prostředků má být určeno na intervence a na stahování přebytkových produktů z trhu. Ke zvýšení konzumace ovoce a zeleniny mají přispívat programy dodávání stažených produktů zdarma do škol a sociálních zařízení. Konkrétní legislativní návrh na vytvoření projektu „Ovoce do škol“ vydala Evropská

komise v červenci 2008. Rada následně v listopadu 2008 dosáhla dohody o aspektech financování (financování výkupu a distribuce čerstvého ovoce a zeleniny z rozpočtu ES, doplňující národní a soukromé zdroje) a dalších požadavcích, včetně požadavků na vypracování národních strategií zahrnujících také edukativní plány a propagaci. Prováděcí pravidla stanovují nařízení č. 13/2009 a č. 288/2009. Na jejich základě byl projekt poskytování ovoce a zeleniny, výrobků z nich a také z banánů dětem ve vzdělávacích zařízeních spuštěn ve školním roce 2009/2010. Rozdělení podpor z rozpočtu Společenství na tento projekt a míru spolufinancování členských států určilo rozhodnutí Evropské komise ze dne 22. července 2009. Podpora společenství činí 90 mil. €/rok. ČR se má každoročně podílet spolufinancováním minimálně ve výši 27 %. Projekt dodávek ovoce a zeleniny do škol se u nás týká dětí ve věku 6–10 let.

Reforma zavádí v sektoru systém jednotné platby na farmu (SPS). Prozatím se to týká pouze států, které tento systém uplatňují, a i zde je možné u konkrétních komodit využít „adaptační“ přechodná období (maximálně však 3 roky). Nejvíce peněz z celkového „balíku“ vyčleněného na SPS ve výši 800 mil. € získává Francie (52 mil. €), nové členské státy si prosadily speciální přímou podporu bobulového ovoce ve výši 230 €/ha, týká se však pouze Polska, Bulharska, Maďarska a Litvy. Zavedení systému SPS s sebou přináší i aplikaci cross-compliance, což je jeden ze způsobů, jak má reforma vyhovět snahám o zohlednění ekologických požadavků. Dalším je požadavek, aby minimálně 10 % výdajů každého operačního programu, na jehož základě je finančně podporována příslušná PO, bylo povinně použito na environmentální opatření. Producentům organizacím se tedy v tomto směru zužuje manévrovací prostor pro nakládání s výdaji operačních programů. Operační programy určené pro ekologickou výrobu mají navíc vyšší míru spolufinancování z EU.

I po reformě přetrvávají v sektoru ovoce a zeleniny některé problémy. Byla například zachována vysoká podpora pěstování banánů v „odlehklých“ ostrovních regionech (na základě programů určených pro podporu LFA), i když jsou tyto praktiky kritizovány

na půdě WTO s poukazem, že jde de facto o skrytou přímou platbu na podporu výroby konkrétní komodity. Vzhledem k požadavku WTO na snížení vývozních subvencí (do roku 2010) a jejich úplné odstranění (do roku 2013) přestaly být v souladu s reformou tyto subvence od roku 2008 vypláceny. Vzhledem ke struktuře českého vývozu v sektoru ovoce a zeleniny by však nemělo jít o krok s významnými důsledky pro české zemědělství.

3.4 Vliv vstupu ČR do EU na situaci v odvětví

Produkce zeleniny v EU dosahovala v letech 2008–2009 objemu cca 52–53 mil. t. Mírný nárůst zaznamenala produkce ve státech EU-15, v nových členských státech (včetně Bulharska a Rumunska) naopak dochází k mírnému poklesu (z cca 15 mil. t v roce 2004 na méně než 13 mil. t v roce 2008). Největšími producenty a také vývozci zeleniny jsou Španělsko, Nizozemí a Francie. U ovoce dosahuje celková produkce zemí EU cca 39 mil. t, trend je zde opačný než u zeleniny, produkce narůstá více v nových členských zemích, z nichž se na tomto nárůstu nejvíce podílejí Polsko a Maďarsko. K hlavním producentům a exportérům ovoce v EU přesto nadále náleží jihoevropské státy – Španělsko, Itálie a Francie. Česká republika se na celkové produkci ovoce v EU podílí pouhým 1 %, v případě zeleniny je to ještě méně, cca 0,4 % za rok 2008. Velkým problémem, který se týká celé EU, je zaostávání konzumace za produkcí, což se EU v rámci reformy snaží řešit podporou propagace, marketingu či akcí typu „Ovoce do škol“. Světová zdravotnická organizace doporučuje zkonzumovat 400 g ovoce a zeleniny za den, což v rámci EU dle statistik dlouhodobě splňovaly pouze některé jihoevropské státy (Řecko a Itálie).

S ohledem na členství ČR v EU a na situaci na našich i světových zemědělských trzích lze konstatovat, že základním problémem (zejména u zeleniny) je nerovné postavení pěstitelů v jednotlivých členských zemích EU. To vyplývá jak z dotační politiky, tak především z dalších legislativních rozdílů (odvody z mezd apod.). Nepříznivou situaci dlouhodobě podtrhuje role obchodních řetězců, pro producentské organizace a pěstitele je proto

důležité hledat cestu k zákazníkovi, protože poptávka po kvalitní domácí produkci existuje. Po zahájení nového finančního období 2007–2013 přineslo zejména **využívání programu rozvoje venkova (EAFRD)** některé nové možnosti, a to v oblasti **podpory integrované produkce ovoce a zeleniny** (u zeleniny tato možnost dříve dostupná nebyla).

3.4.1 Zelenina

V oblasti pěstování zeleniny nepřinesl vstup ČR do EU zásadní změny, pokud jde o otevření českého trhu se zeleninou okolnímu prostředí v rámci EU-25. K liberalizaci zahraničního obchodu v tomto odvětví došlo již v devadesátých letech a od té doby byla celní ochrana českého trhu se zeleninou zanedbatelná. Další změny byly způsobeny především rozpadem existujícího trhu v důsledku nástupu obchodních řetězců, které převzaly takřka 80 % trhu s potravinami. Uvolnění celních bariér a nástup obchodních řetězců ovšem znamenaly pro české zelinářství značnou zátěž.

Vstup do EU přinesl především změny legislativní. Vznikla například povinnost evidovat daňové a statistické údaje, jejíž nesplnění je sankcionováno. Kontrola jakosti a certifikace zeleniny pro dovoz a vývoz jsou výsledkem legislativních požadavků, požadavky na kvalitu jsou však stále více dány odběrateli, nikoli právními normami (nároky odběratelů jsou vyšší, řetězce užívají vlastní normy).

Po vstupu do EU byl v ČR zaznamenáván propad v produkci způsobený příčinami domácího původu, příčinami v EU i příčinami tržního původu (dominantní postavení řetězců na trhu a značné oslabení prodeje na volný trh, takže napojení na řetězce se stalo pro producenty do určité míry nutností). **V roce 2005 v ČR poklesly osevní plochy o 28 % na 8 917 ha, v roce 2006 došlo k opětovnému nárůstu, proměnila se ovšem částečně skladba konkrétních komodit – nárůst zaznamenaly okurky či rajčata, pokles naopak cibule, mrkev či hlávkové zelí.** Po určité konsolidaci počáteční situace tedy docházelo k mírnému zvyšování pěstební plochy zeleniny v ČR, které se ale v roce 2008 zastavilo a byl zaznamenán opět pokles, především u petržele, rajčat, okurek, celeru

a také česneku, kde nejen ČR čelí v posledních letech levnému dovozu z Číny, která je největším světovým exportérem česneku a v posledních letech získala na trhu EU z vnějších importérů dominantní postavení.

Složitá situace pro pěstitele zeleniny tedy panuje nejen v ČR. Problémy s odbytem produkce jsou zapříčiněny přetlakem nabídky čerstvé zeleniny, což způsobuje propady cen zemědělských výrobců, zaorávání zeleniny a pokles osevních ploch. (Tomuto trendu měla čelit reforma z roku 2007, v posledních letech byla zaznamenána zlepšující se situace a zvyšování osevních ploch zeleniny zejména v některých nových členských zemích. Také v ČR se spotřeba zeleniny v posledních letech mírně zvyšuje.)

Celková bilance zahraničního obchodu ČR s čerstvou zeleninou je vysoce pasivní a má výrazný prohlubující se trend. Nejvýznamnějším dodavatelem čerstvé zeleniny je Španělsko (především rajčata) a Nizozemsko, dále Německo, Polsko (hlávkové zelí, rajčata, cibule, květák, salátové okurky, mrkev) a Itálie. Vývoz čerstvé zeleniny z ČR naopak směřuje nejčastěji na Slovensko, do Polska, Německa a Maďarska a v posledních letech dochází k jeho mírnému zvyšování.

Dlouhodobě záporného salda dosahuje ČR také v zahraničním obchodě se zpracovanou zeleninou. Největšími dodavateli do ČR jsou Polsko, Slovensko, Itálie, Belgie a Maďarsko, ČR naopak vyváží zpracovanou zeleninu na Slovensko, do Polska, do Maďarska a do Rakouska.

3.4.2 Ovoce

Také český trh s ovocem se vyrovnává s realitou jednotného evropského trhu (jednotná celní ochrana EU navenek a naopak bezcelní a bezkvótní prostupnost mezi členy EU, pouze se sankcionovanou povinností evidovat daňové a statistické údaje).

Skladba produkce ovoce v nových členských státech je vzhledem ke klimatickým podmínkám odlišná od struktury ovocnářství v zemích EU-15 (výrazný podíl jádrového ovoce, především jablek, přičemž největší výměry jabloňových sadů jsou v Polsku, Rumunsku a v Maďarsku; značný podíl ovoce určeného ke zpracování).

V oblasti trhu s ovocem se ČR vlivem vysoké produkce potýkala v posledních letech s odbytovými problémy. Nabídka ovoce převyšovala poptávku, což se v marketingovém roce 2008/2009 projevilo především u jablek. K převýšení poptávky nabídkou po vstupu do EU přirozeně přispívají také levné dovozy z dalších zemí EU, u jablek zejména ze zemí středoevropských v produkčně příznivých letech. Je však třeba zdůraznit, že převís nabídky nad poptávkou představoval v poslední době v rámci EU obecnější trend, i když v některých zemích EU-15 se v posledních letech plocha ovocných sadů snižovala, a to především právě u jabloní, hrušní a broskvoní, rozšiřují se naopak plochy citrusových sadů (především ve Španělsku). Důležitou roli sehrávají také povětrnostní podmínky, které každoročně ovlivňují nejen kvantitu, ale i kvalitu produkce.

Největšími exportéry ovoce v EU jsou Španělsko, Itálie a Francie. Podle celkové plochy produkčních výsadeb základních druhů ovoce (jablka, hrušky, broskve, meruňky, citrusy) je pořadí následující: Španělsko (cca třetina celkové výměry sadů v EU), Itálie, Polsko. Počet hektarů s produkční výsadbou těchto druhů ovoce se zde celkově pohybuje v řádu statisíců. Těsně pod 100 tis. ha se nachází celková plocha produkční výsadby ovoce v Řecku. Pro srovnání: v ČR celková výměra produkčních sadů v roce 2009 činila 17 713 ha. Na světovém trhu s ovocem je v posledních letech důležitým aktérem i Čína, která dováží do EU koncentráty ovocných šťáv.

Nejvýznamnějším dovozcem ovoce k nám je Španělsko a Itálie, dále potom Německo, Francie, Řecko a Polsko. Český vývoz reprezentuje především ovoce určené na další zpracování (mošťová jablka) a nárůst reexportu jižního ovoce. Od vstupu do EU směřuje náš vývoz především na Slovensko, do Polska, do Německa a Rakouska. Celková bilance zahraničního obchodu ČR s čerstvým a sušeným ovocem je však stále pasivní.

Shrnutí

- Problémový sektor, v němž i po reformách částečně přetrvává tržní regulace prostřednictvím standardizace, podmínek pro založení profesních sdružení, výrazné podpory produkčních organizací, financování operačních programů, intervenčního systému a pravidel pro obchod s nečleny EU.
- Regulace prostřednictvím minimální ceny byla v roce 2001 nahrazena množstevními kvótami.
- Další reforma, která přinesla změny v systému podpor, byla schválena v roce 2007.
- Reforma přinesla mimo jiné další podporu producentům organizacím, jejich slučování a zakládání nových PO v nových členských státech, omezení finanční podpory intervenčních zásahů a naopak podporu dodávek ovoce a zeleniny zdarma do škol a větší důraz na ekologické požadavky produkce.
- V EU jako celku jsou patrné problémy v produkci zeleniny i ovoce, nabídka převyšuje poptávku, což je stav, který měla napomoci řešit právě reforma z roku 2007.
- Z hlediska ČR přinesl vstup do EU především legislativní změny a zvýraznění konkurence ze zemí EU (včetně sousedních států ve střední Evropě). Liberalizace zahraničního obchodu proběhla už dříve a požadavky na kvalitu jsou stále více dány odběrateli.

Základní legislativa EU

Nařízení Rady 1182/2007 o společné organizaci trhu s ovocem a zeleninou

Nařízení Komise (ES) č. 1580/2007 ze dne 21. prosince 2007, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 2200/96, (ES) č. 2201/96 a (ES) č. 1182/2007 v odvětví ovoce a zeleniny

Nařízení Rady (ES) č. 1234/2007 ze dne 22. října 2007, kterým se stanoví společná organizace zemědělských trhů a zvláštní ustanovení pro některé zemědělské produkty (jednotné nařízení o společné organizaci trhů)

Registrace organizací producentů a sdružení organizací producentů a stahování zboží z trhu

- Nařízení Komise (ES) č. 1580/2007
- Nařízení Rady (ES) č. 1234/2007

Licence pro ovoce a zeleninu

- Nařízení Komise (ES) č. 376/2008
- Nařízení Komise (ES) č. 1580/2007
- Nařízení Komise (ES) č. 1961/2001
- Nařízení Komise (ES) č. 341/2007
- Nařízení Komise (ES) č. 1979/2005
- Nařízení Rady (ES) č. 1234/2007

Dovozní licence pro banány

- Nařízení Komise (ES) č. 2014/2005
- Nařízení Rady (ES) č. 1234/2007
- Nařízení Komise (ES) č. 514/2008

Kontrolní systém jakosti ovoce a zeleniny

- Nařízení Komise 408/2003
- Nařízení Komise (ES) č. 1580/2007
- Nařízení Komise (ES) č. 1221/2008

Projekt „Ovoce do škol“

- Nařízení Rady (ES) č. 13/2009, kterým se mění NR (ES) č. 1290/2005 o financování společné zemědělské politiky, a NR (ES) č. 1234/2007, jednotné nařízení o společné organizaci trhů, a zvláštní ustanovení pro některé zemědělské produkty s cílem vytvořit projekt „Ovoce do škol“
- Nařízení Komise (ES) č. 288/2009, kterým se stanoví prováděcí pravidla k NR 1234/2007, pokud jde o podporu ES na poskytování ovoce a zeleniny a výrobků z ovoce, zeleniny a banánů dětem ve vzdělávacích zařízeních v rámci projektu „Ovoce do škol“.

Základní legislativa ČR

Zákon č. 224/2008 Sb., úplné znění zákona č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích, ve znění pozdějších předpisů
Příslušné prováděcí předpisy

- Vyhláška 127/2008 Sb., kterou se mění vyhl. č. 113/2005 Sb., o způsobu označování potravin a tabákových výrobků, ve znění vyhl. č. 368/2005 Sb., 497/2005 Sb. a 101/2007
- Vyhláška 157/2008 Sb., kterou se mění vyhl. č. 54/2004 Sb., o potravinách určených pro zvláštní výživu a o způsobu jejich použití, ve znění vyhl. č. 402/2006 Sb. a 473/2006 Sb.
- Vyhláška 381/2007 Sb., o stanovení max. limitů reziduí pesticidů v potravinách a surovinách (změna vyhl. č. 272/2008 Sb. a 387/2008 Sb.)
- Vyhláška 211/2006, kterou se zrušuje vyhláška 210/2004 o podmínkách a požadavcích na provozní a osobní hygienu při výrobě potravin a jejich uvádění do oběhu s výjimkou prodeje, kromě potravin živočišného původu
- Vyhláška 366/2005 o požadavcích vztahujících se na některé zmrazené potraviny (ruší vyhlášky 326/1997, 44/2000, 160/2002)
- Vyhláška 650/2004, kterou se mění vyhláška 157/2003 o stanovení požadavků pro čerstvé ovoce a zeleninu, zpracované ovoce a zeleninu, suché skořápkové plody, houby, brambory a výrobky z nich, jakož i další způsoby jejich označování
- Vyhláška 450/2004 o označování výživové hodnoty potravin
- Vyhláška 289/2004, kterou se mění vyhláška 335/1997 pro nealkoholické nápoje a koncentráty k přípravě nealkoholických nápojů, ovocná vína, ostatní vína apod.

Zákon 385/2009 Sb., úplné znění zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství, jak vyplývá ze změn provedených zákonem č. 62/2000 Sb., 307/2000 Sb., 128/2003 Sb., 85/2004 Sb., 317/2004 Sb., 94/2005 Sb., 441/2005 Sb., 230/2006 Sb., 409/2006 Sb., 35/2008 Sb., 267/2006 Sb., 95/2008 Sb., 109/2009 Sb., 95/2009, 109/2009, 227/2009, 291/2009

Příslušné prováděcí předpisy

- Nařízení vlády 83/2009 Sb., o stanovení důsledků porušení podmíněnosti poskytování přímých podpor, některých podpor

v rámci společné organizace trhu s vínem a některých podpor PRV, a o změně některých souvisejících nařízení vlády

- Nařízení vlády 318/2008 Sb., o provádění některých opatření společné organizace trhu s ovocem a zeleninou, účinnost od 1. 9. 2008 (ruší NV č. 247/2004 Sb.)
- Nařízení vlády 112/2008 Sb., o stanovení některých podmínek poskytování národních doplňkových plateb přímým podporám
- Nařízení vlády 99/2008 Sb., kterým se mění NV č. 242/2004 Sb., o podmínkách provádění opatření na podporu rozvoje mimoprodukčních funkcí zemědělství spočívajících v ochraně složek životního prostředí (o provádění agroenvironmentálních opatření, ve znění NV č. 542/2004 Sb., 119/2005 Sb., 515/2005 Sb., 351/2006 Sb. a 81/2007 Sb.)
- Nařízení vlády 79/2007 o podmínkách provádění agroenvironmentálních opatření
- Nařízení vlády 75/2007 o podmínkách poskytování plateb za přírodní znevýhodnění v horských oblastech, oblastech s jinými znevýhodněními a v oblastech Natura 2000 na zemědělské půdě
- Nařízení vlády 47/2007 o stanovení některých podmínek poskytování jednotné platby na plochu zemědělské půdy a některých podmínek poskytování informací o zpracování zemědělských výrobků, pocházejících z půdy uvedené do klidu
- Nařízení vlády 257/2006, kterým se mění nařízení vlády 181/2004 o stanovení bližších podmínek provádění společných organizací trhu, pokud jde o systém poskytování subvencí při vývozu pro zemědělské výrobky a zpracované zemědělské výrobky, ve znění vyhlášky 99/2005
- Nařízení vlády 88/2006 o způsobu a rozsahu vyžadování údajů o ovocných sadech obhospodařovaných v režimu intenzivního ovocnářství

Zákon 30/2006, úplné znění zákona 242/2000 o ekologickém zemědělství a o změně zákona 368/1992 o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

Příslušné prováděcí předpisy

- Vyhláška 16/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o ekologickém zemědělství

Zákon 249/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči, ve znění zákonů č. 626/2004 Sb., 444/2005 Sb. a 131/2006 Sb.

Příslušné prováděcí předpisy

- Vyhláška č. 215/2008 Sb., o opatřeních proti zavlékání a rozšiřování škodlivých organismů rostlin a rostlinných produktů, ve znění vyhl. č. 159/2009 Sb. (ruší vyhl. č. 662/2004 Sb., 247/2005 Sb., 244/2006 Sb. a 493/2006 Sb.)
- Vyhláška 334/2004 o mechanizačních prostředcích na ochranu rostlin
- Vyhláška 333/2004 o odborné způsobilosti na úseku rostlinolékařské péče
- Vyhláška 329/2004 o přípravcích a dalších prostředcích na ochranu rostlin (ve znění vyhlášky 371/2006)
- Vyhláška 328/2004 o evidenci výskytu a hubení škodlivých organismů ve skladech rostlinných produktů a o způsobu zjišťování a regulace jejich výskytu v zemědělských veřejných skladech a skladech SZIF

Zákon č. 184/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 408/2000 Sb., o ochraně práv k odrůdám rostlin a o změně zákona č. 92/1996 Sb., o odrůdách, osivu a sadbě pěstovaných rostlin, ve znění zákonů č. 147/2002 Sb., 149/2002 Sb., 219/2003 Sb., 554/2005 Sb., 377/2005 Sb. a 444/2005 Sb.

Zákon 316/2006, úplné znění zákona 219/2003 o uvádění do oběhu osiva a sadby pěstovaných rostlin, jak vyplývá ze změn provedených zákonem 444/2005 a 178/2006 a příslušnými prováděcími předpisy

Zákon 314/2006, kterým se mění zákon 185/2001 o odpadech, ve znění pozdějších předpisů

Zákon 156/1998 o hnojivech, pomocných půdních látkách, pomocných rostlinných přípravcích a substrátech a o agrochemickém zkoušení zemědělských půd, ve znění pozdějších předpisů (317/2004, 444/2005, 553/2005) a příslušných prováděcích předpisů

Platné dotační tituly

Státní zemědělský intervenční fond (www.szif.cz) → Společná organizace trhu → Rostlinná výroba → Ovoce a zelenina

Státní zemědělský intervenční fond (www.szif.cz) → Společná organizace trhu → Rostlinná výroba → Výrobky ze zpracovaného ovoce a zeleniny

Státní zemědělský intervenční fond (www.szif.cz) → Společná organizace trhu → Rostlinná výroba → Banány

Další zdroje informací

Ministerstvo zemědělství ČR (www.mze.cz) → Zemědělství → Rostlinné komodity → Ovoce a zelenina → Situační a výhledové zprávy

4. Obiloviny a osiva

Organizace trhu v tomto sektoru je na úrovni EU řízena Evropskou komisí. Před vytvořením jednotné organizace zemědělských trhů v roce 2008 fungoval speciální Řídící výbor pro obiloviny, který byl podobně jako v dalších sektorech nahrazen od července 2008 jednotným zastřešujícím Řídícím výborem pro společnou organizaci zemědělských trhů, který se v rámci komitologie vyjadřuje k předkládaným legislativním návrhům, podílí se na schvalování přijímaných opatření k řízení trhu a zprostředkovává výměnu informací mezi členskými státy a Evropskou komisí.

Regulace v sektoru obilovin se projevuje prostřednictvím:

- **intervenčního nákupu**, který odčerpává přebytky trhu s obilovinami, plní funkci tzv. zachytné sítě (uskutečňuje se podle pravidel EU a je řízena Evropskou komisí, obiloviny pro intervenční odkup musí splňovat stanovené kvalitativní standardy, limity pro obsah kontaminujících látek apod.);
- **stanovení garantované intervenční ceny** (pšenice obecná, ječmen obecný a kukuřice setá – zde byl ovšem od hospodářského roku 2009/2010 stanoven pro všechny členské státy EU množstevní strop 0t pro intervenční nákup, podobná restrikce na intervenční nákup se pro rok 2010/2011 chystá i u ječmene);
- **stanovení seznamu platných intervenčních center** (stanovuje Evropská komise);
- **jednotné výše dovozního cla na obiloviny** (určováno na základě výše intervenční ceny, dovozní ceny, ceny na zámořských burzách a situace na světových trzích);
- **společných celních kvót** (pro zboží dovážené za sníženou sazbou);
- **dovozních a vývozních licencí na obiloviny**.

4.1 Vliv vstupu ČR do EU na situaci v odvětví

Globální spotřeba obilovin zažívala v posledních letech zvyšování v důsledku růstu světové populace a poptávky po potravinách

a krmivech pro hospodářská zvířata, nyní se ale zpomaluje, takže světová produkce obilovin v posledních třech letech po jistém krizovém období převyšuje spotřebu a světové rezervy základních druhů obilovin mírně narůstají. Největšími dovozci základních druhů obilovin (pšenice, rýže) jsou státy Středního východu, Afriky či jihovýchodní Asie, spotřeba kukuřice vzrůstá v USA a v Číně. K nárůstu globální produkce a sklizně dochází vedle USA ve státech Latinské Ameriky a zemích bývalého Sovětského svazu (platí pro kukuřici a částečně pro pšenici), u pšenice narůstá produkce a vývoz z Austrálie, ale také z Indie, která je i významným exportérem rýže. Důležitými vývozci obilovin globálně zůstávají nadále i EU a Kanada.

Trh s obilovinami se vyznačoval v krizovém období převahou globální poptávky nad nabídkou, což bylo doprovázeno zvyšováním cen obilovin na světových trzích, zejména u pšenice, a značným poklesem světových zásob. Nyní světová cena obilovin již druhým rokem klesá a v některých zemích EU již poklesla pod cenu intervenční. Příčinu nelze hledat jen ve zvýšení nabídky na trhu s obilovinami, ale i v důsledcích světové hospodářské krize. Zejména vlivem zmíněného produkčního výpadku v důležitých pěstitelských regionech (EU, východní Evropa, Austrálie, Kanada) v marketingovém roce 2007/2008 přistoupila EU k opatřením typu přechodného zrušení principu „set aside“ (povinné vynechání půdy z produkce a ponechání ladem), uplatňovaného v rámci SPS. V rámci Health Check bylo zrušení systému povinného vyjímání části půdy z produkce potvrzeno. Stejně tak původně podporované využívání produkce obilovin k nepotravinářským účelům (zejména na výrobu biopaliv) se ukázalo jako jev ohrožující do značné míry soběstačnost EU, a to zejména v produkci pšenice. I zde tedy došlo k přehodnocení politiky finančních podpor. Dalším z mimořádných opatření bylo dočasné přerušení uplatňování dovozních cel na obiloviny ze strany EU. Unie přehodnotila také svoji intervenční politiku v sektoru, a to u kukuřice, následovat má restriktive intervenční politiky u ječmene. Vývoj světové produkce obilovin a poptávky po nich se projevil v EU načas zastavením trendu klesajícího dovozu a stou-

pajícího vývozu. Ačkoli v EU tvoří až 45 % produkce obilovin pšenice setá, v marketingovém roce 2007/2008 převyšoval dovoz této komodity v EU vývoz, vzrostly proto obavy z ohrožení soběstačnosti EU v produkci obilovin, což by mohlo negativně ovlivnit i výrobu živočišnou. V marketingovém roce 2008/2009 ovšem opět došlo zejména díky příznivé sklizni ke zlepšení situace, především u pšenice. K určitému poklesu produkce obilovin v EU opět došlo v roce 2009/2010, s výjimkou Polska, kde produkce stoupala.

Po vstupu ČR do EU již nelze hovořit o odděleném českém trhu obilovin, ale pouze o českém trhu jako součásti společného trhu s obilovinami v rámci SZP. Tato skutečnost se projevila hned v první sklizňové sezoně 2004/2005, kdy byly po mimořádné úrodě v létě 2004 vzhledem ke zvýšení osevních ploch obilovin zaznamenány významné přebytky pšenice. ČR musela následně žádat Evropskou komisi, aby povolila její intervenční odkup v rámci vyhlášení nabídkového řízení. Nemohla tedy o této skutečnosti rozhodnout sama. Vývoz obilovin je podobně jako u jiných komodit záležitostí týkající se celé SZP. Následně se ovšem EU v sektoru obilovin začala potýkat spíše s deficitem nabídky, což ovlivnilo i stav intervenčních zásob, které nyní postupně narůstají (viz výše).

Vstupem ČR do EU se v rámci administrace společné organizace trhu s obilovinami staly důležitým zdrojem informací o cenách na vnitřním trhu EU plodinové burzy. Majoritní obilninou pěstovanou v ČR však nadále zůstává pšenice (přesněji pšenice ozimá). Od roku 2004 je zaznamenáváno zvyšování osevních ploch u kukuřice (i když ČR má omezenou výměru oblastí, pro které je pěstování kukuřice skutečně vhodné; konkurenceschopnost našich pěstitelů je závislá na příznivých klimatických podmínkách daného pěstebního roku, stejně tak představuje problém výskyt největších škůdců kukuřice – zavíječe kukuřičného a bázlivce kukuřičného).

4.2 Problematika geneticky modifikovaných organismů (GMO)

Problematiky obilovin a osiv se dotýká i poměrně citlivá otázka genetické modifikace, která je v současnosti řešena jak na fóru WTO, tak i v rámci příslušných institucí EU. Geneticky upravené (transgenní) plodiny jsou takové, jejichž genetická informace byla pozměněna pomocí genů z jiného organismu, například z odlišné rostliny či z bakterie. Díky tomu rostliny získaly nové vlastnosti. Nejčastější úpravy mají za cíl jednak to, že se plodiny díky vloženému genu stávají odolnějšími vůči postřikům proti pleveľům, jednak mají za cíl dosáhnout toho, aby se rostliny ubránily škůdcům i bez chemického ošetření.

V ČR je v současnosti povoleno komerční pěstování jediné transgenní obiloviny – Bt-kukuřice (do DNA kukuřice je vložen gen bakterie *Bacillus thuringiensis*, který způsobuje její odolnost proti zavíječi kukuřičnému; rostlina sama produkuje toxin, který ji proti housenkám zavíječe chrání). Na polích v ČR je tato plodina pěstována od roku 2005 a je určena pouze ke zkrmování. Největším pěstitelům Bt-kukuřice v EU je Španělsko. Některé země (např. Rakousko či Maďarsko) GMO naopak zcela odmítají.

Největším světovým producentem transgenního osiva (nejen kukuřice) jsou USA, kde se GM plodiny pěstují již od roku 1996. Produkce GMO narůstá v asijských zemích (Čína, Indie) či v Latinské Americe (GM bavlna, řepka olejná či sója). V březnu 2010 Evropská komise povolila v EU pěstování geneticky modifikovaných brambor k nepotravinářským účelům.

V rámci celé EU platí povinnost označovat potraviny, při jejichž výrobě byly využity rostliny nebo zvířata s uměle pozměněnými geny. Poněkud paradoxní situace se týká dovozu GM plodin a potravin. EU původně uvalila v roce 1999 moratorium na jejich dovoz, stala se však předmětem ostré kritiky na půdě WTO, především ze strany Kanady, Argentiny a USA. Pod jejím vlivem EU v květnu 2004 moratorium odvolala, takže dnes je možno do EU dovážet nejen transgenní kukuřici, ale například

i některé druhy GM sóji a výrobků z nich. Spory ohledně GMO jsou nadále předmětem běžné agendy WTO ve vztahu k EU.

V EU platí nařízení č. 2001/18 o pravidlech uvolňování GMO do životního prostředí, nařízení č. 1829/2003 o geneticky modifikovaných potravinách a krmivech a nařízení č. 1830/2003 o sledovatelnosti a označování GMO a sledovatelnosti potravin a krmiv vyrobených z GMO. Na jejich základě musí GMO, potraviny a krmiva, které je obsahují nebo jsou z nich vyrobeny, nést příslušné označení. Problém koexistence GM plodin s produkty konvenčního a ekologického zemědělství na legislativní úrovni řeší jednotlivé členské státy, odpovědnost tedy leží na nich (případně na úrovni regionální u některých států). Evropská komise v červenci 2003 prostřednictvím doporučení státy vyzvala k vytvoření národních legislativních norem a strategií pro umožnění koexistence. Sama tuto národní legislativu pouze notifikuje a vydává zprávy o její implementaci. Při Evropské komisi působí Styčná skupina pro výměnu a koordinaci informací o koexistenci geneticky modifikovaných, konvenčních a ekologických plodin (COEX-NET) a Evropský úřad pro koexistenci (ECob).

Shrnutí

- Regulace v sektoru obilovin se projevuje prostřednictvím intervenčních nákupů, stanovení garantované ceny, jednotné výše dovozního cla, společných celních kvót a licencí.
- Zdrojem o cenách na vnitřním trhu jsou plodinové burzy.
- Poptávka po obilovinách globálně roste. Pod vlivem značného poklesu intervenčních zásob (zejména u pšenice), k němuž došlo v minulých letech, EU sáhla k mimořádným opatřením (dočasné zrušení principu povinného vynětí půdy z produkce v rámci systému SPS, přehodnocení podpory nepotravinářského využití produkce obilovin, dočasné zrušení dovozních cel na obiloviny).
- Jedinou geneticky modifikovanou obilovinou, jejíž komerční pěstování je v ČR povoleno, je kukuřice. Po odvolání

moratoria EU na dovoz GM plodin v roce 2004 (pod tlakem WTO) lze zvnějšku dovážet i jiné GM plodiny. V březnu 2010 Evropská komise povolila v EU pěstování geneticky modifikovaných brambor, které jsou však určeny pouze na výrobu škrobu. Globálně platná právní úprava týkající se používání biotechnologií a obchodování s GMO však prozatím neexistuje.

Základní legislativa EU

Nařízení Rady (ES) č. 72/2009 o úpravách společné zemědělské politiky změnou nařízení (ES) č. 247/2006, (ES) č. 320/2006, (ES) č. 1405/2006, (ES) č. 1234/2007, (ES) č. 3/2008, (ES) č. 479/2008 a zrušení nařízení (EHS) č. 1883/78, (EHS) č. 1254/89, (EHS) č. 2247/89, (EHS) č. 2055/93, (ES) č. 1868/94, (ES) č. 2596/97, (ES) č. 1182/2005 a (ES) č. 315/2007 („Health Check“)

Nařízení Komise (ES) č. 127/2009 kterým se stanovují postupy a podmínky pro uvedení do prodeje obilovin ze zásob platebních nebo intervenčních agentur

Nařízení Komise (ES) č. 612/2009 kterým se stanoví společná prováděcí pravidla k režimu vývozních náhrad pro zemědělské produkty

Nařízení Komise (ES) č. 687/2008 kterým se stanoví postupy pro přejímání obilovin platebními agenturami nebo intervenčními agenturami a metody analýzy pro určování jakosti obilovin

Nařízení Komise (ES) č. 376/2008 kterým se stanoví společná prováděcí pravidla k režimu dovozních a vývozních licencí a osvědčení o stanovení náhrady předem pro zemědělské produkty

Nařízení Komise (ES) č. 514/2008 kterým se mění nařízení (ES) č. 376/2008, kterým se stanoví společná prováděcí pravidla k režimu dovozních a vývozních licencí a osvědčení o stanovení náhrady předem pro zemědělské produkty, jakož i nařízení (ES) č. 1439/95, (ES) č. 245/2001, (ES) č. 2535/2001, (ES) č. 1342/2003, (ES) č. 2336/2003, (ES) č. 1345/2005, (ES) č. 2014/2005, (ES) č. 951/2006, (ES) č. 1918/2006, (ES) č. 341/2007, (ES)

č. 1002/2007, (ES) č. 1580/2007 a (ES) č. 382/2008 a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 1119/79

Nařízení Rady (ES) č. 1234/2007 kterým se stanoví společná organizace zemědělských trhů a zvláštní ustanovení pro některé zemědělské produkty („jednotné nařízení o společné organizaci trhů“)

Nařízení Rady (ES) č. 735/2007 kterým se mění nařízení (ES) č. 1784/2003 o společné organizaci trhu s obilovinami (reforma SOT – zavedení stropů intervence pro kukuřici)

Nařízení Komise (ES) č. 884/2006 kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 1290/2005, pokud jde o financování intervenčních opatření ve formě veřejného skladování Evropským zemědělským a záručním fondem (EZZF) a o zaúčtování operací veřejného skladování platebními agenturami členských států

Nařízení Komise (ES) č. 1342/2003 kterým se stanoví zvláštní prováděcí pravidla k režimu dovozních a vývozních licencí v odvětví obilovin a rýže

Nařízení Komise (ES) č. 1249/1996 kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení rady (EHS) č. 1766/1992, pokud jde o dovozní cla v odvětví obilovin

Základní legislativa ČR

Zákon č. 300/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 219/2003 Sb., o uvádění do oběhu osiva a sadby pěstovaných rostlin a o změně některých zákonů (zákon o oběhu osiva a sadby), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Zákon č. 291/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Zákon č. 96/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 219/2003 Sb., o uvádění oběhu osiva a sadby pěstovaných rostlin a o změně některých zákonů (zákon o oběhu osiva a sadby), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 9/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 156/1998 Sb., o hnojivech, pomocných půdních látkách, pomocných rostlinných přípravcích a substrátech a o agrochemickém zkoušení půd (zákon o hnojivech) ve znění pozdějších předpisů a další související zákony

Nařízení vlády č. 45/2009 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 79/2007 Sb., o podmínkách provádění agroenvironmentálních opatření, ve znění nařízení vlády č. 114/2008 Sb

Vyhláška č. 369/2009 Sb., o podrobnostech uvádění osiva a sadby pěstovaných rostlin do oběhu.

Vyhláška č. 159/2009 Sb., kterou se mění vyhláška č. 215/2008 Sb., o opatřeních proti zavlečení a rozšiřování škodlivých organismů rostlin a rostlinných produktů

Vyhláška č. 89/2006 Sb., o bližších podmínkách pěstování geneticky modifikované odrůdy, ve znění vyhlášky č. 58/2010 Sb.

Zákon č. 78/2004 Sb., o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a genetickými produkty, ve znění zákona č. 346/2005 Sb.

Platné dotační tituly

Státní zemědělský intervenční fond (www.szif.cz) → Společná organizace trhu → Rostlinná výroba → Obiloviny

Další zdroje informací

Ministerstvo zemědělství ČR (www.mze.cz) → Zemědělství → Rostlinné komodity → Obiloviny, olejnin a luskoviny → Situační a výhledové zprávy

5. Olejnin

Na počátku devadesátých let produkce v ČR stagnovala v důsledku restrukturalizace zemědělství. Následoval však významný nárůst produkce, osevních i sklizňových ploch olejnin, a to i v souvislosti s podporou EU výrobě biopaliv.

5.1 Vliv vstupu ČR do EU na situaci v odvětví

5.1.1 Řepka olejná

Řepka představuje hlavní olejninu pěstovanou v EU. Její produkce se po roce 2000 zvýšila až čtyřikrát, přičemž Německo a Francie produkují více než polovinu vypěstovaného množství řepky v EU. Významnými producenty olejnin se po dokončení východního rozšíření v roce 2007 staly také Rumunsko a Bulharsko.

Také v ČR došlo od roku 1990 k více než ztrojnásobení produkce. K poklesu produkčních ploch řepky došlo těsně před vstupem do EU, v marketingovém roce 2003/2004, pak ale následoval opět nárůst. Díky tomu patří ČR k největším pěstitelům řepky v EU spolu s Francií, Německem, Velkou Británií a Polskem. Podle odhadů a hodnocení sklizně pro rekordní rok 2009 se ČR pohybovala na 3.–5. místě mezi producenty řepky v EU. Řepka se tak u nás stala nejpěstovanější plodinou z olejnin (v roce 2008/2009 tvořila téměř 14 % všech osevů v ČR). Výrazně méně se na produkci olejnin podílí slunečnice, hořčice, len a sója), v pěstování máku setého naopak ČR náleží mezi největší světové producenty.

Boom produkce řepky souvisí částečně se vstupem ČR do EU, s měnící se strategií SZP a s trendy na globálních zemědělských trzích. EU se donedávna snažila podporovat zvýšení pěstování olejnin na biopalivo namísto některých jiných plodin. Svou roli hrály jednak ekologické ohledy (snaha nahradit část fosilních paliv v dopravě biopalivy v souladu se závazky Kjótského protokolu), jednak snaha snížit závislost na dovozu pohonných hmot.

EU v roce 2001 přijala akční plán na podporu spotřeby alternativních paliv pocházejících ze zemědělských zdrojů (bioetanol, bionafta, tedy tzv. biopaliva první generace), používaných ve

směsi s konvenčními palivy, případně konvenční paliva nahrazující. Směrnice o biopalivech z roku 2003 stanovila pro členské státy povinnost 5,75% podílu biopaliv na produkci a prodeji pohonných hmot do roku 2010. V lednu 2008 Evropská komise předložila tzv. klimaticko-energetický balík legislativních návrhů, jehož cílem je zefektivnění boje EU proti globálnímu oteplování a snížení její závislosti na dovozech (zdrojů) energie (především ropy). Součástí klimaticko-energetického balíku, který byl schválen na přelomu let 2008 a 2009 je směrnice o podpoře energie z obnovitelných zdrojů, podle níž má být do roku 2020 využíváno v unijním průměru 20% energie produkované z obnovitelných zdrojů. Konkrétní závazky byly v tomto směru stanoveny také pro každý členský stát; ČR by měla do konce roku 2020 podle výpočtu Evropské komise dosáhnout 13% podílu obnovitelných zdrojů na výrobě energie. Současně má všechny členské státy zavazovat cíl navýšení podílu energie z obnovitelných zdrojů v oblasti dopravy na 10% konečné spotřeby.

Uvedené tendence nebyly prosty problémů. Produkce olejnin na výrobu bionafty způsobuje podobně jako v případě jiných zemědělských plodin využívaných ve velkém k výrobě biopaliv první generace jejich nedostatek v potravinářství. Odhady hovoří o tom, že kdyby se mělo používání biopaliv v automobilech podstatněji rozšířit, znamenalo by to, že by se pro pěstování řepky olejné či slunečnice musela vyhradit většina zemědělských ploch v Evropě. Dovoz biopaliv zvnějšku EU je problematický z ekologického hlediska (kácení deštných pralesů pro získání zemědělské půdy k masivnímu pěstování plodin pro výrobu biopaliv). EU se navíc pokouší proti levným dovozům biopaliv ze třetích zemí bojovat prostřednictvím cel či zdanění dovozů, což je opět jedním ze sporných bodů vnějších obchodních vztahů (např. transatlantické vztahy). Samotná masivní produkce používání biopaliv první generace má řadu negativních ekologických i ekonomických konsekvencí. EU proto v současnosti od výrazné finanční podpory biopaliv první generace postupně upouští a otevírá se prostor pro hledání dalších variant (například syntetické dieselové palivo vyrobené z pevné biomasy, upřednostňování tzv. biopaliv

druhé generace, modernizace automobilového průmyslu, budoucí větší využívání hybridního pohonu apod.).

Posuny v postoji EU k pokračování podpor biopaliv první generace naznačuje i zrušení hektarové podpory pěstování energetických plodin, k němuž došlo v rámci Health Check. Podpora ve výši 45 €/ha (známá jako tzv. uhlíkový kredit) byla původně vyplácena pouze ve státech, které uplatňují systém SPS a které tak mohly vedle této speciální platby využívat i podporu nepotravinářské produkce na půdě, která je povinně ponechávána ladem. Tyto specifické podpory byly vedeny přechodně zvýšenou snahou Evropské komise přeorientovat evropské zemědělce na produkci energetických plodin. Novým členským státům Evropská komise nejprve umožňovala začlenit hektarovou podporu energetických plodin mezi TOP-UP platby, této možnosti však využily jen některé z nich (Polsko, Maďarsko). Revizí nařízení č. 1782/2003 bylo umožněno poskytovat tzv. uhlíkový kredit i v nových členských státech. Problém představovalo relativně nízké navýšení zaručené plochy pro nové členské státy (500 tis. ha oproti 1,5 mil. ha pro státy EU-15). Další komplikací pro české zemědělce byla konkurence zemědělců jiných energetických plodin, zejména cukrové řepy, jejíž producenti vlivem negativních efektů reformy cukerného pořádku v českém kontextu hledají nepotravinářská odbytí. Dalším faktorem byla také podmínka, podle níž na tzv. uhlíkový kredit mají nárok pouze ti zemědělci, kteří disponují dlouhodobými kontraktuálními vztahy s výrobcí biopaliv. Následné snižování a úvahy o úplném zrušení hektarové podpory zemědělcům energetických plodin v EU jsou odrazem vývoje na poli světového obchodu s některými základními komoditami určenými pro potravinářskou výrobu (zejména obiloviny), ale i odrazem reorientace podpory v rámci EU. Střednědobá revize Health Check přinesla jednak zrušení systému povinného ponechávání půdy ladem (set-aside), jednak zrušení energetické prémie. Je otázkou, jaký vliv tento krok bude mít na pěstování olejnin, zejména řepky, v členských státech EU. V nových členských státech včetně ČR totiž bylo možné získávat tzv. uhlíkový kredit v důsledku legislativních změn v EU pouze velmi krátce

(do roku 2009), boom pěstování řepky jím tedy zpočátku nebyl příliš ovlivněn.

V ČR produkce řepky určené na biopalivo měla i své problémy, spojené částečně i s faktem rychlého nárůstu osevních ploch a sklizně. Zpočátku chyběly skladovací kapacity; prodej bezprostředně po sklizni byl tedy uskuťčňován za cenu nižší, než byla běžná zálohová cena v EU i očekávaná smluvní cena. Problematická byla i dotační politika vlády. V ČR bylo nařízení vlády obnovující finanční podporu zpracování řepky na MEŘO přijato až v dubnu 2005. Dotace měly být vypláceny do konce roku 2005, pak mělo začít plošné přimíchávání biopaliv do pohonných hmot a prodej bionafty. Výše podpory byla stanovena na 7 tis. Kč za tunu MEŘO, přičemž mohla být až o 15 % vyšší či nižší v závislosti na cenách výrobních vstupů. Celkem měla za rok 2005 vláda vyplácet z rozpočtu (s využitím dotačních prostředků z rozpočtu EU) 450 mil. Kč. Důsledkem pozdního přijetí české legislativy bylo jednak napomenutí Evropské komise, jednak problémy s odbytem nezpracované řepky z roku 2004. Proklamovaný nedostatek financí na dotace ovšem způsobil, že vláda zákonnou úpravu podpory biomasy v říjnu 2005 ještě změnila a snížila částku dotace za tunu MEŘO na polovinu (3 680 Kč za tunu) s účinností od listopadu 2005. Plošné přimíchávání biopaliv v této době probíhalo bez dotační podpory či daňových úlev.

V současnosti je z prostředků EU poskytována podpora na pěstování plodin určených mimo jiné k výrobě biopaliv prostřednictvím jednotné platby na plochu (SAPS) a národní doplňkové platby (TOP-UP). Z národních dotací je možné využít některé podpůrné programy, v roce 2009 bylo možné ještě žádat o tzv. uhlíkový kredit, počínaje rokem 2010 byla podpora ukončena. Povinnost nízkoprocenťního přimíchávání je uplatňována bez dotací. Zákon o spotřebních daních ale stanovuje sníženou sazbu spotřební daně pro čistá biopaliva (např. čistý MEŘO a rostlinné oleje).

Problémem bývaly také omezené zpracovatelské kapacity lisoven oleje. Dle údajů z roku 2008 existuje v ČR na 13 společností, které se zabývají výrobou MEŘO s celkovou kapacitou více než

300 tis. t. Jen Setuza provozuje tři závody (v Olomouci, Mydlovarech a Ústí nad Labem). Nové výroby zahájila např. společnost Oleo Chemical Liberec či společnost PREOL Lovosice. V roce 2008 se v ČR vyrobilo cca 75 173 t MEŘO, z tohoto množství se 33 588 t vyvezlo. Dovoz MEŘO činil v roce 2008 43 657 t (nejvíce ze Slovenska a Německa).

5.1.2 Další olejiny

Otázka produkce všech dalších olejnin je v porovnání s aktuální problematikou produkce řepky marginální, s výjimkou máku, jehož sklizňové plochy v posledních letech narůstaly. Mák setý je pro české pěstitele ziskovou komoditou, protože téměř 87,5 % produkce je dlouhodobě exportováno. Od roku 2005 produkce máku podléhá doзору celní služby. Pěstitelé máku setého na ploše větší než 100 m² mají (podobně jako u konopí) povinnost hlásit výnosy i počty osetých hektarů z důvodu možného zneužití pro výrobu narkotik. Pracovníci celní služby mohou v rámci své kontrolní činnosti vstupovat na pozemky i do zemědělských objektů.

Shrnutí

- Význam a produkce olejnin v EU v posledních letech výrazně vzrůstaly v souvislosti s podporou EU výrobě biopaliv, nyní však EU tuto svoji politiku přehodnocuje, především v případě podpory produkce biopaliv první generace.
- V EU i ČR se mnohonásobně zvýšila produkce řepky; ČR se nachází mezi největšími producenty řepky v EU.
- Otázka produkce další olejnin je v porovnání s řepkou marginální, s výjimkou máku setého. Zde patří ČR mezi největší světové producenty, většina produkce je exportována.

Základní legislativa EU

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/28/ES, o podpoře energie z obnovitelných zdrojů a o změně a následném zrušení směrnic 2001/77/ES a 2003/30/ES

Základní legislativa ČR

Nařízení vlády č. 112/2008 Sb., o stanovení některých podmínek poskytování národních doplňkových plateb k přímým podporám

Vyhláška č. 48/2008 Sb., o způsobu výpočtu nároku na vrácení spotřební daně zaplacené v cenách některých minerálních olejů spotřebovaných v zemědělské prvovýrobě

Nařízení vlády č. 47/2007 Sb., o stanovení některých podmínek při poskytování jednotné platby na plochu zemědělské půdy a některých podmínek poskytování informací o zpracování zemědělských výrobků pocházejících z půdy uvedené do klidu

Nařízení vlády č. 79/2007 Sb., o podmínkách provádění agroenvironmentálních opatření, ve znění pozdějších předpisů

Nařízení vlády č. 242/2004 Sb., o podmínkách provádění opatření na podporu rozvoje mimoprodukčních funkcí zemědělství spočívajících v ochraně složek životního prostředí, ve znění pozdějších předpisů

Platné dotační tituly

Státní zemědělský intervenční fond (www.szif.cz) → Společná organizace trhu → Rostlinná výroba → Řepka olejná

Další zdroje informací

Ministerstvo zemědělství ČR (www.mze.cz) → Zemědělství → Rostlinné komodity → Obiloviny, olejny a luskoviny → Situační a výhledové zprávy

6. Živočišná výroba

Všechny dílčí sektory živočišné výroby podléhají společné tržní organizaci, která se projevuje především ve vztahu k obchodu se třetími zeměmi a ve společné legislativní regulaci.

Důležité je, že ve většině komodit prošla živočišná výroba již reformou financování SZP, která systémem přímých plateb nahradila systém dotací částečně svázaných s produkcí a její kvantitou, i když některé platby svázané s produkcí jsou nadále zachovávány (např. prémie na krávy bez tržní produkce mléka). Dotace v tomto odvětví do značné míry ovlivňuje skutečnost, že ČR je spolu s dalšími novými členskými státy do roku 2013 příjemcem pouze omezeného procenta přímých plateb z rozpočtu EU. Od roku 2005 poskytuje ČR v rámci nároku na dorovnávání povolené části přímých plateb z vlastních zdrojů doplňkové přímé platby na chov přežvýkavců (v roce 2009 činila tato částka 1 461,30 Kč na jednotku). V letech 2008 a 2009 byly poskytovány platby TOP-UP také na ovce, respektive kozy (1 344,80 Kč na jednotku a následně 1 362,10 Kč na jednotku), a krávy bez tržní produkce mléka (2 939,70 Kč na jednotku a následně 3 280,40 Kč na jednotku).

Součástí legislativních pravidel, týkajících se obecně celé živočišné výroby, je i systém veterinárních předpisů a opatření, jimž se musela ČR se vstupem do EU přizpůsobit. V přístupové smlouvě se podařilo vyjednat dvě výjimky:

- Do 31. prosince 2006 se v 52 podnicích v ČR neuplatňovaly veterinární předpisy EU týkající se produkce masa, masných výrobků, vajec, vaječných výrobků, mléka a mléčných výrobků a jejich uvádění na trh.
- Do 31. prosince 2009 se v ČR neuplatňovala v plném rozsahu směrnice stanovující minimální požadavky na ochranu nosnic č. 1999/74 (otázka tzv. klecových chovů; bylo povoleno nedodržování minimální výšky klecí za určitých podmínek do stanoveného data pro již používané tzv. neobohacené klecové systémy).

Přístupová smlouva stanovila také výši porážkových premii či premii pro krávy bez tržní produkce mléka. Dalším významným

pozůstatkem regulace je množství kvóta na dotovanou produkci mléka, která opět vyplývá z přístupové smlouvy (viz dále). V posledních letech se však počítá s postupným uvolňováním kvótního systému a do roku 2015 s jeho úplným zrušením v sektoru produkce mléka, v jehož rámci však současně dochází ke značným turbulencím vyvolaným krizovými situacemi na trhu.

Vliv vstupu do EU je třeba posuzovat i z toho hlediska, že sektor živočišné výroby přímo souvisí i s dalšími komoditními sektory zemědělství (odbyt krmných obilovin, výroba dehydratovaného krmiva). Vývoj v oblasti živočišné výroby se pak zpětně odráží na odbytové stránce výroby rostlinné (produkce krmiv). Pro sektor je tedy důležitá i legislativa EU upravující společnou organizaci trhu s krmivy (nařízení č. 1786/2003 o společné organizaci trhu se sušenou pící ve znění pozdějších předpisů), která se od roku 2008 stala podobně jako v případě dalších regulačních tržních systémů v zemědělské oblasti součástí jednotné tržní organizace (nařízení č. 1234/2007). Nadále ovšem platí, že pro každý marketingový rok je stanoveno maximální zaručené množství produkce dehydratovaného krmiva (dle nařízení č. 1234/2007 ve výši 4 960 723 t). V přístupové smlouvě byla pro ČR stanovena kvóta na produkci sušené píce (27 942 t). Stanovena je i výše podpory na zpracování (33 €/t dle nařízení č. 1234/2007), která je poskytována na základě stanovených podmínek (smluvní vztah mezi pěstitelem a zpracovatelem, zpracovatel zpracovávající vlastní produkci atd.).

V oblasti živočišné výroby všeobecně platí, že s přechodem principu financování přímých plateb na metodu jednotné platby na farmu (SPS), která s sebou přináší nutnost dodržování cross-compliance (legislativních norem týkajících se environmentálních omezení, ochrany spotřebitele, dodržování welfare zvířat apod.), rostou i náklady chovatelů.

6.1 Drůbež a produkce vajec

Organizace trhu v tomto sektoru na úrovni EU se projevuje prostřednictvím:

- právní regulace trhu EU s drůbežím masem a vejci;
- standardizace produktů a marketingových pravidel týkajících se vajec (označování vajec);
- existence společného celního sazebníku a opatření v obchodu EU se třetími zeměmi (celní kvóty pro drůbeží maso, vejce a vaječný albumin).

Reforma SZP z roku 2003 zavedla v komoditách drůbeží maso a vejce systém jednotné platby na farmu, který chovatelům nahradil přímými platbami podpory související s produkcí. Od července 2008 je společná organizace trhu s vejci stejně jako u drůbežího masa zahrnuta do společné organizace zemědělských trhů v EU.

6.1.1 Vliv vstupu ČR do EU na situaci v odvětví

Po vstupu ČR do EU vstoupila v platnost opatření společné organizace trhu EU s drůbežím masem a vejci, což mělo vliv na vývoj u těchto komodit. Vstup do EU měl samozřejmě vliv i na celní opatření. Součástí legislativních pravidel, týkajících se nejen sektoru drůbeže a vajec, ale obecně celé živočišné výroby, je i systém veterinárních předpisů a opatření.

U drůbežího masa s sebou vstup ČR do EU přinesl výrazný nárůst dovozu (ze 43,5 tis. t živé hmotnosti v roce 2003 až na cca 90 tis. t živé hmotnosti v roce 2009 s určitou stagnací v letech 2006–2007). Dlouhodobým trendem byl do roku 2005 nárůst produkce, která však od té doby klesá, stejně jako domácí spotřeba od roku 2006 (v roce 2009 činila cca 24 kg/obyvatel/rok). Vstup ČR do EU ovlivnil i skladbu zemí, z nichž směřuje do ČR dovoz (nárůst dovozu z Polska, Slovenska, Německa a v posledních letech také z Francie, naopak pokles dovozu z Brazílie). Poptávku po této komoditě, cenový vývoj a globální situaci na trhu ovlivňovaly v poslední době také faktory typu obav producentů i spotřebitelů z šíření ptačí chřipky či opatření týkající se dovozu z rizikových zemí, která jsou aplikována na úrovni EU. Český vývoz směřuje majoritně do Německa, na Slovensko, do Nizozemska a Maďarska.

V komoditě vejce byl do roku 2005 trendem pokles produkce i spotřeby, od roku 2006 naopak produkce i spotřeba vajec u nás

roste. Dovoz přitom výrazně převyšuje vývoz, levný dovoz v prvních letech členství ČR v EU způsoboval to, že řada producentů vajec ukončila svoji činnost. Dnes objem roční spotřeby za produkci zaostává, i když se výroba zvyšuje, bilance českého zahraničního obchodu je v této komoditě stále výrazně záporná.

6.2 Prasata a vepřové maso

Organizace trhu v tomto sektoru na úrovni EU se projevuje prostřednictvím:

- systému vývozních subvencí;
- právní regulace týkající se jakostních požadavků;
- existence společného celního sazebníku a opatření v obchodu EU se třetími zeměmi.

6.2.1 Vliv vstupu ČR do EU na situaci v odvětví

Vepřové maso má více než 50% podíl na spotřebě masa v ČR, dlouhodobým trendem je ale výrazně klesající produkce. Od vstupu do EU je zaznamenáván pokles celkových stavů prasat, který ovlivnil i snížení výroby krmných směsí (zásah do oblasti rostlinné výroby). Pokles stavů je kompenzován dovozem selat na výkrm do ČR. Pokles celkové poptávky v ČR se v roce 2006 zastavil a do roku 2008 se její stav vyrovnal období na počátku členství ČR v EU. Prasata jsou významným konzumentem rostlinné produkce, především obilovin, spotřebují velkou část krmných směsí vyrobených v ČR. Tento sektor tedy přímo souvisí i s dalšími komoditními sektory zemědělství (odbyt krmných obilovin, výroba dehydratovaného krmiva). Na stavu odvětví se nejen v ČR, ale v celé EU podepsal výrazný nárůst světových cen obilovin v letech 2007–2008.

Vstup do EU s sebou i v tomto dílčím sektoru přinesl více než zdvojnásobení dovozu živých prasat a vepřového masa do ČR, i když postupně odbourávání cel ve vzájemném obchodu ČR a EU probíhalo v této komoditě již od roku 2000. Vývoz živých prasat a vepřového masa naopak v letech 2004–2006 značně poklesl. V objemu zahraničního obchodu lze tedy v celkovém výsledku

konstatovat zvýšení záporného salda zahraničního obchodu v komoditě vepřové maso, která zahrnuje i obchod s živými prasaty (podstatně se prohloubil rozdíl mezi vysokým dovozem a nižším vývozem). Výjimku tvoří některé výrobky z vepřového masa (uzenky, salámy), kde bylo v letech 2007–2009 po dlouhé době zaznamenáno kladné saldo, vývoz českých výrobků tedy převýšil dovoz. Největšími dovozci vepřového masa do ČR jsou členské země EU (především Německo, u půlek Polsko), mimo země EU se k nám vepřové maso dováželo také ze Švýcarska a z Brazílie. Dominantním dovozcem vepřového masa z ČR je Slovensko. Před vstupem ČR využívala možnosti subvencovaného vývozu živých zvířat do třetích zemí (především Chorvatska a dalších balkánských států), v posledních letech je mimo EU české vepřové maso vyváženo především do Ruska a Běloruska.

Chovatelů prasat v ČR se nepříjemně dotkla skutečnost, že v rámci systému navýšených přímých plateb (TOP-UP) byly zohledněny potřeby chovatelů přežvýkavců, nikoli však již sektor chovu prasat, což se odrazilo na méně příznivém vývoji v sektoru, zejména v souvislosti s narůstající konkurencí na společném trhu. V rámci Programu pro rozvoj venkova 2007–2013 ministerstvo zemědělství pro rok 2008 rozhodlo o výrazném bodovém zvýhodnění chovatelů prasat žádajících o finanční prostředky v opatření Modernizace zemědělských podniků.

6.3 Skot, produkce mléka a mléčných výrobků

Organizace trhu v tomto sektoru na úrovni EU vzhledem k převodu základních dotací na systém jednotné platby na farmu (podobně jako v dalších sektorech živočišné výroby) a převodu tržní regulace na jednotnou organizaci zemědělských trhů sestává jen z některých prvků, i když některé platby neoddělené od produkce zůstaly zachovány a regulace v podobě kvótního systému stále přetrvává v oblasti trhu s mlékem a mléčnými výrobky. Jde o:

- **finanční náhrady** (v minulosti byli producenti jejich prostřednictvím povzbuzováni např. k redukci stavů v souvislosti s BSE);

- speciální prémie (např. na podporu chovu krav bez tržní produkce mléka), v té souvislosti je však požadována přesná administrativní dokumentace a evidence dobytka;
- dovozní a vývozní licence, společný celní sazebník a vývozní subvence (od června 2007 je Evropská komise pro mléko a mléčné výrobky stanovila v nulové výši);
- možnost výjimečných opatření na podporu trhu v případě výskytu chorob zvířat;
- označování zvířat a produktů z hovězího masa, kontrolní mechanismy v sektoru mléka a mléčných výrobků;
- intervence a skladování hovězího masa i mléčných výrobků;
- speciální finanční podporu trhu s mlékem a mléčnými výrobky (školní mléko);
- podporu výroby kaseinu a kaseinátů;
- mléčnou kvótu a pokuty za její překročení;
- podporu týkající se režimu speciálních premií pro „odlehlé“ regiony (Kanárské ostrovy, Madeira, Francouzská Guayana, Réunion, Martinique).

6.3.1 Vliv vstupu ČR do EU na situaci v odvětví

Od vstupu ČR do EU je patrné, že se na našem trhu ve značné míře prosazují dovážené produkty z jiných zemí EU-27. Konkurenci je zejména dovoz z Německa a Slovenska u živého skotu, z Německa, Polska, Rakouska, Slovenska a v posledních letech také Španělska u hovězího masa, z Německa, Slovenska a Polska u mléčných výrobků. I tato situace přispívá k postupnému snižování početních stavů dojnic. Přístupová smlouva definovala velmi přesně mléčnou kvótu, která byla pro ČR stanovena až do roku 2008 ve výši 2 613 239 t mléka ročně v dodávkách (68 904 t mléka pro přímý prodej). Šlo o jeden ze základních limitujících faktorů v oblasti chovu dojnic. Přístupová smlouva stanovila pro nové členské státy i reprezentativní obsah tuku v dodávaném mléce, v případě ČR 4,21 %. Již v roce 2007 nicméně došlo na základě nařízení Evropské komise k úpravě vnitrostátního referenčního množství mléka pro dodávky na 2 735 310,008 t a 2 620,992 t

pro přímý prodej. K další úpravě, která mírně zvýšila vnitrostátní referenční množství mléka pro ČR pro dodávky a naopak snížila vnitrostátní referenční množství mléka pro přímý prodej, došlo v roce 2008. V tomto roce byly vnitrostátní kvóty na produkci mléka zvýšeny ve všech členských státech o 2 %. V případě ČR byly vnitrostátní kvóty pro mléko zvýšeny od 1. dubna 2008 na celkových 2 792 689,620 t: 50 tis. t do rezervy pro dodávky a 4 758,620 t do rezervy pro přímý prodej.

Produkci hovězího masa zase ovlivňovala stanovená výše porážkové premie (483 382 ks v základní výši) a také výše dalších speciálních plateb typu premie na krávy bez tržní produkce mléka. Počet dojnic je částečně nahrazován právě zvyšováním počtu krav bez tržní produkce mléka. V letech 2004–2008 narostl počet chovaných krav bez tržní produkce mléka v ČR o cca 30 tis., počet dojných krav se ve stejném období snížil zhruba stejným způsobem. V úvahu je však třeba brát i limitaci, kterou stanovuje přístupová smlouva, jež předepisuje kvótu na počet krav bez tržní produkce mléka, na něž je poskytována dotace, ve výši 90 300 ks. V roce 2008 činil počet těchto krav 163 163 ks (stav k 1. dubnu 2008). Záměrem je využívání speciálních masných plemen, která lze chovat na pastvinách v podhorských a horských oblastech ČR, jež náleží do kategorie tzv. znevýhodněných oblastí (LFA), což evokuje i dotační příležitosti v rámci Programu rozvoje venkova

Chov skotu představuje odvětví, v němž EU v posledních letech výrazně zpřísnila legislativu týkající se veterinárních opatření, welfare zvířat a identifikace a registrace skotu. Stejně tak zpřísnuje požadavky na ochranu spotřebitele v případě masných produktů. Značnou roli zde sehrály epidemie chorob, které během posledních let v řadě členských států ovlivnily situaci chovů skotu (BSE, slintavka a kulhavka). Chovatelé skotu musí splňovat poměrně náročné legislativní podmínky v rámci tzv. zásad správné zemědělské praxe, k jejichž zpřísnění (pokud jde o nárokování dotací v rámci jednotné platby na farmu) dochází s postupným zaváděním systému cross-compliance.

Tyto skutečnosti si vyžádaly poměrně významné úpravy i v oblasti české legislativy vztahující se ke komoditám skot a hovězí

maso při jejím sladování s požadavky EU. Značné náklady, které jsou s tímto a některými dalšími odvětvími živočišné výroby spjaty, se chovatelům (vzhledem k tomu, že celková výše přímých plateb je vzhledem k EU-15 omezena) částečně pokouší kompenzovat doplňkové přímé platby (v rámci TOP-UP) poskytované na chov přežvýkavců a od roku 2008 také na krávy bez tržní produkce mléka.

Od vstupu ČR do EU také přestala mít ČR svrchované právo na zavádění omezení týkajících se dovozu v případě výskytu nákazy v některé třetí zemi nebo v některém členském státě EU. V případě hrozby nákazy přijímá opatření omezující pohyb zvířat i jejich produktů Evropská komise, a to jak ve vztahu k členským státům, tak ve vztahu ke třetím zemím. Tato opatření jsou závazná pro všechny členské státy.

Z hlediska vývoje zahraničního obchodu v dané komoditě vykazuje zejména zahraniční obchod ČR s živým skotem v posledních letech (i od vstupu do EU) kladné obchodní saldo, v letech 2007–2008 ovšem vývoz živého skotu z ČR mírně klesal. Dominantní podíl na dovozu živého skotu do ČR mají Slovensko a Německo, český vývoz živého skotu směřuje především do zemí EU (Rakousko), z nečlenských zemí je třeba zmínit balkánské státy (Bosna a Hercegovina). Vývoz masa směřuje především na Slovensko a do Rakouska (čerstvé, chlazené) a také do Polska (zmrazené, droby). Do ČR se hovězí maso dováží především z Polska a Německa (chlazené), ale také ze Španělska (zmrazené).

V sektoru mléka a mléčných výrobků se ČR krátce po vstupu do EU nepříjemně dotkly zejména opakované sankce v podobě pokut za překračování mléčné kvóty. V roce 2004 i 2005 ČR figurovala na seznamu zemí, na něž Evropská komise uvalila pokutu za překročení produkčních kvót na mléko. Za období 2004/2005 se jednalo celkem o 355 mil. €, za období 2005/2006 už o 377 mil. €. ČR musela za období 2005/2006 zaplatit pokutu ve výši 5,128 mil. €, náklady přitom nesli jednotliví producenti. Mezi „postiženými“ zeměmi figurovalo z nových členských států např. Polsko či Kypr, ze starších pak mléčnou kvótu pravidelně překračovaly Itálie, Německo, Španělsko či Rakousko.

V českém případě způsobovala problémy především dělba celkové mléčné kvóty (ve výši 2 682 143 t dle přístupové smlouvy) na kvótu na dodávky (mléko určené pro další zpracování a prodej producentům mléčných výrobků) a kvótu na přímý prodej (zde mléko musí splňovat kritérium referenčního množství tuku stanovené opět přístupovou smlouvou). V nových členských státech včetně ČR byla kvóta pro mléko na dodávky nastavena neúměrně nízkou, což vedlo ke každoročnímu překračování kvót (kvóta na přímý prodej přitom velmi často nebyla vůbec naplněna). Krátkodobé řešení přinesla až změna nařízení č. 1788/2003, podle níž noví členové získali možnost jednorázově požádat o převod referenčních množství na přímý prodej na referenční množství na dodávky a přerozdělit podle toho individuální kvóty pro výrobce. Výsledek se dostavil okamžitě, na základě této korekce již ČR v následujícím roce nefigurovala mezi státy pokutované za překročení mléčné kvóty. V souvislosti s plošným dvouprocentním navýšením mléčných kvót pro členské státy v roce 2008 se začalo výrazněji diskutovat o tom, že kvóta na mléko bude první mezi výrobními kvótami, o jejímž úplném zrušení se uvažuje v souvislosti s reformou SZP. Tyto úvahy potvrdila Health Check, proces však nebude jednorázový, ale postupný, prostřednictvím navýšování výrobních kvót (každoročně o 1 %, pouze pro Itálii je to 5 % navýšení již v roce 2009/2010). Producenti mléka ve „znevyhodněných“ oblastech v rámci států EU-15 se ovšem již v souvislosti se střednědobou revizí Health Check obávali nárůstu konkurence v případě úplného uvolnění kvót. Zrušení mléčných kvót, které Health Check plánuje do roku 2015, proto bude doprovázeno „záchrannými“ mechanismy (peníze na restrukturalizaci odvětví).

Situace v sektoru mléka je ovšem stále problematická. Na podzim 2009 došlo na evropském trhu s mlékem ke krizi. Příčiny byly hledány jednak v postupném uvolňování mléčných kvót, jednak ve zrušení vývozních subvencí. Členské státy, především Francie a Německo, volaly po vytvoření nového systému evropské regulace v mléčném sektoru, který by měl nahradit kvótní systém (zavedení indikativních objemů produkce, které by nahradily stávající

kvóty apod.). Evropská komise v říjnu 2009 přijala nový návrh nařízení na podporu producentů mléka a mléčných výrobků. Odvětví mléka a mléčných výrobků má být podle něho v budoucnu chráněno doložkou o narušení, která by umožňovala rychlou reakci v případě otřesů na trhu. Dále jsou součástí návrhu specifická opatření pro kvótové roky 2009/2010 a 2010/2011 umožňující změny v režimech výkupu kvót. Ustavena byla speciální expertní skupina pro mléko.

Evropská komise také prodloužila období, v němž byl možný intervenční výkup přebytků másla a sušeného mléka (do února 2010). Měla se tak stabilizovat situace na trhu s mlékem, kde se především producenti potýkali s nízkými výkupními cenami. Mimořádné intervenční akce v souvislosti s mléčnou krizí však přinesly i výsledek v podobě skladů přeplněných mlékem a máslem. Část těchto rezerv chtěla Evropská komise umístit do potravinových bank jako potravinovou pomoc. Rozhodla také, že povolí členským státům v souvislosti s krizí v odvětví mléka jednorázové výplaty státní pomoci zemědělcům do výše 15 tis. €. V rámci mimořádné pomoci mléčnému sektoru byla jednotlivým členským státům přidělena finanční obálka (pro ČR ve výši 5,79 mil. €).

Ke konci roku 2009 již bylo konstatováno postupné zlepšování a zvyšování cen, i když nerovnoměrné. Je tedy otázkou, do jaké míry lze v dlouhodobě perspektivě očekávat uklidnění situace v tomto sektoru, který má v evropském měřítku různorodou skladbu. Pohybují se zde jak malé podniky produkující méně než 100 t mléka ročně (země typu Bulharska, Rumunska, Polska, Řecka, Itálie, Portugalska, pobaltských států, Maďarska, Rakouska či Slovinska), tak i velcí výrobci produkující více než 500 t mléka ročně, což je trend typický v důsledku kolektivizace a koncentrace zemědělské výroby také pro ČR či Slovensko (ze států západní Evropy patří do této skupiny například Velká Británie, Nizozemí či Dánsko).

V červnu 2010 má být publikována zpráva expertní skupiny pro mléko, v sektoru lze očekávat další legislativní vývoj.

6.4 Ovce a kozy

Organizaci trhu v tomto sektoru na úrovni EU ovlivnila reforma z roku 2003 a zavedení systému jednotné platby na farmu, který nahrazoval do té doby existující systém prémie, podpůrných prémie a doplňkových plateb. Po reformě i po její střednědobé revizi (Health Check) ovšem nadále přetrvává systém prémie na chov ovcí a koz, který se od roku 2008 rozhodla v rámci TOP-UP využívat i ČR.

Prvky regulace:

- regulace trhu s nečlenskými státy (společný celní sazebník);
- mechanismus intervence a podpory skladování skopového a koziho masa;
- zvláštní opatření, která mohou být zavedena v případě výskytu závažných chorob zvířat.

6.4.1 Vliv vstupu ČR do EU na situaci v odvětví

Chov ovcí a koz bývá hodnocen jako poměrně perspektivní úsek živočišné výroby vzhledem k dotační politice EU (prémie, program rozvoje venkova, podpora ekologického zemědělství). Od roku 2000 dochází v ČR k nárůstu počtu chovaných zvířat (zejména v případě chovu ovcí, kde došlo v letech 2000–2009 k nárůstu téměř o 118 %; v případě chovu koz došlo před naším vstupem do EU naopak k poklesu, až po něm je zaznamenán mírný nárůst). Souvisí to především se zájmem chovatelů o chov ovcí zejména v horských a podhorských oblastech na travnatých porostech, které spadají do LFA, jež jsou v současném režimu financování SZP dotačně zvýhodňovány. Chov ovcí a koz spadá i do oblasti poskytovaných doplňkových přímých plateb (TOP-UP), nejprve na chov přežvýkavců, od roku 2008 jsou poskytovány i specifické doplňkové přímé platby právě na chov ovcí a koz. EU je navíc zvyšování chovu ovcí a koz vesměs nakloněna, protože odpovídá jejím představám o potřebě zajišťovat údržbu krajiny v kulturním a ekologickém stavu (pastviny, zatrávňování) a upouštění od intenzivního zemědělství. Odrazem této strategie je i její dotační politika, zejména v souvislosti se

zvýšenou podporou ekologického zemědělství (viz další možnosti v rámci EAFRD).

Chov ovcí je nyní zaměřen převážně na masná plemena (došlo tedy k plemenné restrukturalizaci z původně vlnářského zaměření, a to především v důsledku prudkého poklesu cen vlny, k němuž došlo v devadesátých letech). I přes pozitivní trendy v chovu ovcí je u nás spotřeba produkce skopového masa v porovnání s ostatními zeměmi EU mimořádně nízká, světový obchod se skopovým masem naproti tomu zaznamenával v posledních letech nárůst. Asi 15 % stavů ovcí v celosvětovém měřítku je soustředěno do Číny, druhé místo zaujímá Oceánie (Austrálie a Nový Zéland, kde ovšem v rámci restrukturalizace komoditní skladby dochází ke snižování stavů), EU zaujímá až místo třetí.

Chov koz se v ČR soustřeďuje u chovatelů specializovaných na produkci a zpracování mléka, masná plemena se chovají spíše okrajově a začínají se teprve rozšiřovat. Výroba kozích sýrů je soustředěna do faremních chovů koz, kde se zároveň zpracovává mléko. Speciální velkovýrobní zpracovávající ovčí či kozí mléko v ČR není.

Od vstupu do EU náleželo mezi významné dovozce živých ovcí a koz do ČR Nizozemí, v roce 2007 byl významný dovoz z Rumunska a v roce 2009 ze Slovenska. Z ČR naopak dovážejí živá zvířata ve větší míře Německo, Itálie, Rakousko a Řecko, z nečlenských zemí Bosna a Hercegovina a Chorvatsko. K největším dovozcům masa do ČR patří Německo, Slovensko či Nový Zéland, na Slovensko směřuje také největší množství českého vývozu.

Shrnutí

- Všechny dílčí sektory živočišné výroby podléhají společné tržní organizaci. Ta se projevuje ve vztahu k obchodu se třetími zeměmi a legislativní regulací.
- Ve většině komodit prošla živočišná výroba reformou.
- ČR si při vstupu do EU vyjednala dvě výjimky: do 31. prosince 2006 se v 52 podnicích v ČR neuplatňovaly veterinární

předpisy EU týkající se produkce masa, masných výrobků, vajec, vaječných výrobků, mléka a mléčných výrobků a jejich uvádění na trh; do 31. prosince 2009 se v ČR neuplatňovala v plném rozsahu směrnice stanovující minimální požadavky na ochranu nosnic.

- Přístupová smlouva stanovila také vyšší porážkových premií, množstevní kvóty na dotované krávy bez tržní produkce mléka, kvóty na mléko, na dehydratované krmivo apod.
- V oblasti živočišné výroby se ČR po vstupu do EU potýkala s problémy především v oblastech chovu skotu, produkce mléka a mléčných výrobků (opakované pokuty za překročení mléčných kvót) a chovu prasat a produkce vepřového masa (protesty chovatelů prasat proti skutečnosti, že na rozdíl od chovatelů přežvýkavců nebenefitují z dodatečných přímých plateb TOP-UP, případně z jiných zvýhodnění typu daňových úlev apod.).

Základní legislativa EU

Nařízení Rady (ES) č. 1234/2007 ze dne 22. října 2007, kterým se stanoví společná organizace zemědělských trhů a zvláštní ustanovení pro některé zemědělské produkty (jednotné nařízení o společné organizaci trhů)

Nařízení Komise (ES) č. 826/08 ze dne 20. srpna 2008, kterým se stanoví společná

pravidla pro poskytování podpory soukromého skladování některých zemědělských produktů

Nařízení Komise (ES) č. 376/2008 ze dne 23. dubna 2008, kterým se stanoví společná prováděcí pravidla k režimu dovozních a vývozních licencí a osvědčení o stanovení náhrady předem pro zemědělské produkty

Nařízení Komise (ES) č. 800/1999 ze dne 15. dubna 1999, kterým se stanoví společná prováděcí pravidla k režimu vývozních subvencí pro zemědělské produkty

Nařízení komise č. 543/2008 ze dne 16. června, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady č. 1234/2007, pokud jde o obchodní normy pro drůbeží maso

Nařízení komise č. 598/2008 ze dne 24. června 2008, kterým se mění nařízení č. 589/2008 ze dne 23. června 2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady č. 1234/2007, pokud jde o obchodní normy pro vejce

Nařízení komise č. 617/2008 ze dne 27. června 2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady č. 124/2007, pokud jde o obchodní normy pro násadová vejce a kuřata chovné drůbeže

Směrnice 2007/43/ES o minimálních pravidlech pro ochranu kuřat chovaných na maso

Nařízení 435/2007 kterým se pozměnilo nařízení 1010/2006 o některých výjimečných opatřeních na podporu trhu s vejci a drůbeží v některých členských státech

Nařízení Komise (ES) č. 1010/2006 ze dne 3. července 2006 o některých výjimečných opatřeních na podporu trhu s vejci a drůbeží v některých členských státech

Nařízení Komise (ES) č. 633/2004 ze dne 30. března 2004, kterým se stanoví prováděcí pravidla k režimu vývozních licencí v odvětví drůbežního masa

Nařízení Komise (ES) č. 596/2004 ze dne 30. března 2004, kterým se stanoví prováděcí pravidla k režimu vývozních licencí v odvětví vajec

Nařízení Komise (ES) č. 546/2003 ze dne 27. března 2003 o některých sděleních údajů týkajících se používání nařízení Rady (EHS) č. 2771/75, (EHS) č. 2777/75 a (EHS) č. 2783/75 v odvětví vajec a drůbežního masa

Směrnice Komise 2002/4/ES ze dne 30. ledna 2002 o registraci zařízení pro chov nosnic, kterou stanoví směrnice Rady 1999/74/ES

Směrnice Rady 1999/74/ES ze dne 19. července 1999, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu nosnic

Nařízení Komise (ES) č. 1000/96 ze dne 4. června 1996, kterým se mění nařízení (EHS) č. 1538/91, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (EHS) č. 1906/90 o některých obchodních normách pro drůbeží maso

Nařízení Komise (ES) č. 336/2009 ze dne 23. dubna 2009, kterým se stanoví vývozní náhrady v odvětví vepřového masa

Nařízení Komise (ES) č. 442/2009 ze dne 27. května 2009 o otevření a správě celních kvót Společenství v odvětví vepřového masa

Nařízení Komise (ES), č. 1249/2009 ze dne 18. června 2009, kterým se stanoví váhové koeficienty, které slouží pro výpočet ceny jatečně upravených těl prasat na trhu Společenství na hospodářský rok 2009/2010

Nařízení Komise (ES) č. 1267/2007 ze dne 26. října 2007 o zvláštních podmínkách pro poskytování podpory soukromého skladování vepřového masa

Rozhodnutí 383/2006, kterým se mění rozhodnutí 1/2005, kterým se schvalují metody třídění jatečně upravených těl prasat v České republice

Rozhodnutí Komise (ES) č. 1/2005 ze dne 27. prosince 2005, kterým se schvalují metody třídění jatečně upravených těl prasat v České republice.

Nařízení Komise (ES) č. 1518/2003 ze dne 28. srpna 2003, kterým se stanoví prováděcí pravidla k režimu vývozních licencí v odvětví vepřového masa

Nařízení 2246/2003, o zvláštních podmínkách pro poskytování podpory soukromého skladování vepřového masa

Nařízení Komise (ES) č. 1249/2008 ze dne 10. prosince 2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla pro zavádění klasifikačních stupnic Společenství pro jatečně upravená těla skotu, prasat a ovcí a pro ohlašování jejich cen

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1165/2008 ze dne 19. listopadu 2008 o statistice chovu hospodářských zvířat a produkce masa a o zrušení směrnic Rady 93/23/EHS, 93/24/EHS a 93/25/EHS

Nařízení Komise (ES) č. 382/2008 ze dne 21. dubna 2008 o prováděcích pravidlech pro dovozní a vývozní licence v odvětví hovězího a telecího masa

Nařízení Komise (ES) č. 133/2008 ze dne 14. února 2008 o dovozech čistokrevného plemenného skotu ze třetích zemí a o poskytování vývozních náhrad pro tato zvířata

Nařízení Komise (ES) č. 433/2007 ze dne 20. dubna 2007, kterým se stanoví podmínky pro poskytování zvláštních vývozních náhrad pro hovězí a telecí maso

Rozhodnutí Komise ze dne 26. října 2004 o prováděcích pravidlech ke směrnici Rady 93/24/EHS v oblasti statistického zjišťování stavů a produkce chovu skotu

Nařízení Komise (ES) č. 639/2003 ze dne 9. dubna 2003, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 1254/1999, pokud jde o požadavky na poskytování vývozních náhrad v souvislosti s řádným zacházením se živým skotem během přepravy

Nařízení Komise (ES) č. 226/97 ze dne 6. února 1997, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení (ES) č. 2443/96 o dodatečných opatřeních pro přímou podporu příjmů producentů nebo odvětví hovězího a telecího masa

Nařízení Rady (ES) č. 2443/96 ze dne 17. prosince 1996 o dodatečných opatřeních pro přímou podporu příjmů producentů nebo odvětví hovězího a telecího masa

Nařízení Komise (EU) č. 1233/2009 ze dne 15. prosince 2009, kterým se stanoví zvláštní opatření na podporu trhu v odvětví mléka a mléčných výrobků

Nařízení Komise (ES) č. 1187/2009 ze dne 27. listopadu 2009, kterým se stanoví zvláštní prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 1234/2007, pokud jde o vývozní licence a vývozní náhrady pro mléko a mléčné výrobky

Nařízení Komise (ES) č. 760/2008 ze dne 31. července 2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 1234/2007, pokud jde o povolení používat kasein a kaseináty při výrobě sýrů

Nařízení Komise (ES) č. 657/2008 ze dne 10. července 2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 1234/2007, pokud jde o podporu Společenství pro poskytování mléka a některých mléčných výrobků žákům ve školách

Nařízení Komise (ES) č. 619/2008 ze dne 27. června 2008, kterým se zahazuje stále nabídkové řízení pro vývozní náhrady týkající se některých mléčných výrobků

Nařízení Komise (ES) č. 273/2008 ze dne 5. března 2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 1255/1999, pokud jde o metody analýzy a hodnocení jakosti mléka a mléčných výrobků

Nařízení Komise (ES) č. 157/2008 ze dne 21. února 2008, kterým se stanoví částka podpory uvedená v nařízení Rady (ES) č. 1255/1999 pro soukromé skladování másla

Nařízení Komise (ES) č. 207/2007 ze dne 27. února 2007, kterým se stanoví částka podpory uvedené v nařízení Rady (ES) č. 1255/1999 pro soukromé skladování másla a smetany a kterým se stanoví odchylka od nařízení (ES) č. 2771/1999

Nařízení Komise (ES) č. 927/2006 ze dne 22. června 2006 o uvolnění zvláštní restrukturalizační rezervy podle čl. 1 odst. 4 nařízení Rady (ES) č. 1788/2003

Nařízení 595/2004, uvádějící podrobná pravidla pro aplikaci nařízení 1788/2003, kterým se stanoví dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků, ve znění pozdějších předpisů

Nařízení Komise (ES) č. 2921/90 ze dne 10. října 1990 o podpoře výroby kaseinu a kaseinátů z odstředěného mléka

Nařízení Komise (ES) č. 22/2008, které stanovuje podrobná pravidla pro aplikaci klasifikační stupnice Společenství pro klasifikaci JUT ovcí

Nařízení Komise (ES) č. 85/2008, které stanovuje zvláštní podmínky pro poskytování příspěvků na soukromé skladování skopového masa a koziho masa

Nařízení Rady (ES) č. 1234/2007 o společné organizaci trhu se skopovým a kozím masem a upravené nařízením 1913/2005

Nařízení Komise (ES) č. 1439/95 ze dne 26. června 1995, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (EHS) č. 3013/89, pokud jde o dovoz a vývoz produktů v odvětví skopového a koziho masa

Základní legislativa ČR

Zákon č. 224/2008 Sb., úplné znění zákona č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 120/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 35/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 256/2000 Sb., o Statním zemědělském intervenčním fondu a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 45/2008 Sb., úplné znění zákona č. 91/1996 Sb., o krmivech, jak vyplývá z pozdějších změn

Zákon č. 25/2008 Sb., o integrovaném registru znečišťování životního prostředí a integrovaném systému plnění ohlašovacích povinností v oblasti životního prostředí a o změně některých zákonů

Zákon č. 48/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony

Zákon č. 77/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony

Zákon 130/2006, kterým se mění zákon 154/2000 o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon), ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony

Zákon č. 21/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 91/1996 Sb., o krmivech, ve znění

pozdějších předpisů a zákon č. 147/2002 Sb., o Ústředním kontrolním a zkušebním ústavu zemědělském a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o Ústředním kontrolním a zkušebním ústavu zemědělském), ve znění zákona č. 309/2002 Sb.

Úplné znění zákona č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích ve znění pozdějších předpisů, jak vyplývá ze změn provedených zákonem č. 320/2002 Sb. a zákonem č. 553/2005 Sb.

Nařízení vlády č. 101/2009 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 224/2004 Sb., o některých podrobnostech provádění společných organizací trhu v režimu dovozních a vývozních licencí a osvědčení o stanovení náhrady předem pro zemědělské produkty

Nařízení vlády 257/2006, kterým se mění nařízení vlády 181/2004 o stanovení bližších podmínek provádění společných organizací trhu, pokud jde o systém poskytování subvencí při vývozu pro zemědělské výrobky a zpracované zemědělské výrobky, ve znění nařízení vlády 99/2005

Nařízení vlády České republiky č. 99/2005 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 181/2004 Sb., o stanovení bližších podmínek provádění společných organizací trhu, pokud jde o poskytování subvencí při vývozu pro zemědělské výrobky a zpracované zemědělské výrobky

Nařízení vlády České republiky č. 119/2005 Sb., kterým se mění nařízení vlády

č. 242/2004 Sb., o podmínkách provádění opatření na podporu rozvoje mimoprodukčních funkcí zemědělství spočívajících v ochraně složek životního prostředí (o provádění agroenvironmentálních opatření), ve znění nařízení vlády č. 542/2004 Sb.

Nařízení vlády 169/2005 o stanovení některých podmínek provádění prémiových práv na chov krav bez tržní produkce mléka, popřípadě na chov bahní

Nařízení vlády 196/2005 o stanovení některých podmínek provádění prémiových práv na chov krav bez tržní produkce mléka, popřípadě na chov bahní

Nařízení vlády České republiky č. 351/2006 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 242/2004 Sb., o podmínkách provádění opatření na podporu rozvoje mimoprodukčních funkcí zemědělství spočívajících v ochraně složek životního prostředí (o provádění agroenvironmentálních opatření), ve znění pozdějších předpisů

Nařízení vlády České republiky č. 515/2005 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 242/2004 Sb., o podmínkách provádění opatření na podporu rozvoje mimoprodukčních funkcí zemědělství spočívajících v ochraně složek životního prostředí (o provádění agroenvironmentálních opatření), ve znění pozdějších předpisů

Nařízení vlády 181/2004 o stanovení bližších podmínek provádění společných organizací trhu, pokud jde o poskytování subvencí při vývozu pro zemědělské výrobky a zpracované zemědělské výrobky

Nařízení vlády 204/2004 o stanovení bližších podmínek provádění společné organizace trhu se sušenými krmivny, ve znění pozdějších předpisů

Nařízení vlády 205/2004, kterým se v rámci společné organizace trhu s mlékem a mléčnými výrobky stanoví bližší podmínky poskytování podpory a národní podpory spotřeby mléka a mléčných výrobků žáky, kteří plní povinnou školní docházku ve školách zařazených do sítě škol, ve znění nařízení vlády 128/2005, nařízení vlády 371/2005, nařízení vlády 339/2006, nařízení vlády 211/2007 a nařízení vlády č. 319/2008 Sb.

Nařízení vlády 224/2004 o některých podrobnostech provádění společných organizací trhu v režimu dovozních a vývozních licencí a osvědčení o stanovení náhrady předem pro zemědělské produkty

Nařízení vlády č. 225/2004 Sb., o některých podrobnostech provádění vybraných tržních opatření společné organizace trhu s mlékem a mléčnými výrobky, ve znění nařízení vlády č. 120/2005 Sb., a ve znění nařízení vlády č. 269/2006 Sb.

Nařízení vlády 244/2004 o stanovení bližších podmínek pro uplatňování dávky v odvětví mléka a mléčných výrobků v rámci společné tržní organizace trhu s mlékem a mléčnými výrobky, ve znění nařízení vlády 517/2004, nařízení vlády 258/2005 a nařízení vlády 293/2007

Nařízení vlády 249/2004 o stanovení některých podrobností a bližších podmínek provádění opatření společných organizací trhu s hovězím a telecím, vepřovým, drůbežím, skopovým a kozím masem a vejci a k poskytování zvláštních subvencí při vývozu pro hovězí a telecí maso a pro některé druhy hovězího masa

Vyhláška č. 3/2009 Sb., o odborné způsobilosti k výkonu dozoru na úseku ochrany zvířat proti týrání

Vyhláška č. 4/2009 Sb., o ochraně zvířat při přepravě

Vyhláška č. 5/2009 Sb., o ochraně zvířat při veřejném vystoupení a při chovu

Vyhláška č. 21/2009 Sb., kterou se mění vyhláška č. 296/2003 Sb., o zdraví zvířat a jeho ochraně, o přemísťování a přepravě zvířat a o oprávnění a odborné způsobilosti k výkonu některých odborných veterinárních činnostech, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 61/2009 Sb., kterou se mění vyhláška č. 289/2007 Sb., o veterinárních a hygienických požadavcích na živočišné produkty, které nejsou upraveny přímo použitelnými předpisy Evropských společenství

Vyhláška č. 128/2009 Sb., o přizpůsobení veterinárních a hygienických požadavků pro některé potravinářské podniky, v nichž se zachází se živočišnými produkty

Vyhláška č. 129/2009 Sb., kterou se mění vyhláška č. 291/2003 Sb., o zákazu podávání některých látek zvířatům, jejichž produkty jsou určeny k výživě lidí, a o sledování (monitoringu) přítomnosti nepovolených látek, reziduí a látek kontaminujících, pro něž by živočišné produkty mohly být škodlivé pro zdraví lidí, u zvířat a v jejich produktech, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 169/2009 Sb., kterou se mění vyhláška č. 326/2001 Sb., kterou se provádí § 18 písm.a), d), g), h), i) a j) zákona č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, pro maso, masné výrobky, ryby, ostatní vodní živočichy a výrobky z nich, vejce a výrobky z nich, ve znění vyhlášky č. 264/2003 Sb.

Vyhláška č. 356/2008 Sb., Ministerstva zemědělství, kterou se provádí zákon č. 91/1996 Sb., o krmivech, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 344/2008 Sb., Ministerstva zemědělství, o používání, předepisování a výdeji léčivých přípravků při poskytování veterinární péče

Vyhláška č. 288/2008 Sb., Ministerstva zemědělství, kterou se mění vyhláška č. 299/2003 Sb., o opatřeních pro předcházení a zdolávání nákaz nemocí přenosných ze zvířat na člověka

Vyhláška 110/2007, kterou se mění vyhláška 113/2005 o způsobu označování potravin a tabákových výrobků, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 316/2007 Sb., Ministerstva zemědělství, kterou se mění vyhláška č. 299/2003 Sb., o opatřeních pro předcházení a zdolávání nákaz a nemocí přenosných ze zvířat na člověka, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška 16/2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o ekologickém zemědělství

Vyhláška č. 84/2006 Sb., Ministerstva zemědělství, kterou se mění vyhláška č. 451/2000 Sb., kterou se provádí zákon č. 91/1996 Sb., o krmivech, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 156/2006 Sb., Ministerstva zemědělství, kterou se mění vyhláška č. 382/2003 Sb., o veterinárních požadavcích na obchodování se zvířaty a o veterinárních podmínkách jejich dovozu ze třetích zemí ve znění vyhlášky č. 260/2005 Sb., a kterou se zrušuje vyhláška č. 383/2003 o veterinárních podmínkách dovozu některých živočišných produktů ze třetích zemí

Vyhláška 370/2006 o odborných kurzech k výkonu některých odborných činností v oblasti šlechtění a plemenitby hospodářských zvířat, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška 447/2006 Ministerstva zemědělství o genetických zdrojích zvířat

Vyhláška 448/2006 Ministerstva zemědělství o provedení některých ustanovení plemenářského zákona

Vyhláška 580/2006 o náhradě nákladů spojených s výkonem veterinární prohlídky jatečných zvířat a masa, s vyšetřením a posouzením živočišných produktů a se sledováním přítomnosti některých látek a jejich reziduí u zvířat a v jejich produktech

Vyhláška č. 77/2005 Sb., Ministerstva zemědělství, kterou se mění vyhláška MZe ČR č. 451/2000 Sb., kterou se provádí zákon č. 91/1996 Sb., o krmivech, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 122/2005 Sb., Ministerstva zemědělství, kterou se mění vyhláška č. 378/2003 Sb., kterou se stanoví podniky, v nichž se přípouští po dobu přechodného období uplatňovat odchylné veterinární požadavky na jejich provoz

Vyhláška č. 424/2005 Sb., Ministerstva zemědělství, kterou se mění vyhláška č. 382/2004 Sb., o ochraně hospodářských zvířat při porážení, utracení nebo jiném usmrcování

Vyhláška č. 425/2005 Sb., Ministerstva zemědělství, kterou se mění vyhláška č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat

Vyhláška č. 498/2005 Sb., Ministerstva zemědělství, kterou se mění vyhláška č. 374/2003 Sb., o náhradě nákladů spojených s výkonem veterinární prohlídky jatečných zvířat a masa a s vyšetřením a posouzením živočišných produktů, ve znění vyhlášky č. 232/2005 Sb.

Vyhláška č. 44/2004 Sb., Ministerstva zemědělství, kterou se mění vyhláška č. 273/2000 Sb., kterou se stanoví nejvyšší přípustné zbytky veterinárních léčiv a biologicky aktivních látek používaných v zemědělské výrobě v potravinách a potravinových surovinách, ve znění vyhlášky č. 106/2002 Sb.

Vyhláška 136/2004, kterou se stanoví podrobnosti označování zvířat a jejich evidence hospodářství a osob stanovených plemenářským zákonem, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška 173/2004 Ministerstva zemědělství o způsobu a rozsahu vyžadování údajů Výzkumným ústavem zemědělské ekonomiky

Vyhláška č. 174/2004 Sb., Ministerstva zemědělství, kterou se mění vyhláška č. 53/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, ve znění vyhlášky č. 263/2003 Sb.

Vyhláška č. 184/2004 Sb., Ministerstva zemědělství, kterou se mění vyhláška MZe ČR č. 451/2000 Sb., kterou se provádí zákon č. 91/1996 Sb., o krmivech, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška 193/2004 Ministerstva zemědělství o ochraně zvířat při přepravě, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška 194/2004 Ministerstva zemědělství o způsobu provádění klasifikace jatečně upravených těl jatečných zvířat a podmínkách vydávání osvědčení o odborné způsobilosti fyzických osob k této činnosti, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 201/2004 Sb., Ministerstva zemědělství, kterou se mění vyhláška č. 202/2003 Sb., o veterinárních požadavcích na čerstvé maso, mleté maso, masné polotovary a masné výrobky, ve znění vyhlášky č. 375/2003 Sb., a vyhlášky č. 381/2003 Sb., o veterinárních požadavcích na živočichy

Vyhláška č. 202/2004 Sb., Ministerstva zemědělství, o opatřeních pro předcházení a zdolávání afrického moru prasat

Vyhláška 207/2004 o ochraně, chovu a využití pokusných zvířat
 Vyhláška 208/2004 Ministerstva zemědělství o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška 356/2004 Ministerstva zemědělství o sledování zoonóz a původců zoonóz a o změně vyhlášky 299/2003 o opatřeních pro předcházení a zdolávání nákaz a nemocí přenosných ze zvířat na člověka

Vyhláška 382/2004 Ministerstva zemědělství o ochraně hospodářských zvířat při porážení, utrácení nebo jiném usmrcování, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška 389/2004 Ministerstva zemědělství o opatřeních pro utlumení slintavky a kulhavky a k jejímu předcházení a o změně vyhlášky 299/2003 o opatřeních pro předcházení a zdolávání nákaz a nemocí přenosných ze zvířat na člověka, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 652/2004 Sb., Ministerstva zemědělství, kterou se mění vyhláška č. 202/2003 Sb., o veterinárních požadavcích na čerstvé maso, mleté maso, masné polotovary a masné výrobky, ve znění vyhlášky č. 375/2003 Sb., a vyhlášky 201/2004 Sb.

Vyhláška 295/2003 Ministerstva zemědělství o konfiskátech živočišného původu, jejich neškodném odstraňování a dalším zpracování, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška 329/2003 Ministerstva zemědělství o informačním systému Státní veterinární správy

Vyhláška 372/2003 Ministerstva zemědělství o veterinárních kontrolách při obchodování se zvířaty, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška 373/2003 Ministerstva zemědělství o veterinárních kontrolách při obchodování se živočišnými produkty, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška 376/2003 Ministerstva zemědělství, o veterinárních kontrolách dovozu a tranzitu produktů ze třetích zemí, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška 377/2003 Sb., Ministerstva zemědělství, o veterinárních kontrolách dovozu a tranzitu zvířat ze třetích zemí, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška 380/2003 Ministerstva zemědělství o veterinárních požadavcích na obchodování se spermatem, vaječnými buňkami a embryi, a o veterinárních podmínkách jejich dovozu ze třetích zemí, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška 451/2000, kterou se provádí zákon o krmivech, ve znění pozdějších předpisů, která obsahuje podrobnosti a technické požadavky k určitým ustanovením zákona podle jeho zmocnění (tj. vyhlášky 343/2001, vyhlášky 472/2001, vyhlášky 169/2002, vyhlášky 544/2002, vyhlášky 284/2003, vyhlášky 434/2003, vyhlášky 184/2004 a další úpravy provedené vyhláškou 77/2005 a vyhláškou 84/2006)

Platné dotační tituly

Státní zemědělský intervenční fond (www.szif.cz) → Společná organizace trhu → Živočišná výroba → Vejce a drůbeží maso

Státní zemědělský intervenční fond (www.szif.cz) → Společná organizace trhu → Živočišná výroba → Vepřové maso

Státní zemědělský intervenční fond (www.szif.cz) → Společná organizace trhu → Živočišná výroba → Hovězí a telecí maso

Státní zemědělský intervenční fond (www.szif.cz) → Společná organizace trhu → Živočišná výroba → Správa prémieových práv na krávy bez TPM a bahnice

Státní zemědělský intervenční fond (www.szif.cz) → Společná organizace trhu → Živočišná výroba → Mléko

Státní zemědělský intervenční fond (www.szif.cz) → Společná organizace trhu → Živočišná výroba → Skopové a kozí maso

Další zdroje informací

Ministerstvo zemědělství ČR (www.mze.cz) → Zemědělství → Živočišné komodity → Drůbež → Situační a výhledové zprávy

Ministerstvo zemědělství ČR (www.mze.cz) → Zemědělství → Živočišné komodity → Prasata → Situační a výhledové zprávy

Ministerstvo zemědělství ČR (www.mze.cz) → Zemědělství → Živočišné komodity → Skot → Situační a výhledové zprávy

Ministerstvo zemědělství ČR (www.mze.cz) → Zemědělství → Živočišné komodity → Mléko a mléčné výrobky → Situační a výhledové zprávy

Ministerstvo zemědělství ČR (www.mze.cz) → Zemědělství → Živočišné komodity → Ovce a kozy → Situační a výhledové zprávy

7. Včelařství a výroba medu

Organizace trhu v tomto sektoru na úrovni EU neprobíhá prostřednictvím zaručených cen či množstevních omezení. Vliv EU se projevuje především ve snaze legislativně upravit kvalitativní pravidla produkce a marketingu, v podpoře národních programů rozvoje sektoru a v regulaci obchodu s produkty ze třetích zemí. Děje se tak prostřednictvím:

- jednotné celní sazby;
- legislativy týkající se technické pomoci, pomoci při boji s varroázou či aplikovaného výzkumu zlepšování kvality medu;
- standardizace a monitoringu dodržování kvalitativních parametrů výroby a marketingových pravidel (označování výrobků, podmínky jejich uvádění na trh, podpora rozboru medu za účelem zvýšení kvality);
- podpory obnovy včelstev a racionalizace kočování včelstev.

7.1 Vliv vstupu ČR do EU na situaci v odvětví

Stav včelstev byl ještě před vstupem ČR do EU pod hranicí 700 tis., stav z roku 2008, který byl označován jako kritický (461 tis.), byl hluboko pod touto hranicí. V devadesátých letech docházelo ke kontinuálnímu poklesu jak počtu včelstev, tak počtu podnikatelů, kteří se včelařství věnují. Důvody byly nejen zdravotní (varroáza, která je celoevropským problémem), ale i ekonomické. Výroba medu zaznamenává určité výkyvy s klesající tendencí, v níž se odrážel i pokles stavů včelstev. Spotřeba medu je v ČR relativně nízká a pohybuje se okolo 0,7 kg na osobu a rok.

Před vstupem do EU vykazovala ČR dlouhodobě kladné, ovšem klesající saldo vývozu. Tento trend pokračuje i v současnosti a je způsoben tím, že do ČR je dovážěn med v průměru za vyšší cenu, než je cena, za kterou se med z ČR vyváží. Po vstupu do EU se projevila konkurence z některých členských států (Španělsko, Německo) a přichází i zevnějšku EU; na český trh je dovážěn med především z Argentiny či Ukrajiny (velkým dovozcem medu a včelích produktů do EU je také Čína, která je

spolu s Tureckem, Argentinou a Ukrajinou největším světovým producentem medu).

Vývoz českého medu směřuje především do Německa (je zároveň velkým výrobcem medu), Polska a do Rumunska. Med je hlavním marketingovým produktem českého včelařství, ostatní včelí produkty nejsou z ekonomického hlediska příliš významné.

EU je v produkci medu výrazně nesoběstačná, produkce pokrývá zhruba polovinu spotřeby (české včelařství v současnosti již není schopno pokrýt celkovou spotřebu včelích produktů v ČR, roční produkce přesahovala v roce 2008 6 tis. t medu, spotřeba se pohybuje okolo 7 tis. t a ještě je vyváženo více než 2,5 tis. t medu). Dovoz medu se pohybuje okolo 2 tis. t.

Po rozšíření EU někteří producenti z nových členských zemí (především maďarští včelaři, jejich požadavky však podporovali také zástupci českých a francouzských producentů) požadovali zpřísnění pravidel na ochranu spotřebitele v této komoditě za účelem ochrany evropského trhu především před levnými a méně kvalitními dovozy z Číny (vedle medu jde především o obavy z dovozu falšovaného včelího vosku). Možnost zpřísnění pravidel na ochranu spotřebitele je v současnosti de facto jedinou protekcionistickou možností EU v sektorech, které jsou součástí liberalizovaného světového trhu se zemědělskými produkty, Evropská komise však navrhla producentům využívat více programů podporujících zlepšování propagace jejich výrobků. Na základě nařízení č. 422/2005 byly včelařské produkty zařazeny mezi výrobky, u kterých je možné použít informační opatření pro zemědělské produkty na vnitřním trhu.

Do přístupových jednání ČR vstupovala s plánem nazvaným „Český program k opatření ke zlepšení výroby a prodeje medu“ (podle nařízení č. 1221/97 a nařízení č. 2300/97; schválen v listopadu 2004). V rámci EU je totiž jak produkční, tak marketingová stránka legislativně poměrně podrobně ošetřena a zlepšení situace v sektoru je vázáno právě na vylepšování marketingových podmínek a propagaci spotřeby včelích produktů. V případě českého plánu šlo konkrétně o technickou pomoc, boj proti varroáze, rozboru vzorků medu, obnovu včelstev, podporu výzkumu produkce

kvalitního medu apod. Prostředky věnované na program dosahovaly cca 30 mil. Kč v roce 2005, 38 mil. Kč v roce 2006 a 45 mil. Kč v roce 2007. Od roku 2008 jsou národní dotace uplatňované v souladu s EU na podporu rozvoje včelí produkce a uvádění včelích produktů na trh vypláceny dle novelizovaného nařízení vlády č. 197/2005 (nařízení vlády 285/2007). V roce 2008 byla podpora včelařství rozšířena o nový předmět dotace (obnovené včelstvo) jako náhrada za ztráty způsobené plošným rozšířením roztoče Varroa destructor v zimním období 2007–2008; uvolněná částka činila 25 mil. Kč. Podpora formou dotace na udržování a využívání genetických zdrojů podle zákona o zemědělství ve výši cca 400 tis. Kč je určena chovatelům včelích matek, udržujících a zlepšujících genetické zdroje včely medonosné kraňské.

Českému svazu včelařů jsou poskytovány dotace ze státního rozpočtu jakožto občanskému sdružení, v roce 2009 činily 25 mil. Kč. Od roku 2007 jsou také pro včelaře a výrobce medu k dispozici některé dotační tituly v rámci Programu rozvoje venkova (EAFRD), a to především v ose I, kde se příslušné dotační tituly týkají podpory zlepšování kvality potravinářských výrobků, a v ose II (podpora ekologické produkce).

V červenci 2006 Evropská komise schválila český program „Propagace spotřeby medu“, který byl prvním a jediným schváleným programem za ČR na propagaci zemědělských produktů spolufinancovaným z prostředků EU. Program byl tříletý, zahájen byl 3. října 2006 a ukončen 3. října 2009. Cílem byla především informační kampaň (tvorba internetových stránek, spolupráce s médii, promoakce, účast na veletrzích, spotřebitelské průzkumy atd.) za účelem zlepšení marketingu a odbytu produktů. Z 50 % byl program dotován Evropskou komisí, 30 % hradila navrhující organizace, kterou byl Český svaz včelařů, a 20 % SZIF.

Od 1. ledna 2006 se včelařů dotkla implementace tzv. hygienického balíčku EU. Bylo tedy nutno převzít související unijní legislativu, především nařízení č. 852/2004 o hygieně potravin a další předpisy týkající se výroby, zpracování a distribuce potravin.

Shrnutí

- Vliv EU v oblasti včelařství se projevuje především ve vnějších obchodních vztazích, v legislativní snaze upravit kvalitativní a marketingová pravidla a podpořit obnovu včelstev a v podpoře národních programů rozvoje včelařství.
- EU používá jednotný celní sazebník a monitoruje dodržování kvality a marketingových pravidel.
- ČR čelí konkurenci ze států EU, ale i ze třetích zemí. Klesající stav včelstev je celoevropským problémem a ani ČR již nebyla v roce 2008 v produkci medu zcela soběstačná. Spotřeba medu v ČR je podprůměrná, mírně se však zvyšuje. Problémem je skutečnost, že je med do ČR dovážen za vyšší cenu, než za jakou je zhruba ve stejném množství vyvážen.

Základní legislativa EU

Nařízení Komise (ES) č. 422/2005 ze dne 14. března 2005, kterým se mění nařízení (ES) č. 94/2002, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 2826/2000 o informačních a propagačních opatřeních pro zemědělské produkty na vnitřním trhu

Nařízení Rady (ES) č. 797/2004 o opatřeních ke zlepšení obecných podmínek pro produkci včelařských produktů a jejich uvádění na trh

Nařízení Komise (ES) č. 917/2004 ze dne 29. dubna 2004, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 797/2004 o opatřeních v oblasti včelařství

Nařízení 852/2004 o hygieně potravin

Nařízení 853/2004, kterým se stanoví specifické hygienické předpisy pro potraviny živočišného původu

Nařízení 854/2004, kterým se stanoví specifická pravidla pro organizaci úředních kontrol výrobků živočišného původu určených k lidské spotřebě

Nařízení 882/2004 o úředních kontrolách za účelem ověřování, zda jsou dodržovány právní předpisy o krmivech a potravinách a ustanovení o zdraví zvířat a dobrých životních podmínkách zvířat

Směrnice 2004/41 rušící směrnice týkající se hygieny potravin a zdravotní nezávadnosti pro produkci a uvádění do oběhu potravin živočišného původu určených pro lidskou spotřebu a pozměňující směrnice 89/662 a 91/67 a rozhodnutí 92/118

Základní legislativa České republiky

Zákon č. 224/2008 Sb., úplné znění zákona č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 120/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 35/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 256/2000 Sb., o Statním zemědělském intervenčním fondu a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 48/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony

Zákon č. 77/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony

Zákon 130/2006, kterým se mění zákon 154/2000 o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon), ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony

Zákon 326/2004 o rostlinolékařské péči

Úplné znění zákona č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích ve znění pozdějších předpisů, jak vyplývá ze změn provedených zákonem č. 320/2002 Sb. a zákonem č. 553/2005 Sb.

Nařízení vlády 285/2007, kterým se mění nařízení 197/2007 o stanovení podmínek poskytnutí dotace na provádění opatření ke zlepšení obecných podmínek pro produkci včelařských produktů a jejich uvádění na trh

Vyhláška č. 61/2009 Sb., kterou se mění vyhláška č. 289/2007 Sb., o veterinárních a hygienických požadavcích na živočišné produkty, které nejsou upraveny přímo použitelnými předpisy Evropských společenství

Vyhláška č. 344/2008 Sb., Ministerstva zemědělství, o používání, předepisování a výdeji léčivých přípravků při poskytování veterinární péče

Vyhláška 16/2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o ekologickém zemědělství

Vyhláška 447/2006 Ministerstva zemědělství o genetických zdrojích zvířat

Vyhláška 448/2006 o provedení některých ustanovení plemenářského zákona

Vyhláška č. 76/2003 Sb., kterou se stanoví požadavky pro přírodní sladidla, med, cukrovinky, kakaový prášek a směsi kaka a s cukrem, čokoládu a čokoládové bonbony, ve znění vyhlášky č. 43/2005 Sb.

Vyhláška č. 38/2001 Sb., o hygienických požadavcích na výrobky určené pro styk s potravinami a pokrmy, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška 136/2004, kterou se stanoví podrobnosti označování zvířat a jejich evidence a evidence hospodářství a osob stanovených plemenářským zákonem

Vyhláška 327/2004 o ochraně včel, zvěře, vodních organismů a dalších necílových organismů při použití přípravků na ochranu rostlin

Platné dotační tituly

Státní zemědělský intervenční fond (www.szif.cz) → Společná organizace trhu → Živočišná výroba → Včelařství

Další zdroje informací

Ministerstvo zemědělství ČR (www.mze.cz) → Zemědělství → Živočišné komodity → Včely → Situační a výhledové zprávy

IV. VÝZVOU PRO ZEMĚDĚLSTVÍ V EU I ČR NENÍ BUDOUCÍ EXPANZE, ALE UDRŽENÍ STÁVAJÍCÍCH POZIC

Hovoří-li dnes představitelé nevládních zemědělských organizací v EU či politici spojení se SZP EU o budoucím rozvoji evropského produkčního zemědělství v souvislosti s rostoucí masou světové populace, je třeba brát takové deklarace se značnou rezervou. Zejména cenová nekonkurenceschopnost evropské zemědělské produkce se totiž stále prohlubuje a tento trend se s vysokou pravděpodobností v nejbližších letech nezmění.

Reformní pokusy situaci nezlepšují

Realita minimálně posledních pěti let od vstupu ČR do EU bohužel ukazuje, že Evropa není schopna v zemědělství zásadnějších ekonomických reforem. To se projevilo například ve snaze o reformu evropského cukerného pořádku či v obdobném pokusu v oblasti vinařství. Obě tyto akce ve svých důsledcích nejenže neposunuly příslušné komodity v ekonomice podnikání v porovnání se světem zásadním způsobem dopředu, ale v „rovných“ podmínkách pro evropské zemědělce vytvořily i nové křivdy a protekcionistické výhody. Speciálně ČR například postihla reforma trhu s cukrem ztrátou pětiny v přístupové smlouvě již tak nízko vyjednané produkční kvóty. Ve vinařství se zase prosadilo na jedné straně doslazování, na straně druhé přikyselování vín, tedy ve své podstatě administrativní snížení identity místní národní produkce. Jedinečnost nabízeného zboží je přitom jednou z možných konkurenčních výhod čehokoli, i v případě zemědělství.

Zatím poslední snahou o reformu SZP se v roce 2008 stala takzvaná „zdravotní prohlídka“ zemědělské politiky (Health Check), která přes deklarovanou reformní snahu skončila nakonec jen kosmetickými úpravami původního stavu. ČR, respektive část zemědělců sdružených zejména v Agrární komoře ČR sice může těšit, že součástí změn, které se nepodařilo prosadit, bylo seškrtání

původně významné části dotací na podporu zemědělské produkce velkým zemědělským podnikům a převod těchto prostředků na programy rozvoje venkova. Ačkoli tyto škrty měly podle původních plánů představovat až 45 % produkčních dotací, budou nakonec největší zemědělské podniky s příjmy nad 300 000 € odvádět na rozvoj venkova navíc řádově pouze několik procent. To ale fakticky znamená konzervaci stavu znevýhodňujícího menší farmáře, kteří jsou v celé EU (s některými výjimkami, jako je ČR) páteří evropského zemědělství, důležitými venkovskými zaměstnavateli a především nositeli odpovědného podnikatelského přístupu při soužití člověka s krajinou. Příliš se nepovedlo ani 1 % navýšení mléčných kvót (opět s výjimkou; Itálie si vylobovala 5 % navýšení), které přispělo k nárůstu evropské mléčné produkce, propadu cen a bohužel i k potřebě přilévat do mlékárenského sektoru další dotační peníze. Jakkoli byla přitom myšlenka na rozvolnění (navýšení) kvót relativně správná, praxe ukázala, že v okamžiku problémů z tohoto kroku vyplývajících se neušetřilo a ještě bylo nutné vydat další peníze na – a to je podstatné – udržení na trhu jinak nepříliš konkurenceschopných podniků. Na pohled liberalizující opatření – využití části peněz na přímé platby (v ČR SAPS) na možné strategické priority podle úvahy jednotlivých zemí – se také minulo účinkem. Například v ČR se v současné době veškeré tyto prostředky přelévají pouze do sektoru mléka – v situaci, kdy hlavní cenová a odbytová krize této komodity již pominula, a odebírají se tak prostředky zemědělcům, kteří jsou (nebo brzy budou) v horší situaci než producenti mléka.

Podobně by se dalo pokračovat donekonečna. Poslední kroky EU v SZP by se daly shrnout do jediné věty: *Žádoucí změny nepřicházejí. A na mnohé z nich je možná již pozdě.*

Liberalizace světového obchodu

Vzhledem k přebujelé byrokracii, regulacím a špatně nasměřovaným dotacím je evropská zemědělská produkce vůči světové prakticky jakéhokoli původu cenově nekonkurenceschopná. Rozdílů v nákladech na jednotku vyrobené komodity se přitom pohy-

bují v desítkách procent. To při stále postupující liberalizaci světového agrárního obchodu neustále snižuje možnost uplatnit evropskou nadprodukcí na světových trzích. Tento stav se nemění minimálně do doby, kdy se v rozvojových zemích nezvýší náklady na cenu lidské práce, a pokud se v těchto zemích nezačnou uplatňovat regulace zejména v oblasti ochrany životního prostředí. Takový stav ovšem ještě po mnoho let nenastane. Kromě toho nebude právě kvůli liberalizaci nejpozději od roku 2013 na základě dohod ve WTO možné dotovat export zemědělských přebytků. Prostor pro vývoz tak ještě dále klesne. A to i za předpokladu očekávaného růstu globální spotřebitelské poptávky ve všech základních zemědělských komoditách v průběhu příštích deseti let. Nebude to ale Evropa, kdo bude sytit svět. Již dnes je vidět výrazná expanze zcela jiných ekonomických teritorií, jako je Čína, jižní Amerika nebo některé země bývalého Sovětského svazu. Ve všech uvedených oblastech se již také v současné době běžně využívají zemědělské suroviny vyšlechtěné na principu GMO, což dále zvyšuje produkční a konkurenční potenciál těchto oblastí v porovnání s EU, která GMO vytrvale odmítá. To sice na jednu stranu zamezuje dovozům některých zemědělských surovin a z nich vyrobených potravin na trhy EU, na druhou stranu se dále prohlubuje nekonkurenceschopnost evropské zemědělské výroby. Na trh EU krom toho postupně (zvyšující se produkci) vstupují některé nové členské státy, zejména Rumunsko, částečně Bulharsko. I v Polsku lze očekávat další expanzi. Všechny tyto trendy v praxi povedou k nutnosti snížit objem zemědělské produkce zejména v průmyslových zemích EU, mezi které lze počítat i ČR. To vše v zásadě znamená, že teze o rozvoji průmyslové zemědělské výroby v ČR (a EU obecně) jsou nebezpečným populismem manipulujícím zemědělce k nerealistickým očekáváním. Skutečnou výzvou doby je tak především udržení současných tržních pozic i po roce 2013, případně řízený útlum zemědělského podnikání při současném vytváření nových podnikatelských příležitostí na venkově tak, aby jich mohli využít i zemědělské podniky.

Vývoj zemědělské politiky EU po roce 2013

Stejně tak je podle všeho nereálný optimismus liberálů předpokládajících po roce 2013 výrazné snížení dotací do zemědělství. Zdá se navíc, že nebude opuštěna ani faktická podpora vlastní zemědělské produkce (výroby), i když k určitému snížení současných podpor dojde. Dotační prostředky na venkov, a tedy i do samotného zemědělství, budou pravděpodobně ve vyšší míře než dosud proudit jinými kanály. V celkovém součtu podpor směřovaných do této oblasti se tak proti současnému stavu mnoho nezmění.

Změnit by se ale mělo nasměrování dotací. Již dnes lze z diskusí o budoucnosti SZP vyčíst, jaké budou pravděpodobné principy. Jedním z nich bude zcela jistě odůvodnění dotací nutností reagovat na klimatické změny. V praxi by mělo jít především o podpory typu AEO (agroenvironmentální opatření); Brusel ale bude zřejmě platit jen za něco, například za stabilizaci vodních režimů nebo snižování rizik erozí, povodní a podobně. Co se týká podpory zemědělské produkce, prosadí se pravděpodobně model hájený Francií a jinými státy, který pracuje s pojmem „stabilizace cen“. Volatilita (pohyb) cen zemědělských komodit představuje pro zemědělce stále výraznější riziko, které bude tím větší, čím více v agropotravinářské oblasti poroste propojenost globální ekonomiky. Platby na udržení stability cen lze ovšem do jisté míry považovat za jinou formu podpory zemědělské produkce, byť se tento nástroj zřejmě nebude využívat plošně ani v čase, ani napříč celým spektrem zemědělských komodit. Podstatné je, že při naplnění této teze by bylo možné odbourat historické deformace ve výplatě zemědělských podpor pro jednotlivé členské státy. To je fakticky nejvyšší prioritou nových členských zemí, které usilují o „spravedlivé dotace“, jinými slovy o stejné sazby podpor na stejný účel ve všech zemích EU. Domnívám se ale, že dosažení tohoto cíle není příliš reálné. V první řadě je třeba brát v úvahu rozdílnou ekonomickou výkonnost jednotlivých členských zemí a koupěschopnost obyvatelstva. Stručně řečeno: milion korun dotací v Německu má úplně jinou hodnotu než stejná částka v ČR. Právě to bude patrně hlavním argumentem

pro to, aby se dotace v absolutním slova smyslu ani po roce 2013 nevyrovnaly. Spoléhat nelze ani na nového komisaře EU pro zemědělství, který sice opticky reprezentuje nové země (Rumunsko), fakticky je ale Dacian Ciolos se svými nepopíratelnými historickými vazbami na symbol protekcionismu v SZP – Francii – spíše než reprezentantem nových zemí trojským koněm původní EU-15 a jejích priorit.

Teze optimálního vývoje zemědělství po roce 2013 v ČR

Vnímat správně výše uvedené trendy je pro tuzemské zemědělství klíčové. Ve strategických plánech by proto neměla ČR spoléhat ani na růst domácí zemědělské produkce, ani na zcela stejnou výši dotací z EU po roce 2013. Naopak realitou zůstane duální struktura tuzemských zemědělských podniků v ČR, tedy subjekty právnických osob a rodinné soukromé farmy. To by mělo být promítnuto do odlišných podpůrných programů pro obě zmiňované kategorie farem. Zatímco programy zaměřené na velké zemědělské subjekty by měly směřovat k podpoře investic do efektivity a zavádění nových moderních technologií, programy pro rodinné farmy by měly omezovat rizika z přílišné závislosti těchto menších producentů surovin na kapitálově silnějších odběratelích jejich produkce. U malých farem lze zejména z tohoto důvodu očekávat ekonomické problémy, a tedy nutnost posilovat jejich ekonomiky nezemědělskými činnostmi. Ryze zemědělské příjmy by se u této kategorie měly pohybovat kolem 50 % veškerých příjmů; především na tyto podniky by měly být primárně zaměřeny programy diverzifikace zemědělských činností, včetně výroby a prodeje potravin „ze dvora“. Naopak větší zemědělské podniky by se kromě produkčního zemědělství mohly (jako na doplněk zemědělského podnikání) soustředit spíše na výrobu energie z obnovitelných zdrojů, přičemž do budoucna skýtá největší perspektivu produkce bioplynu z biomasy při současné likvidaci zemědělského (a potravinářského či obecního) odpadu. Pro udržení a zvýšení konkurenceschopnosti musí také dojít k vyššímu praktickému propojení nejnovějších poznatků vědy a výzkumu se zemědělským

podnikáním. Podle všeho bude také tato oblast předmětem vyšších podpor ze strany EU. Samozřejmě základním cílem bude vyšší efektivita – a prokazují to i dosavadní zkušenosti. Takové „přesné zemědělství“ (optimalizace spotřeby hnojiv, osiv či tras techniky po zemědělských pozemcích) přináší až 30 % úspor nákladů a obdobné zvýšení výnosů. Bude-li zachován princip bodového hodnocení investičních projektů v programech typu Programu rozvoje venkova, je nutné využívání takových technologií za stanovených podmínek výrazně bodově zvýhodnit. Specifickým příkladem rozvoje nových technologií budou – a ČR k tomu má dobré výchozí podmínky – již výše zmíněné GMO. Na rozdíl od jiných typů zemědělské produkce má ČR v této oblasti oproti EU náskok a měla by jej také v praxi využít.

PETR HAVEL
agrární analytik

VI. ŠLECHTĚNÍ A PROBLEMATIKA GENETICKY MODIFIKOVANÝCH ORGANISMŮ

Zemědělství vzniklo, když člověk začal pěstovat rostliny a chovat zvířata, které nejvíce vyhovovaly jeho potřebám. Na všech kontinentech vybíral a množil nejvhodnější jedince. Využíval toho, že geny určující dědičné vlastnosti druhů se čas od času náhodně změní. Taková změna genu přinášející novou vlastnost se nazývá mutace. Vybrané mutace lidé záměrně mezi sebou křížili, takže vznikaly odrůdy a plemena s užitečnými kombinovanými mutacemi. Pokrokem byla pravidla objevená Gregorem Mendelem, podle kterých se v potomstvu projevují vlastnosti rodičů. To je základ klasického šlechtění. Proto všechny kulturní rostliny a domácí zvířata jsou sbírkou věky vybíraných a uchovávaných mutací.

Jediným zdrojem nových vlastností jsou mutace a ty se neobjevují často. Proto se ve dvacátém století změny genů začaly uměle vyvolávat zářením nebo chemikáliemi, což značně urychlilo šlechtitelství. Avšak i tyto změny vznikaly náhodně a šlechtitelského cíle se dosahovalo pouze výběrem z velkého počtu náhodně vzniklých mutantů. Dnes je v praxi kolem 2 500 mutantů vytvořených ozářením. I když většina patří k dekoracím rostlinám, i mnoho potravinářských plodin je původem radiačním mutantem. Tato metoda založená na poškozování dědičného zápisu však vede k mnohočetným mutacím, o jejich podstatě (a tudíž zdravotním významu) nic nevíme a spolu s žádoucími vlastnostmi vznikají i nežádoucí, které není snadné odstranit.

Šlechtitelství je upraveno legislativně tak, aby zemědělci dostávali ověřené, vyzkoušené a stabilní odrůdy s dobře popsánými vlastnostmi. Nové odrůdy a plemena se po otestování státními institucemi zařazují do registrů jednak evropských, jednak státních. Dodavatelé osiv a sadby jsou povinni pravidla příslušné legislativy dodržovat a dodávat pouze státem uznaná osiva a sadby.

Na konci dvacátého století pokrok vědy umožnil, aby se šlechtitelství zbavilo náhodnosti při zavádění nových vlastností.

V kterémkoli organismu je možné nalézt přirozený gen, určující požadovanou vlastnost, a přenést ho do šlechtěné plodiny či jiného organismu, nebo naopak nežádoucí gen odstranit. Tento šlechtitelský postup se odborně nazývá *transgenose* (přenášení genů) nebo *genetické inženýrství*. Zákonodárci pro něj určili termín *genetická modifikace* a vzniklé organismy se záměrně přeneseným či vyřazeným genem se nazývají *geneticky modifikované organismy* (GMO). Bohužel zkušenost ukazuje, že tento název je nejen vědecky, ale i psychologicky nešťastný. *Transgenose* a *transgenní organismus* je mnohem vhodnější.

Tato metoda šlechtění se v zemědělské praxi nejvíce používá u rostlin a rozšířila se po celém světě. V roce 2009 geneticky modifikované plodiny rostly na ploše 134 mil. ha (plocha větší než Francie, Itálie a Španělsko dohromady). Modifikované plodiny používají hlavně na americkém kontinentu – USA, Argentina, Kanada, Brazílie –, nejnověji se šíří i v Číně a Indii. Nejčastěji se přenášejí geny zabezpečující ochranu před hmyzími škůdci nebo udělující plodině schopnost snášet totální herbicid, který všechny ostatní rostliny (plevele) potlačí. Důvodem rychlého šíření geneticky modifikovaných plodin jsou úspory v použití chemikálií, práce a výjezdů techniky. Účinné potlačení plevelů a škůdců obvykle též přináší zvýšení výnosů. Snížení chemizace a spotřeby pohonných hmot spolu s menším narušováním půdy je současně významným příspěvkem k ochraně přírody.

V některých zemích staví tuto metodu na úroveň ostatních šlechtitelských postupů, vycházejíce z názoru, že případná rizika nových odrůd jsou dána jejich vlastnostmi. Tam také tyto plodiny již deset let bez jakýchkoli problémů konzumují. Jiné země, včetně EU, vycházejí z domněnky, že rizika plynou pouze ze způsobu šlechtění transgenosí, a proto jsou tam GMO předmětem zvláštních legislativních úprav.

Podle evropské legislativy je nakládání s GMO regulováno analogicky jako zacházení s nebezpečnými chemikáliemi. To znamená, že se k němu vyžaduje státní licence, která musí být pravidelně obnovována, o nakládání s GMO je stejně jako o jejich pohybu nutno vést a archivovat podrobnou dokumentaci, veškeré

produkty z nich získané musí být označeny (a to i v případě, že neobsahují po GMO žádné materiální stopy), pokud výchozí surovina obsahovala více než 0,9 % transgenní složky. Vývoz a dovoz je státem regulován. Komerční pěstování transgenosí vyšlechtěných odrůd a jejich kříženců je vázáno na povolení Evropské komise. Ta ho má vydávat na základě žádosti o uvedení dané odrůdy na trh, vyjádření Evropského úřadu pro bezpečnost potravin a s přihlédnutím ke stanovisku Rady ministrů. Bohužel tato pravidla ani stanovené termíny se dosud nedodržovaly. V členských státech pak příslušné úřady – v ČR ministerstva životního prostředí, zemědělství a zdravotnictví – upraví konkrétní podmínky pro pěstování, použití a evidenci plodin a produktů. Podobné přísné podmínky pro GMO zavedlo i Švýcarsko.

V mezinárodním měřítku prosadila EU podobná pravidla formou protokolu k Úmluvě o biologické rozmanitosti (tzv. Kartagenský protokol), který dovoluje zakázat dovoz GMO bez udání faktických důvodů. To je příčinou, že některé země tento protokol neratifikovaly.

Důsledkem nedodržování vlastních pravidel EU je, že *jedinou transgenní odrůdou povolenou v EU pro pěstování*, byla dosud kukuřice, do jejíchž buněk byl vnesen gen tvořící bílkovinu toxickou pro housenky motýlů, můr a molů. Gen pochází z běžné bakterie *Bacillus thuringiensis*, která celé století slouží jako biologický pesticid a její kultura pod názvem *Bathurin* se u nás velkoplošně používala k postřikům. V Evropě se Bt kukuřice pěstuje ve Španělsku (asi 22 % tamní produkce kukuřice). Některé členské státy bez věcných důvodů zakazují Bt kukuřici pěstovat, což Evropský úřad pro bezpečnost potravin a Evropský soudní dvůr považují za porušení legislativy.

U nás se v oblastech s významným výskytem zavíječe kukuřičného Bt kukuřice pěstuje od roku 2005, což umožňuje upustit od použití chemických insekticidů a vyhnout se kontaminaci sklizně rakovinotvornými mykotoxiny, které napadení rostlin zavíječem provázejí. Je ověřeno zvyšování výnosu. Sklizeň se používá jako krmivo. Četnými pečlivými analýzami se prokázalo, že žádné látky charakteristické pro genetickou modifikaci nepřecházejí do

produktů zvířat krmných GMO. Proto také neprošel požadavek takovéto živočišné produkty označovat.

Kromě Bt kukuřice je v EU povolena transgenní sója a několik dalších plodin jako surovina pro potraviny a krmiva. Po zákazu kostních mouček činí roční dovoz sóji do EU kolem 34 mil. t, zejména z Argentiny a Brazílie. Dovoz z USA je menší. Pro pěstování ji EU nepovolila; po 5 let trvajícím moratoriu (1999–2004) je ale možné dovážet její odrůdy do EU na zpracování, jelikož jinak by zkolabovala živočišná výroba pro nedostatek krmiv. Zisk z geneticky modifikovaných odrůd však vzniká jen při jejich pěstování, nikoli při zpracování.

Po nástupu nové Evropské komise přešla pravomoc povolovat transgenní odrůdy na komisaře pro zdravotnictví a ochranu spotřebitele. Je jím John Dalli z Malty. Prozatím odstranil zákaz z roku 2009 pěstovat průmyslový brambor Amflora a povolil tři další odrůdy transgenní kukuřice. Vychází z toho, že členské státy mají volnost se rozhodnout, zda je budou pěstovat, či nikoli. Hodlá i nadále postupovat podle schválených pravidel: chce umožnit pěstovat transgenní odrůdy, které jsou vyhodnoceny jako bezpečné.

Hlavní nevýhodou transgenních odrůd je jejich obtížný odbyt. Soustavnou propagandou založenou na výmyslech se podařilo dezinformovat Evropany natolik, že v roce 2005 jich skoro polovina věřila, že geny obsahuje pouze geneticky modifikované rajče a běžné žádné nemá. Více než polovina občanů EU také věřila, že sníme-li geneticky modifikovanou plodinu, ovlivní to naši vlastní dědičnost. Je pochopitelné, že tito spotřebitelé se obávají potravin obsahujících GMO a jsou ochotni platit vyšší cenu za produkty „zaručeně bez GMO“.

Transgenní odrůdy a jejich produkty jsou rovněž předmětem sporu s ekologickými zemědělci. Z obchodních důvodů chtějí mít garantovaný „nulový“ obsah GMO. Evropská komise prosazuje, aby i u nich platil limit 0,9 % náhodného příměsí. Ekologičtí zemědělci krom toho vyžadují, aby jejich zvířata dostávala krmiva bez GMO. Jelikož ale tuto skutečnost či její porušení nelze žádnými metodami v živočišných produktech ověřit, jde opět

o pouhé propagační opatření. Evropská komise prosazuje tzv. koexistenci, což má zaručovat, že zemědělec hospodařící tradičně stejně jako ekologický zemědělec a ten, který se rozhodne použít geneticky modifikované plodiny, mají mít stejné podmínky. Ve skutečnosti jsou pravidla nastavena tak, že zemědělec s GM plodinami je v nevýhodě.

Přední odborníci se přimlouvají, aby v Evropě namísto „oddělení“ nastoupilo „spojení“ a vzniklo „perfektní zemědělství“, které by převzalo rozumná pravidla ekologického zemědělství, spojilo je s nejpokročilejšími technologiemi a využívalo transgenních plodin.

Vývoj vědy a šíření GM plodin rychle postupuje. Věda dnes umožňuje vyšlechtit GM plodiny výhodné nejen pro pěstitele, ale i pro spotřebitele a životní prostředí. Jsou také vyvinuty odrůdy snášející změny klimatu. Pokud se jich však spotřebitelé obávají, nelze je uvést do praxe, neboť jde o nesmírně nákladný proces. **Nezodpovědná nepravdivá agitace proti GMO škodí zemědělcům, přírodě i spotřebitelům.** Lze doufat, že Evropa dříve nebo později pozná, že transgenose není otázkou politiky, ale pouhou technologií a že bez jejího zvládnutí ztratí konkurenceschopnost.

Pro mezinárodní situaci je nyní dominantní nástup Číny. Po zrušení politiky jednoho dítěte očekává nárůst populace, potřebuje zlepšit sociální situaci venkova a korigovat neutěšený stav životního prostředí. Další směr hodný pozornosti a následování je ustavení padesátiletého vědeckého týmu, který promítne očekávané klimatické změny do zemědělství a bude doporučovat způsobení včetně vývoje nových odrůd. To jsou motivy, které vedou k **velké státní podpoře zemědělských biotechnologií v Číně.** Jde o zcela odlišný systém než na Západě, kde je rozvoj transgenose vázán na hledisko náklady/zisk, jímž se firmy musí řídit.

Čínský přístup má výsledky. Jen Bt bavlník ušetřil dosud 700 tis. t insekticidů a přináší drobným pěstitelům zisk vyšší až o 220 USD/ha. V počtu vědeckých prací v biotechnologii již Čína předstihla USA. Na ochranu životního prostředí a zvýšení živočišné produkce zavedla jako krmivo kukuřici nejen zlepšující

výkrm, ale i omezující znečištění prostředí chovem vepřů (v Číně jejich počet stoupl na půl miliardy). Pro celou Asii je významné také zavedení Bt rýže.

Podobný nástup se očekává v Indii a dalších asijských regionech. Nezmění-li Evropa svou politiku, bude odsunuta v moderním zemědělství do marginální pozice.

JAROSLAV DROBNÍK
profesor Univerzity Karlovy
prezident sdružení BIOTRIN

VII. BIOPALIVA PRO MOTOROVOU DOPRAVU: PŘÍBĚH NEEFEKTIVNÍCH DOTACÍ

Biopaliva jsou kapalné produkty získané z biomasy, které se vyrábějí jako náhrada motorových paliv získávaných z fosilních energetických surovin (zejména ropa).¹ Jedná se o náhradu motorové nafty a benzínu – paliv pro vozidla poháněná spalovacími motory. Myšlenka výroby motorových paliv, která by byla získávána jinak než fyzikálně-chemickým přepracováním ropy, není nová. Rudolf Diesel poháněl svůj nový motor vystavený na Světové výstavě v Paříži (1900) kokosovým olejem, Henry Ford zpočátku uvažoval o etanolu (kvasný líh) se záměrem „postavit vozidlo (model T – pozn. aut.) dostupné pracující rodině a poháněné palivem, které by podpořilo růst venkovské ekonomiky“. V Československu se lihobenzínové směsi Dynakol s obsahem 20, 30 a 50 % kvasného lihu začaly užívat již po první světové válce; přidávání lihu do benzínu u nás skončilo až počátkem padesátých let minulého století (ČAPPO, 2009). Mezi světovými válkami došlo k rozvoji těžby ropy a průmyslové výroby uhlovodíkových paliv. Ta se vzhledem k dobré dostupnosti, vyššímu obsahu energie a výhodnějším fyzikálně-chemickým vlastnostem postupně stala standardními palivy pro motorová vozidla.

Během druhé světové války byla v Německu, které nemělo přístup k ropným polím, zahájena výroba kapalných paliv z uhlí (Fischer-Tropschova syntéza motorové nafty, také v Záluží u Mostu), část motorového parku poháněl tzv. dřevoplyn. V sedmdesátých letech – v souvislosti s ropnou krizí a snižováním emisí oxidu siřičitého z dopravy – se v USA obnovil zájem o etanol. V osmdesátých letech začala experimentálně přimíchávat etanol do automobilového benzínu také Brazílie; důvodem bylo využití produkčních kapacit výroby lihu z cukrové třtiny a snížení dovozu ropy.

¹ V následujícím textu se nebudu zabývat využitím biomasy k výrobě tepla a elektrické energie.

V současnosti je hlavním motivem podpory biopaliv v zemích OECD snížení závislosti na ropě, která je těžena převážně v politicky nestabilních oblastech, snižování emisí oxidu uhličitého (hlavní skleníkový plyn působící globální změnu klimatu) a v neposlední řadě **dotací podpora domácího zemědělství**.

V následujícím kritickém hodnocení produkce biopaliv v EU se zaměřím jednak na reálnost náhrady ropných paliv palivy rostlinnými, na možnost takových biopaliv redukovat emise skleníkových plynů a na ekonomické dopady produkce biopaliv v lokálním a globálním měřítku. Vzhledem k tomu, že biopaliva tzv. první generace přinášejí ve výše uvedených oblastech namísto dlouhodobého řešení vážné problémy, zmíním se také o biopalivech tzv. druhé a třetí generace, která jsou stále ještě ve fázi výzkumu a vývoje.

Biopaliva v EU

V členských zemích EU jsou motorová biopaliva podporována na základě společné politiky formulované Evropskou komisí (EC 2006). „V roce 2030 pokryjí čistá a uhlíkové efektivní biopaliva jednu čtvrtinu paliv pro silniční dopravu. Podstatná část bude zajištěna konkurenceschopným evropským průmyslem. To významně sníží závislost na dovozu fosilních paliv. Biopaliva jsou vyráběna udržitelnými a inovativními technologiemi; tyto vytvářejí příležitosti pro poskytovatele biomasy, výrobce biopaliv a automobilový průmysl,“ uvádí vize představená v roce 2006.

Evropská komise tehdy konstatovala, že 90 % nárůstu emisí skleníkových plynů mezi lety 1990–2010 padá na účet dopravy. EU má podle Evropské komise význačný potenciál k produkci biopaliv, jejich produkce však energeticky odpovídá jen 2 Mtoe², což je méně než 1 % energie, již sektor dopravy spotřebuje.

V říjnu 2007 Evropská komise konstatovala, že politického cíle 18 Mtoe v roce 2010 nebude dosaženo (vyžadovala to směrnice č. 2003/30). Ve zprávě odmítla tvrzení, že zvýšená poptávka po

biopalivech v EU vedla k zakládání nových plantáží na produkci palmového oleje v rozvojových zemích (zejm. v Malajsii), což způsobilo obrovské negativní environmentální dopady. Zpráva poněkud nekonkrétně připouští, že za určitých okolností nevede výroba biopaliv k předpokládanému snížení emisí skleníkových plynů; tyto způsoby získávání biopaliv by tedy neměly být podporovány. Biopaliva tzv. první generace označuje jako nezbytný most k biopalivům s výrazněji pozitivními environmentálními dopady a nižšími výrobními náklady. **V závěru zpráva navrhuje revidovat směrnici č. 2003/30 tak, aby:**

- byl vyslán signál o odhodlání dosáhnout snížení závislosti na dovozu fosilních paliv a směřování k nízkouhlíkové ekonomice;
- byly stanoveny minimální požadavky pro podíl biopaliv v roce 2020 (10%);
- bylo zajištěno, že výroba biopaliv neodpovídající environmentálním kritériím nebude podporována.

V průběhu roku 2007 byla zveřejněna řada vědeckých a odborných publikací, které zpochybnily reálnost cílů stanovených Evropskou komisí, a to jak z hlediska palivové bezpečnosti, tak z hlediska možnosti výrazného snížení emisí skleníkových plynů z dopravy. Tyto námitky vzala Evropská komise z části v úvahu při dopracovávání návrhu směrnice k využití obnovitelných zdrojů energie.

23. dubna 2009 byla přijata směrnice č. 2009/28, jež ruší předešlé směrnice č. 2001/77 a č. 2003/30. Nová směrnice obsahuje mj. i „kritéria udržitelnosti pro biopaliva“; článek 17 odstavec 2 vyžaduje, aby dotovaná výroba biopaliv snižovala emise skleníkových plynů o nejméně 35 %. Tato redukce je k 1. lednu 2017 zpřísněna na 50 % a pro „nová zařízení“ na nejméně 60 % (k 1. lednu 2018). Směrnice uvádí i další restriktivní požadavky vztahující se k ochraně půdy a biodiverzity. V Příloze V dokument uvádí typické a standardní emisní redukce (default values) pro řadu technologií.

² toe (tonne of oil equivalent) = 0,041868 TJ

Energetická bilance

Základním nástrojem k posuzování efektivity výroby nejsou ekonomická kritéria, ale energetická bilance (Georgescu-Roegen, 1971). Různé dotace a kolísání tržních cen fosilních paliv i surovin, jež jsou při výrobě biopaliv energetickým vstupem, ekonomickou analýzu zcela deformují. Navíc taková analýza nevypovídá nic o energetické a emisní efektivitě výroby, tedy zda tato výroba snižuje závislost na fosilních palivech a/nebo přispívá k plnění závazků plynoucích z Kjótského protokolu.

V posledních letech byly publikovány vyčerpávající energetické bilance výroby biopaliv, které berou v úvahu nejen energii obsaženou ve vyrobeném biopalivu (energetický výstup), ale také souhrnný energetický vstup vynaložený v zemědělství, při dopravě a průmyslovém zpracování biomasy. Tyto studie počítají „čistou energetickou bilancí“ (net energy balance). Ta se obvykle vyjadřuje jako poměr energie získané k energii vynaložené při výrobě jednotkového množství (bezrozměrná veličina NER, net energy ratio). U paliv s NER větší než jedna se energie získává, v případě NER menších než jedna je výroba biopaliva energeticky ztrátová. I když výroba může paradoxně (vzhledem k deformovaným cenám a dotacím) přinášet ekonomický zisk.

V tabulce jsou uvedeny NER pro různá biopaliva, přičemž hodnoty zjištěné různými autory se liší podle typu půdy, výnosů, dopravních vzdáleností a spotřeby energie v konkrétní technologické jednotce. Vzhledem k tomu, že při produkci biopaliv vznikají vedlejší produkty, které mají určitý obsah energie (odpadní biomasa může sloužit jako palivo při kogenerační výrobě tepla a elektřiny), musejí být na straně výstupů započítány i jejich energetické obsahy. Naopak na straně vstupů musí být započítána veškerá paliva a energie nutná pro zemědělské práce a dopravu, výrobu hnojiv a dalších agrochemikálií.

Porovnáme-li emise CO₂ na kilometr ujetý na biolích s normálním automobilovým benzínem, pak podle Groodeové a Heywoda (2007) užívání obilního bioetanolu emise oxidu uhličitého zvětšuje, a tedy paradoxně vede k větší změně klimatu než při

jíždě na benzín vyrobený z ropy. V některých případech nastává stejná situace i u biodieselu, který se získává z oleje sójového, řepkového nebo z jiných rostlinných olejů transesterifikací metanolem (methylestery mastných kyselin). Hodnoty NER byly shrnuty a kriticky posouzeny Pimentelem a spol. (2009).

Hodnoty NER pro různá biopaliva závisující na podmínkách zemědělské produkce i na konkrétní technologii výroby

Biopalivo	NER ³	Reference
Bioetanol, obiloviny	1,21/1,01	Farrel a spol. (2006)
Bioetanol, obiloviny	0,94/0,88	Patzek (2004)
Bioetanol, obiloviny	0,76/0,66	Groode a Heywood (2007)
Bioetanol, obiloviny	1,25/1,04	Hill a spol. (2006)
Bioetanol, celulóza (switchgrass)	1,42–8,22	Farrel a spol. (2006)
Biodiesel, sója	1,8	Sheenan a spol. (1998)
Biodiesel, sója	2,67	Hill a spol. (2006)
Biodiesel, sója	1,9	Pimentel a Patzek (2005)

Uspokojivé hodnoty NER poskytuje výroba biolihu z celulózy, který byl experimentálně získán ze směsi divoce rostoucích préríjních travin (switchgrass, *Panicum virgatum*). Celulóza se musí nejprve enzymaticky rozložit na sacharidy, které v dalším kroku zkvasí na etanol. U všech technologií výroby bezvodého etanolu se velká část energie spotřebuje na jeho separaci z kvasného roztoku; tepelná bilance rektifikace je zásadním faktorem určujícím NER. Výroba etanolu z celulózy je zatím ve fázi vývoje: technologické zralosti může dosáhnout během 10 let.

Analýza životního cyklu

Mnohem přísnějším posouzením než pouhá energetická bilance je úplná analýza životního cyklu, která bere v úvahu spotřebu energie a emise skleníkových plynů (případně další dopady na životní

³ Hodnota NER za lomítkem se vztahuje pouze na biopalivo.

prostředí) v celém produkčním a spotřebním řetězci (např. od těžby surovin až po recyklaci odpadů). U **analýzy životního cyklu** (LCA) záleží na tom, jak se stanoví hranice systému, který zkoumáme. V tabulce byly počítány jen přímé energetické bilance (vstupy a výstupy), ze kterých můžeme odhadnout úspory fosilních paliv, a tedy snížení emisí CO_2 . Tyto výpočty byly prováděny pro konkrétní výrobní jednotky, jejichž energetická a emisní efektivita se případ od případu liší.

To však není úplná bilance emitovaných skleníkových plynů, jak poukázal Hill a spol. (2006). **Pokud provedeme úplnou emisní bilanci, je nutno započítat také emitovaný oxid dusný (N_2O)**. Při intenzivním pěstování zemědělských plodin se užívají dusíkatá hnojiva, jejichž výroba je energeticky náročná (amoniak a kyselina dusičná). Dusičnany v půdě jsou (zčásti) redukovány půdními bakteriemi na oxid dusný, jehož účinek v atmosféře je téměř 300krát větší než působení oxidu uhličitého (potenciál globálního ohřevu GWP činí 294). Vycházejíce z měření fixace dusíku v rostlinách (provedených řadou autorů) dospěli Crutzen a spol. (2007) k odhadu emisí oxidu dusného, které jsou vyvolány produkcí biopaliv. V závěru článku autoři konstatují, že „tyto relativně velké emise oxidu dusného znesnadňují beztak obtížný úkol omezení globální změny klimatu“.

Patzek (viz Pimentel, 2009) provedl hodnocení (teoretické) termodynamické účinnosti výroby biopaliv a analýzu udržitelnosti produkce vzhledem ke klíčovému neobnovitelnému zdroji, kterým je zemědělská půda. **Pro obilní bioetanol autor dochází k závěru, že tato technologie působí nevratné vyčerpání neobnovitelných zdrojů, zejména půdy, fosilních paliv, minerálů (fosfáty) a podzemní vody, přičemž vede k dalším škodám na životním prostředí.** Na otázku, proč taková výroba probíhá, Patzek odpovídá: „Nedávný růst produkce biolihi mohl nastat jen díky masivnímu přesunu peněz z kapes daňových poplatníků do kapes několika firem zemědělského kartelu, který představují firmy jako Archer Daniel Midlands, Cargil, Monsanto nebo E. A. Stanley Manufacturing.“ Tyto toky (v řádu miliard dolarů) jsou podle Patzeka umožněny dotacemi a daňovými zvýhodněními.

Pokud porovnáme emisní účinnosti výrob biopaliv první generace, které uvádí Příloha V směrnice č. 2009/28, s výše uvedenými vědeckými studiemi, pak je zřejmé, že smyslem Přílohy V je, aby se vlk evropské agární lobby nažral a důvěryhodnost Evropské komise zůstala celá. Pokud chce evropský výrobce biolihi dostat dotaci, pak musí s pomocí autorizovaného posuzovatele prokázat, že jeho výroba je energeticky a emisně lepší, než tabelovaný minimální standard (default value). Je ale zřejmé, že požadovaná emisní bilance (viz Metodologie, část C, článek 1) je neúplná a nezahrnuje hnojiva a herbicidy. Doufáme, že zpřísnění minimální emisní efektivity k roku 2017 většinu výrobců biopaliv první generace zbaví dotací; do té doby lze očekávat různě nadsazené výpočty provedené dle výše uvedené metodologie a verifikované autorizovanými „odborníky“.

Teoretické produkční limity

Velmi zajímavý je odhad globálního produkčního potenciálu Země (OECD, 2007), z něhož lze dojít k závěru, že biopaliva mohou hrát za předpokladu konstantní (dnešní) globální spotřeby motorových paliv jen marginální roli. Je však nutno vzít v úvahu, že v roce 2050 se světová populace zvětší z dnešních 6 na 9–10 miliard lidí a bude nutno pro ně zajistit potraviny. Ve studii OECD, která kriticky hodnotí potenciál biopaliv jako náhrady uhlovodíkových kapalných paliv, se odhaduje, že v současnosti je na Zemi k dispozici 2,3 Gha zemědělské a lesní půdy, jejíž výměra může být rozšířena o pouhých 0,7 Gha. Tato nová půda musí v budoucích desetiletích sloužit také k produkci potravin pro rychle rostoucí globální populaci. Celková maximální produkce energie ve formě biopaliv se proto může zvýšit pouze za předpokladu, že se podaří vypěstovat geneticky modifikované plodiny s výrazně vyšší fotosyntetickou účinností. Dnešní obiloviny, které byly vyšlechtěny k maximálním výnosům zrna (nikoliv celulózy), využijí z cca 240 W dopadajícího slunečního záření na metr čtvereční zemského povrchu jen 0,05 %, u běžných dřevin je to asi 0,01 %. Jen určité traviny (např. *Panicum virgatum*, switchgrass) mají tuto účinnost vyšší – 0,19 %.

Z hrubé energetické bilance je zřejmé, že při trvale rostoucí globální populaci nemůže být na povrchu Země vypěstováno dostatečné množství biomasy zajišťující jak potraviny, krmiva, textilní vlákna, celulózu a dřevo pro průmysl, tak obnovitelný zdroj energie pro 10 a více miliard lidí. Dnešní hladina produkce biopaliv na rozloze cca 0,01 Gha poskytuje energii asi 0,7 EJ, tj. 1 % dnešní spotřeby motorových paliv. Podle projekcí Světové energetické agentury (viz zpráva OECD, 2007) by mělo být v roce 2050 získáváno 20 EJ, což předpokládá využití 0,25 Gha dodatečné produkční plochy. I tak by toto množství energie pokrylo jen 11 % projektované spotřeby motorových paliv.

Uvedené střízlivé odhady vycházejí z energetických výtěžků biopaliv první generace. Je tedy zřejmé, že současná podpora výroby biolihu (NER kolem 1) a biodieselu (NER asi 1,5) je jen mrháním časem a veřejnými fondy. Navíc v USA ani v Evropě nejsou vhodné klimatické podmínky například pro pěstování cukrové třtiny s využitím baggase jako zdroje celulózy, případně pěstování olejové palmy (v obou případech $NER > 5$).

Teoretický potenciál biopaliv v ČR

Rozloha zemědělské půdy v ČR je 4,25 mil. ha, z čehož 71,5 % je orná půda a 23 % travní porosty (CENIA 2007). Na této rozloze je možné vzhledem k délce vegetačního období a intenzitě slunečního záření ročně vypěstovat na nejlepších půdách teoreticky asi 20 t suché biomasy z ha (odt/ha). Udržitelná produkce beroucí v úvahu i horší půdy se odhaduje na 10 odt/ha. Energetický obsah této biomasy je 19 GJ/odt, což je rovno energetickému výnosu 190 GJ/ha/rok (Hoogwijk a spol., 2003). Pro veškerou zemědělskou půdu v ČR to dává energetický výnos 807,5 PJ/rok.

Spotřeba energie v sektoru dopravy byla v roce 2006 asi 250 PJ (CENIA 2007). Kdyby se na veškeré rozloze zemědělské půdy v ČR pěstovala biopaliva, získaný škrob, cukry a celulóza by se konvertovaly na biolih a odpadní biomasa by se využila na výrobu elektrické energie a provozního tepla, pak by celý tento systém musel mít minimální hodnotu $NER = 807,5 / (807,5 - 250) = 1,45$. Muselo by se jednat o výrobu biodieselu první generace ($NER 1,3-1,4$) s podílem výroby

bioetanolu druhé generace (viz tabulka výše); ta však zatím není pro velké produkční celky k dispozici.

Z tohoto orientačního výpočtu je zřejmé, že představa současné motorové dopravy poháněné biopalivy je naprosto nereálná. Ve srovnání s průměrem EU je dopravní intenzita v ČR stále podprůměrná, avšak vzhledem k probíhající výstavbě částí transevropské dopravní sítě (dálnice a železnice) lze předpokládat během 5–10 let další nárůst tranzitní dopravy o 20–40 %. Podílet se na něm bude i stěhování některých energeticky náročných výrob z EU-15 za hranice EU, kde neplatí přísná environmentální legislativa, kjótské emisní stropy, a tedy ani trh s emisními povolenkami (EU-ETS). Doprava oceli, cementu, stavební keramiky apod. bude probíhat na větší vzdálenosti (vyšší dopravní emise).

Za těchto okolností mohou biopaliva v ČR hradit nejvýš 10–15 % celkové spotřeby motorových paliv, přičemž vzhledem k úhrné LCA (včetně emisí oxidu dusného) bude jejich vliv na národní emisní bilanci skleníkových plynů v nejlepším případě nulový. Ani dosažení dalšího cíle (nezávislosti na ropě) masivní podpora výroby biopaliv první generace nijak nepřiblíží.

Pozn: odt (oven dried tonne) = tuna sušiny

Zpráva OECD (2007) doporučuje vyšlechtění nových energetických rostlin s vyšší účinností využití slunečního světla; v této souvislosti se často hovoří o genetických modifikacích. Zároveň bude nutno vyvinout efektivnější technologické procesy výroby kapalných paliv vycházející buď ze štěpení celulózy a následného získávání kvasného etanolu, nebo z výroby uhlovodíků ze syntézního plynu (zplynění biomasy a zdokonalená Fischer-Tropschova syntéza).

Pouze značný vědecký pokrok a technologické inovace dovolí vyrábět biopaliva druhé generace na zemědělsky marginální půdě, s nízkými energetickými a surovinovými vstupy (fosilní paliva, hnojiva, pesticidy), aby půdy vyšších bonit byly chráněny před znehodnocením a rezervovány pro produkci potravin.

Ceny zemědělských plodin budou v období počátečního odklonu od fosilních paliv silně závislé na cenách a dostupnosti těchto paliv (výroba agrochemikálií a hnojiv). Lze proto předpokládat,

že méně hodnotné fosilní energetické zdroje, jako jsou ropné pisky nebo hořlavé břidlice, případně málo kvalitní lignit, bude biomase úspěšně konkurovat, a to i za předpokladu, že bude nutno užívat technologie typu CCS (zachycování a ukládání CO_2), které jsou investičně a provozně o 50–100% nákladnější než dnešní uhelné elektrárny.⁴

Biopaliva třetí generace

Snahy o zvýšení fotosyntetické účinnosti rostlin nebo zavedení nějaké příznivé vlastnosti z hlediska získávání biopaliv nastartovaly výzkum, který lze s trochou nadsázky označit jako cestu k biopalivům třetí generace. Jedná se o geneticky modifikované plodiny jako kukuřice, cukrová třtina nebo kassava, které v tropickém nebo subtropickém podnebí dávají vysoké výnosy a několik sklizní do roka. Jiným příkladem jsou rostliny se sníženým obsahem ligninu, například rychle rostoucí topoly. Genové manipulace by měly usnadnit rozklad celulózy a hemicelulózy na cukry, a tedy přinést vyšší výtěžnost a nižší energetickou náročnost výroby bioetanolu.

V Brazílii začaly s vládní podporou experimenty s geneticky modifikovanou cukrovou třtinou. V genových modifikacích cukrové třtiny se angažuje i firma Monsanto z USA. Zdá se, že odpor úřadů a veřejnosti vůči geneticky modifikovaným plodinám, který v Brazílii převládá v devadesátých letech, pomalu slábne. Podobně byla geneticky modifikována i kassava (*Manihot esculenta* Crantz), která v laboratoři vykazuje vysokou rychlost fixace oxidu uhličitého. Tyto namátkové příklady ukazují současný směr

⁴ Úvahy o aplikaci CCS v ČR neberou v úvahu omezenost zásob tuzemského uhlí (30–50 let), ale hlavně fakt, že spotřeba uhlí v elektrárnách vybavených CCS je o 50% vyšší. Nehledě na to, že vznikají obrovské podzemní zásobníky kapalného CO_2 (vysoká bezpečnostní rizika). Proti těmto rozsáhlým depozitům kapalného oxidu uhličitého je nepoměrně menší hlubinné úložiště vyhořelého paliva z jaderných elektráren super-bezpečným zařízením.

vývoje biopaliv, jenž je založen na genetické modifikaci. Jak známo, v EU jsou geneticky modifikované rostliny regulovány přísněji než v rozvojových zemích a evropská veřejnost vůči nim projevuje značný odpor.

Jiným alternativním zdrojem rychle rostoucí biomasy jsou řasy (vyšší účinnost fotosyntézy než u ostatních zelených rostlin), které mohou být pěstovány v uzavřených systémech (bioreaktory). Přestože byly publikovány zajímavé laboratorní výsledky, lze pochybovat o tom, zda tyto systémy budou komerčně využitelné před rokem 2030.

Současná ekonomika výroby biopaliv

Zpráva OECD (2007), jež přinesla první kritické zhodnocení podpůrných politik zemí OECD směřovaných na výrobu biopaliv, dospěla ke kritičtějším závěrům než výše uvedená zpráva Evropské komise z ledna 2007. Co se užívání nástrojů týče, jedná se nejčastěji o dotace na výstavbu výrobních zařízení, daňové úlevy, dotace na litr paliva nebo povinné obsahy bioetanolu nebo methylesterů v motorovém benzínu nebo dieslovém palivu. Vzhledem k problematickému vlivu biopaliv na změnu globálního klimatu, na ceny potravin a ekosystémy jsou tyto dotace kontraproduktivní. Okrajové náklady na neemitování jedné tuny CO_2 (MAC, marginal abatement costs) se v případě biolihi pohybují kolem 500 USD/t CO_2 , což je o řád výše než u jiných opatření. U jaderné energetiky jsou MAC vyjadřovány v jednotkách, pro úspory energie v budovách (topení, osvětlování) nebo v dopravních systémech jsou MAC dokonce negativní. Taková investice má rozumnou návratnost v úsporách za teplo a elektrickou energii, jejichž ceny porostou.

Za rozvojem výroby biolihi z obilí nebo řepkových methylesterů stojí zájmové skupiny pěstitelů a výrobců, pro něž jsou dotace „zelenou rentou“, kterou jim vyplácejí daňoví poplatníci, spotřebitelé a motoristé. Zpráva OECD (2007) konstatuje, že „tyto dotační politiky se zdají být nejsnazší cestou, jak chránit domácí zemědělce (...) aniž by efektivita takových politik byla seriózně

vyhodnocena vzhledem k vytyčeným politickým cílům“, které jsou často stanoveny ad hoc bez hlubší analýzy. K cílům EU zpráva poznamenává: „Cíle jsou to velmi ambiciózní, bez jasné znalosti, kde jsou udržitelné produkční hladiny. Povinné přidávání biosložek do motorových paliv a státní dotace nejenže uměle vytvářejí poptávku (...) ale jsou pobídkou k podvodům.“

Na konci roku 2007 se k této vlně kritiky připojil i britský parlamentní výbor (Environmental Audit Committee, EAC), který konstatuje, že „v současnosti má většina biopaliv škodlivý vliv na životní prostředí“. Některé nevládní ekologické organizace dokonce volaly po moratoriu na výrobu biopaliv. Další nepříjemností byl únik hodnotící zprávy European Joint Research Centre for Energy v době, kdy probíhalo interní oponentní řízení Evropské komise (prosinec 2007). Zpráva zveřejněná počátkem roku 2008 (De Santi a spol., 2008) konstatuje, že je velmi nejisté, zda biopaliva vůbec přispějí ke snížení emisí skleníkových plynů a skepticky se zmiňuje také o ekonomickém efektu výroby.

Kritiku odmítl komisař pro energetiku Andris Piebalgs, který ve svém tiskovém prohlášení počátkem roku 2008 tvrdil, že „biopaliva významně snižují emise skleníkových plynů“. Komisařka pro zemědělství Mariann Fischer Boelová řekla zástupcům německého potravinářského průmyslu (leden 2008), že cíle stanovené Evropskou komisí jsou dosažitelné a nezbytné „myslíme-li to vážně s energetikou a ochranou klimatu“. Tato politicky nepřijemná diskuse těsně předcházela vyhlášení zeleného (klimaticko-energetického) „balíčku“, který obsahoval návrh opatření na úpravu evropského trhu s emisními povolenkami a návrh na podporu environmentálních opatření v energetice (mj. i výroby biopaliv). V dalších měsících představitelé Evropské komise (např. komisař pro životní prostředí Stavros Dimas) opatrně připustili, že využívání biopaliv není bez problémů a že biopaliva první generace musí být nahrazena co nejdříve biopalivy druhé a třetí generace. V tomto duchu proběhlo i kompromisní dopracování směrnice č. 2009/28.

Biopaliva z rozvojových zemí

Energetické bilance vztažené na jednotku zemědělské plochy i socioekonomické argumenty jednoznačně hovoří ve prospěch dovozu biopaliv z rozvojových zemí, například třtinového bioetanolu z Brazílie. Vysoká dovozní cla a nízké kvóty však v současnosti omezují mezinárodní obchod s biopalivy první generace na pouhých 5 % celkové produkce. V zemích OECD hraje roli nejen ochranná zemědělská politika, ale i ochrana biodiverzity, prevence šíření rostlinných chorob a škůdců (fyto-sanitární opatření). V budoucnu se mohou stále více uplatňovat omezení dovozu a užívání geneticky modifikovaných plodin. Zejména pokud jde o plodiny, které mohou být alternativně využity jako potraviny nebo zemědělská krmiva (obilí, sója, rostlinné oleje).

Při posuzování perspektivy náhrady fosilních paliv biopalivy je nutno mít na zřeteli nejen rostoucí globální populaci, ale i pravděpodobné výkyvy zemědělské produkce spojené se změnou klimatu (Schmidhuber a Tubiello, 2007). Zvýšená variabilita regionálního klimatu (sucha, záplavy, tropické bouře apod.) budou ovlivňovat nejen produkční kapacity zemědělských oblastí v tropech a subtropích, ale mohou zvyšovat intenzitu půdní eroze, příp. narušovat provoz biorafinérií a poškozovat skladovací kapacity. Proto by měly být zajištěny dostatečné dopravní infrastruktury, a to nejen pro biopaliva, ale především pro potraviny.

FAO zpracovalo různé scénáře pro socioekonomický vývoj a klimatickou variabilitu, na jejichž základě lze odhadnout globální počty lidí ohrožených hladem (viz Schmidhuber a Tubiello, 2007). Jen pro konkrétnější představu: jedna plná nádrž SUV naplněná čistým etanolem (25 amerických galonů na dojezd cca 600 km) je ekvivalentem 200 kg pšenice, což je dávka kalorií pro jednu osobu na rok (Ford Runge a Senauer, 2007). Ceny pšenice a sojových bobů navíc sledují ceny ropy, takže v roce 2007 vzrostla cena pšenice ze 2,5 USD na 4,5 USD za jeden bušl. Rostoucí rozlohy, na nichž je pěstována energetická pšenice, snižují v USA a Mexiku produkci kukuřice, což v roce 2007 údajně vedlo k hladovým nepokojům v Mexiku.

Je zřejmé, že rostoucí ceny energie a dopravy budou mít vliv i na ceny (a tedy dostupnost) potravin v oblastech s větší klimatickou zranitelností (semiaridní oblasti, malé ostrovní státy, monzunové pásmo) a velkou populační dynamikou (subsaharská Afrika). Z toho vyplývá, že globální produkce biopaliv bude s velkou pravděpodobností stejně zranitelná jako současná těžba ropy prováděná v politicky nestabilních oblastech rozvojového světa. To platí zejména pro druhou polovinu tohoto století, kdy by biopaliva již měla v dopravě hrát rozhodující úlohu.

Růst produkce biopaliv, jak v zemích OECD, tak zejména v zemích rozvojových (tropické a subtropické produkční oblasti), má prokazatelně negativní dopady na biodiverzitu. Dochází ke snižování rozlohy přirozených ekosystémů, jako jsou mokřady, lesy, stepi, které slouží jako přírodní akumulátory uhlíku (biomasa, organická složka půdy, metan). Odlesňování a přeměna přirozených ekosystémů na ornou půdu uvolňují v krátkém čase velká množství oxidu uhličitého. Intenzivní zemědělství vyžaduje výrobu herbicidů, pesticidů a umělých hnojiv, což se dnes neobejde bez další spotřeby fosilních paliv. Krom toho vznikají problémy s nedostatkem vody (závlahy), degradací půdy (eroze, zasolování, akumulace pesticidů), dezertifikací, vypouštěním nečistěných odpadních vod s vysokým obsahem organických látek z biorafinérií a splachy dusíku a fosforu z plantáží (eutrofizace).

Vzhledem k tomu, že rostoucí část produkce obilnin a olejnin v EU a USA je užívána na výrobu bioetanolu a biodieselu, na globálních trzích rostou ceny obilnin, krmiv, masa, mléčných výrobků a jedlých olejů (Ford Runge a Senauer, 2007). Část chybějící produkce potravin je nahrazována produkcí např. palmového oleje v Malajsii a Indonésii. Avšak při zakládání plantáží na nezemědělské půdách dochází k emisím půdního metanu a oxidu uhličitého z biomasy (vypalování vegetace, viz např. Yevich a Logan, 2003) v takovém rozsahu, že snížení emisí CO_2 užíváním biodieselu v EU bylo převáženo několikanásobně většími souhrnnými emisemi skleníkových plynů v Malajsii a Indonésii.

Z tohoto hlediska jsou biopaliva kritizována zelenými nevládními organizacemi. Například Evropská svobodná aliance požaduje

v prohlášení „Potraviny především“ (2007) certifikaci biopaliv a dává růst cen potravin do souvislosti s pěstováním energetických plodin ve třetím světě. „Udržitelné zemědělství může zajistit světu potraviny, nemůže pohánět automobily“ je mottom tohoto prohlášení. Užívání zemědělské půdy pro výrobu biopaliv první generace je s oblibou označováno jako amorální (Ford Runge a Senauer, 2007).

Udržitelná produkce biopaliv

Z obecné definice udržitelnosti lze vyvodit, že výroba biopaliv musí respektovat rovnováhu mezi sociálními, environmentálními a ekonomickými hledisky a nesmí vést k vyčerpání klíčových neobnovitelných zdrojů, za které se vedle nerostných surovin považuje biodiverzita a půda. Dále by výroba biopaliv pochopitelně neměla přispívat ke globální změně klimatu; měla by mít lepší emisní bilanci skleníkových plynů než výroba a spotřeba ropných paliv. Proto byly navrženy různé kritériální systémy, které vedle emisní a energetické bilance berou v úvahu dopady výroby a užívání biopaliv na biodiverzitu, vodní hospodářství nebo produkci potravin.

Švýcarská vláda zadala vládní agentuře EMPA studii environmentálního hodnocení biopaliv (Zah a spol., 2008), která by měla být základem pro rozhodování o švýcarské dotační podpoře pro jednotlivé výrobce biopaliv. Tato studie je založena na kompletní analýze životního cyklu a porovnává vliv jednotlivých biopaliv se standardními motorovými palivy (diesel, benzín a zemní plyn). Hodnocení dále bere v úvahu zdravotní rizika, dopad na ekosystémy a biodiverzitu, půdu a vodu. Všechny bioetanoly a biodiesely vyráběné z obilnin a řepky mají dle studie EMPA horší vliv na životní prostředí než referenční palivo – automobilový benzín EUR03. Pouze bioetanol vyrobený z celulózy (biopalivo druhé generace) má dopad na životní prostředí příznivější.

V roce 2008 byly zveřejněny dvě významné studie amerických univerzitních týmů. Studie Searchinger a spol. (2008) konstatuje, že předešlé práce nebraly v úvahu uhlíkové emise, které nastávají

při konverzi pastvin a lesů na ornou půdu. Studie za pomoci matematických modelů odhaduje potřebu orné půdy v globálním měřítku, přičemž zhruba 25 % půdního uhlíku se vzhledem ke změně užívání půdy uvolní do atmosféry. Mezi roky 2016 a 2050 by tak došlo ke zdvojnásobení dosud odhadovaných měrných emisí oxidu uhličitého na vyprodukování ethanolu založeného na pěstování obilnin.

Studie Fargioneho a spol. (2008) dochází k závěru, že konverze deštných pralesů, savan nebo prérií na ornou půdu k produkci biopaliv první generace vyvolá 17–240násobné zvýšení emisí oxidu uhličitého v porovnání s ropnými palivy; projeví se po dobu 40–400 let podle typu ekosystému změněného na ornou půdu a v závislosti na pěstované plodině. Oproti tomu energetické plodiny pěstované na půdách nízké bonity nebo biopaliva vyráběná z odpadní biomasy tyto negativní dopady nevykazují.

Zpráva britské Gallagherovy komise (2008) kriticky hodnotí studii Searchinger a spol. a Fargioneho a spol. (2008) a dospívá k závěru, že pěstování energetických plodin pro výrobu biopaliv první generace přináší řadu problémů. Cíle vyšší než 5% substituce ropných paliv by měly platit až po roce 2013, navíc pouze v případě, že biopaliva vykáží prokazatelnou environmentální udržitelnost včetně nepřímých změn užívání půdy.

Rizika spojená s užíváním biopaliv jsou dle zprávy vysoká, nicméně úplné moratorium na jejich výrobu by zhoršilo problémy, které evropský průmysl biopaliv v současnosti má, zejména:

- vysoké ceny surovin;
- ztráta důvěry investorů vzhledem k nejasným dotacím a nejasné environmentální udržitelnosti;
- ztráta konkurenceschopnosti vzhledem k dotovaným americkým vývozům.

Již dříve nizozemský expertní tým Creative Energy (2007) navrhl kritériální systém pro posuzování udržitelnosti produkce. Obsahuje 9 hlavních kritérií a 25 subkritérií. Hlavními kritérii jsou stabilita půdních ekosystémů a biodiverzity, nenarušení pěstování potravin, vláken a stavebních materiálů, místní rozvoj a místní zaměstnanost.

Podobná kritéria by měla být užívána i při financování projektů v rozvojových zemích, resp. při dovozu biopaliv na trh zemí OECD. K tomu účelu je navrhována **certifikace biopaliv**, která ovšem v praxi bude pravděpodobně ještě obtížnější než certifikace dřeva a výrobků ze dřeva zavedená na podporu trvale udržitelného lesního hospodářství. V praxi se ukazuje, že certifikovaných výrobků ze dřeva pocházejících z rozvojových zemí je pouhých 5%; nejvíce výrobků je ze skandinávských zemí, kde systém vznikl. Dřevozpracující firmy berou jak certifikovanou, tak necertifikovanou surovinu a je téměř nemožné systém kontrolovat. Navíc se zatím jedná o dobrovolnou iniciativu (ekoznačka pro spotřebitele), nikoliv kritérium k udělování daňových nebo celních výhod. Proto kritická studie OECD (2007) dochází k závěru, že **certifikace biopaliv z rozvojových zemí nezaručuje transparentní kontrolu toho, zda jejich výroba splňuje ekologická a další kritéria.**

Závěr

Jak se ukazuje, nekritická očekávání vkládaná do biopaliv jako do plnohodnotné a ekologicky šetrné náhrady paliv ropných užívání k pohonu spalovacích motorů se v tomto a pravděpodobně ani v příštím desetiletí nenaplní. V případě biopaliv první generace „hora veřejných dotací porodila energetickou myš“ s výrazně negativními dopady na globální životní prostředí. Poučením z této situace je, že politicky vyhlašované „zelené cíle“ se musí opírat o spolehlivé analýzy a studie. Je to jistě rozčarování, když se ukáže, že peníze daňových poplatníků jsou užívány na environmentálně škodlivé účely, byť byly opatřeny nějakou zelenou nálepkou. Ne všechny výrobky nesoucí v názvu „bio“ nebo „eko“ jsou prokazatelně šetrné k životnímu prostředí. Často jde jen o snahu lobbistických skupin získat nějakou „zelenou rentu“.

To ovšem nic nemění na tom, že obnovitelné zdroje musí v dlouhodobém horizontu 50–100 let nahradit fosilní paliva, pokud mají být v dopravě užívány klasické spalovací motory. Otázkou zůstává, jak rychle změny v dopravě nastanou, což závisí nejen na tom, zda se změna globálního klimatu stane nepopiratelnou

realitou, nebo zůstane jen vědeckou hypotézou. Další neznámou je dostupnost, tedy vývoj cen a neobnovitelných fosilních paliv, zejména ropy a zemního plynu. Jisté je to, že osobní i nákladní doprava dozná v rozvinutých zemích značné technologické a organizační změny vedoucí ke snížení jednotkové spotřeby energie.

A konečně výroba biopaliv závisí také na tom, jak poroste globální populace, která se ve většině rozvojových zemí zdvojnásobí za každých 30–50 let. To samozřejmě ovlivní nejen globální produkční výměru pro biopaliva, ale vyvolá další nevyhnutelný krok: pěstování geneticky modifikovaných plodin zejména pro potravinářské účely. Globální populační růst je v této komplikované rovnici jediná proměnná, která je zatížena relativně malou nejistotou.

Pro odbornou veřejnost z toho vyplývá, že musí bedlivě přezkoumávat politicky motivovaná rozhodnutí Evropské komise, která se často halí do vědeckého hávu. Ekobyrokraté rádi hovoří o selhání trhu, avšak stejně špatné dopady na životní prostředí má selhání ideologicky motivovaného regulátora; objektivní znalosti nelze nahradit politickou ideologií ani vírou. Jediným způsobem, jak racionálně snižovat emise skleníkových plynů, jsou postupné úspory energie a technologické inovace. ČR jako země, která vyváží uhlanou elektrickou energii, nemusí otvírat nové „sebezelenější“ zdroje. Měla by pouze postupně odstavovat ty nejméně efektivní, a tak si šetřit strategickou surovinu (uhlí) na horší časy a hledat „bezuhlíkové“ zdroje energie (jaderná energie, geotermální energie, fotovoltaika a omezeně i větrná energie).

Ve světle posledních studií je zřejmé, že plošné dotace na biolih a paliva z rostlinných olejů v mnoha konkrétních případech poškozují životní prostředí, a měly by proto být selektivně udlouženy jen tam, kde jsou environmentální dopady prokazatelně pozitivní. Je ale těžko si představit, jací nezávislí odborníci budou například v českém korupčním a klientistickém prostředí provádět certifikace biopaliv dle směrnice č. 2009/28. Takže jediným pozitivním výsledkem diskuse kolem biopaliv je naděje, že k roku 2017 budou kontraproduktivní dotace na výrobu biopaliv první generace z velké části eliminovány.

Získávat biopaliva první generace v podmínkách ČR prokazatelně nevede k udržitelné produkci paliv pro dopravu. Jsou proto nutné inovace výroby etanolu druhé generace, případně Fischer-Tropschovy syntézy vycházející ze zplyňování biomasy. Jak uzavírá studie OECD (2007), nejeefektivnějším využitím biomasy v evropských podmínkách je výroba bioplynu anaerobní fermentací nebo výroba elektřiny a tepla v menších, lokálních kogeneračních jednotkách, které mají malé dopravní náklady a dosahují okrajových nákladů (MAC) desetkrát nižších než motorová biopaliva.

Vzhledem k nízké energetické účinnosti fotosyntézy a značné vlastní spotřebě energie na výrobu biopaliv jsou podle Pimentela a spol. (2009) dokonce výhodnější fotovoltaické elektrárny, které na jeden hektar plochy dávají 50–100krát více užitečné energie. Avšak od současné solární a větrné energetiky, která je řízena rozmary větru a slunce, zbývá stále velký kus cesty ke stabilním a prakticky využitelným obnovitelným zdrojům elektrické, a tedy i mechanické energie.

Literatura

- CENIA (2007), Statistická ročenka životního prostředí České republiky ([www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/CENMSFMVTMNS](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/CENMSFMVTMNS)).
- Creative Energy (2007), Framework for Sustainable Biomass: Final report on „Sustainable production of biomass“, Den Haag.
- Crutzen P. J. et al. (2007), N₂O release from agro-biofuel production negates global warming reduction by replacing fossil fuels, *Atmos. Chem. Phys. Discuss.*, 7, 11191–11205.
- Česká asociace petrolejářského průmyslu a obchodu (2009), Využití biopaliv v dopravě (verze k 30. 4. 2009, www.cappo.cz).
- De Santi G. a spol., (2008), Biofuels in the European Context: Facts and Uncertainties, JRC Energy, Petten, Netherlands (ec.europa.eu/dgs/jrc/downloads/jrc_biofuels_report.pdf).
- Evropská komise (2009), Directive 2009/28/EC on the promotion of the use of energy from renewable sources
- Evropská komise (2007), Biofuels progress Report, COM(2006)845.
- Evropská komise (2006), Biofuels in the European Union. A vision for 2030 and beyond, Final report of the Biofuels Research Advisory Council.

- Fargione J. et al., Land Clearing and Biofuel Carbon Debt, *Science* 319, p. 1235.
- Farrel A. E. et al. (2006), *Science* 181, 506.
- Ford Runge C. a Senauer B. (2007), How Biofuels Could Starve the Poor, *Foreign Affairs*, May/June 2007 (www.foreignaffairs.org).
- Gallagher E. et al. (2008), The Gallagher Review of the indirect effects of biofuels production, The UK Renewable Fuels Agency, July 2008.
- Georgescu-Roegen N. (1971), *The Entropy Law and the Economic Process*, reprint Harvard University Press, 1991.
- Groode T. A. a Heywood J. B. (2007), *Ethanol: A Look Ahead* (lfee.mit.edu/publications/reports).
- Hill J. a spol. (2006), Environmental, economic and energetic costs and benefits of biodiesel and ethanol fuels, *PNAS*, vol. 103, pp. 11206–11210.
- Hoogwijk M. a spol. (2003), Exporation of the ranges of global biomass for energy, *Biomass&Bioenergy*, 25, pp. 119/133.
- OECD (2007), *Biofuels: Is the cure worse than the disease?*
- OECD (November 2007), *Biofuels for transport: Policies and possibilities*, OECD Observer.
- Patzek T. W. (2004), *Crit. Rev. Plant. Sci.* 23, 519–567.
- Pimentel D., Patzek T. W. (2006), *Bioscience*, 56(11) 875.
- Pimentel D. a spol. (2009), *Biofuels, Solar and Wind as Renewable Energy Systems: Benefits and Risks*, Springer Science.
- Schmidhuber J. a Tubiello F. N. (2007), *PNAS*, vol. 104, no. 50, pp. 19703–19708.
- Searchinger T. a spol. (2008): Use of US croplands for biofuels increases greenhouse gases through emissions from land-use change, *Science*, 319:1238–40, 2008.
- Zah R. a spol. (2008), *Life Cycle Assessment of Energy Products: Environmental Assessment of Biofuels – Executive summary*, EMPA – Material Science & Technology, Federal Office for Energy, Bern.
- Yevich R. a Logan J. A. (2003), An assessment of biofuel use and burning of agricultural waste in the developing world, *Glob. Biogeochem. Cycles*, 17(4), 1095.

LUBOMÍR NONDEK

nezávislý konzultant v oblasti ochrany životního prostředí

VIII. SEZNAM ZKRATEK

€	euro
AEO	agroenvironmentální opatření
AKT	země Afriky, Karibiku a Pacifiku
BSE	bovinní spongiformní encefalopatie
Bt	<i>Bacillus thuringiensis</i>
CCS	Carbon Capture and Storage (zachycování a ukládání oxidu uhličitého)
CMO	Common Market Organisation (společná organizace trhů)
CO ₂	oxid uhličitý
COEX-NET	Network Group for the Exchange and Coordination of Information Concerning Coexistence of Genetically Modified, Conventional and Organic Crops (Styčná skupina pro výměnu a koordinaci informací o koexistenci geneticky modifikovaných, konvenčních a ekologických plodin)
ČR	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
DNA	deoxyribonukleová kyselina
EAC	Environmental Audit Committee (Výbor pro environmentální audit)
EAFRD	European Agricultural Fund for Rural Development (Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova)
EAGF	European Agricultural Guarantee Fund (Evropský zemědělský garanční fond)
EAGGF	European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (Evropský zemědělský garanční a orientační fond)
EC	European Community (Evropské společenství)
ECoB	European Coexistence Bureau (Evropský úřad pro koexistenci)
EHP	Evropský hospodářský prostor
EHS	Evropské hospodářské společenství
EJ	exajoule
EP	Evropský parlament
ES	Evropské společenství

EU	Evropská unie
EU-10	tzv. nové členské státy Evropské unie
EU-15	tzv. staré členské státy Evropské unie
EU-25	Evropská unie před rozšířením o Bulharsko a Rumunsko
EU-27	Evropská unie po rozšíření o Bulharsko a Rumunsko
EU-ETS	European Union Emissions Trading Scheme (schéma obchodování s emisemi v Evropské unii)
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations (Organizace Spojených národů pro výživu a zemědělství)
GATS	General Agreement on Trade in Services (Všeobecná dohoda o obchodu a službách)
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade (Všeobecná dohoda o clech a obchodu)
Gha	gigahektar
GJ	gigajoule
GM	geneticky modifikovaný
GMO	geneticky modifikovaný organismus
GWP	Global Warming Potential (potenciál globálního ohřevu)
ha	hektar
HDP	hrubý domácí produkt
hl	hektolitr
HRDP	Horizontal Rural Development Plan (Horizontální plán rozvoje venkova)
JAR	Jihoafrická republika
Kč	koruna česká
kg	kilogram
km	kilometr
LCA	Life Cycle Analysis (analýza životního cyklu)
LDC	Least Developed Country (nejméně rozvinutá země)
LEADER	Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale (Propojování akcí hospodářského rozvoje venkova)
LFA	Less Favoured Area (méně příznivá oblast)
MAC	Marginal Abatement Costs (mezní náklady na snížení)
MAS	místní akční skupina
MEŘO	metylester řepkového oleje
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky
Mtoe	Million Tons of Oil Equivalent (milion tun ropného ekvivalentu)

MZe	Ministerstvo zemědělství České republiky
N ₂ O	oxid dusný
NER	Net Energy Ratio (ukazatel čisté energie)
NUTS	Nomenclature des Unites Territoriales Statistique (nomenklatura územních statistických jednotek)
ODS	Občanská demokratická strana
odt	oven dried ton (tuna sušiny)
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
OP	operační program
PDO	Protected Designation of Origin (chráněné označení původu)
PGI	Protected Geographical Indications (chráněné zeměpisné označení)
PJ	petajoule
PO	producentická organizace
QMV	Qualified Majority Voting (hlasování kvalifikovanou většinou)
SAPS	Single Area Payment Scheme (režim jednotné platby na plochu)
SPS	Single Payment Scheme (režim jednotné platby na farmu)
SUV	Sport Utility Vehicle (sportovní užitkové vozidlo)
SZIF	Státní zemědělský intervenční fond
SZP	společná zemědělská politika
t	tuna
TJ	terajoule
toe	Ton of Oil Equivalent (tuna ropného ekvivalentu)
TPM	tržní produkce mléka
TRIPS	Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (obchodní aspekty práv k duševnímu vlastnictví)
TSG	Traditional Specialties Guaranteed (zaručená tradiční specialita)
USA	United States of America (Spojené státy americké)
USD	americký dolar
W	watt
WTO	World Trade Organisation (Světová obchodní organizace)

Další informační příručky europoslance Hynka Fajmona

Brožury srozumitelnou a přístupnou formou odpovídají na nejdůležitější otázky související s členstvím České republiky v Evropské unii.

Co byste měli vědět o Evropském parlamentu

- Co Evropský parlament „umí“?
- Jak Evropský parlament funguje?
- Jak se stát europoslancem?
- Co poslanci dělají?
- Jak se poslanci sdružují?

EU a vaše město/obec

- Co požaduje Evropská unie po městech a obcích a co jim nabízí?
- Jak řešit konkrétní problémy?
- Jak získat dotace z Evropské unie?
- Výčet příslušné legislativy

Čeští zemědělci a Společná zemědělská politika Evropské unie

- Jak funguje nejnákladnější politika Evropské unie?
- Jak se proměňuje?
- Co lze očekávat do budoucna?
- Co nabízejí biotechnologie?

Společná zemědělská politika Evropské unie a český venkov

- Co do sektoru zemědělství přinesla nová finanční perspektiva na roky 2007–2013?
- Jaký lze očekávat vývoj po roce 2014?
- Jak zemědělství ovlivňuje environmentalismus?

Vydává Centrum pro studium demokracie a kultury www.cdk.cz
Podrobné aktuální informace naleznete na www.fajmon.eu